

זכרון

עלוי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

ט"ו חשוון תשע"ו

עלה 9

בס"ד

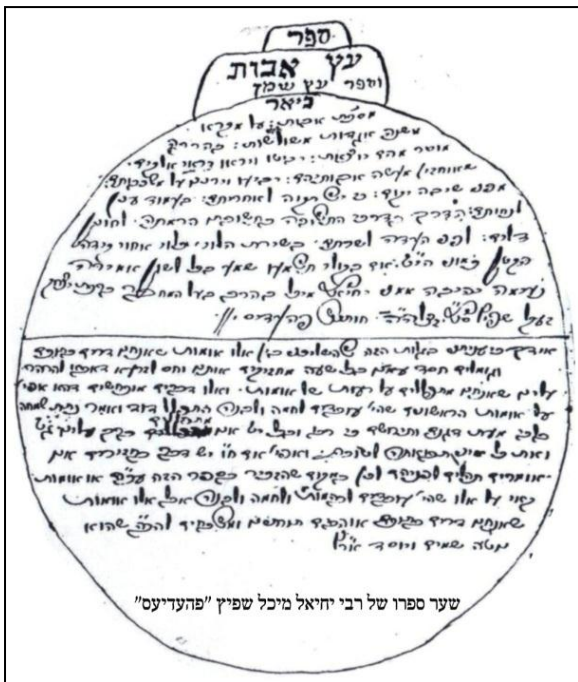
בגליון:

- ב הרבנות בהעדיעס בשנת תר"ט**
מצאצאי ה'דברי ר"ש' מלאקענבאך / רבני העדיעס וקיש-קערעש /
אגרות מרבי חיים פייגלבערג ורבי אל' מנחם גאיטיין אל
ה'ריעות שלמה' / רבי משה עטינגר
- טו משפחת אבעלעס מסערדאהעל - ווייטצען**
רבי אבלי אבעלעס וצאצאיו - מהרב מ.מ. יאקאבאוויטש / רבי משה
אבעלעס בפרשבורג וצאצאיו
- כו ידיעון על הת"ת בנייטרא בשנת תרע"ד**
קונטרס 'הודעה פרטית - שוהל בעריכט' / מחברו רבי יואל אשר
ניוואלדער ומשפחתו - מהרב י.א. פישער
- נ לתולדות משפחות ביעמרינג ובטשארנא**
משפחות שטיינער, געשטעטנער - מהב' ע.ב. וידר
- נח חתני הרב מפילעק**
רבי משה האלענדער / רבי יהושע גינז / רבי חנני' יו"ט ליפא פרידריך
/ רבי חיים יעקב קטינא - מהרב ח.א. רייניץ
- סג משפחת הרמן - הערמאן**
רבי דוד דוב הרמן, אביו רבי משה גראן וצאצאיהם - מהרב ב. פריינד
- עח עוללות**
צאצאי ה'אמרי אש' בליסקא - הרב ח.ש. פריעדלאנדער / רבני
פאפא, סדר לימוד חומש - הרב מ.מ. עקשטיין / הקהלה בזאגרעב
- הרב' ע.ד. וידר / רבי יוסף שווארץ מקינטשעס - הרב ש.
אופמאן / רבי שלמה איגר, רב"ל בלוי - הרב א. פקשר / ר"י
איזאקזאהן - הרב י.א. הרוויץ / רבי ישעי' מפאטאק - הרב
ש.ב.י. סיימון / רבי מאיר שווארץ בסיגעט - הרב ב. פרסטון

הרבנות בהעדיעס בשנת תרי"ט

מצאצאי ה'דברי ר"ש' מלאקענבאך

קהלת העדיעס שבמחוז טולנה, היתה מהקהלות הנכבדות בארץ הגר. בשנות תק"מ הי' שם כבר קהלה מאורגנת ועל כס הרבנות ישב רבי יחיאל מיכל הלוי שפיץ, בנו של רבי יצחק זעקל הלוי שפיץ רבה של באניהאד [נפטר ט' אב תקכ"ח ושם מנו"כ. מח"ס ברכת יצחק עה"ת, הגדש"פ באור יצחק]. נפטר כ"ד (או: כ"ה, כ"ח) תמוז תקמ"ז ומנו"כ בהעדיעס. השאיר אחריו הרבה חיבורים. אחיו רבי ישראל מבאניהאד צירף מחידושיו על התורה סדר בראשית בשם 'פרי עץ' בסוף ספר אביהם באור יצחק שהו"ל בשנת תקמ"ט: "מחברת אחי המנוח מוה' מיכל זצ"ל רב דק' העדיוס להיות שני לקודש" [וכמובן טעות מה שכתב ב'חכמי הונגריה' עמ' 205 שרבי מיכל נפטר בשנת תק"ס לערך]. שרד חיבורו על מסכת אבות (צילום השער קבלנו מהרב יצחק זעקל הלוי פולאק דומ"ץ אנטוורפן).

הרב הבא בהעדיעס שידוע לנו הוא רבי אברהם הכהן שנפטר ביום כ"ו סיון תקע"ו ושם מנו"כ. על מצבתו נחרת בין השאר "רב ומו"צ היה פה". - ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' לז כתבנו שכנראה בתו היתה מרת חיה רבקה, זוגתו [הראשונה] של רבי מרדכי טאסק רב"ד פרשבורג. מרת חיה רבקה נפטרה ז' אדר תקע"ד ומנו"כ בביה"ח הישן בפרשבורג. על מצבתה נחרט: "נו"נ יום א' ז' אדר תקע"ד. פ"נ האשה הצנועה מ' חיה (דבורה) [רבקה] בת רבי אברהם ב"ר(?) ז"ל אשת ועטרת בעלה הרב מרדכי טאסק" (תרגום מהעתק לועזי. תוקן שמה 'חיה רבקה' עפ"י רישום בתה מרת הינדל דייטש ב'ספר החיים' של מחזיקי תורה). המוהל רבי בענדיט ניימעגען ברישום מילה משנת תקע"ג מציין "הסנדק ר' מאיר טאסט נ"י, הושיב לכסא את זקנו הרב כמה"ו אברהם כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק העדיוס". רבי מאיר הוא בנו של הרב"ד רבי מרדכי טאסק [המוהל הנ"ל מכנה גם את

הרב"ד רבי מרדכי בשם 'טאסט', ולפי"ז נראה שאביה הוא כאמור רבי אברהם כ"ץ אב"ד העדיעס. וכנראה צ"ל בנוסח המצבה שלפינו 'אברהם כ"ץ'.

על מקומו נתמנה רבי ברוך בענדיט גאיטיין הנודע על שם ספרו 'כסף נבחר', בה כיהן פאר "כ"ד שנים שלמות" (ממצבתו) עד לפטירתו ביום י"ג כסלו תר"ב ושם מנו"כ. כממלא מקומו נתמנה בנו רבי צבי הרש גאיטיין מח"ס ידי משה, שכהן שם עד לפטירתו ביום כ"ב תמוז תרי"ט ושם מנו"כ.

בנו רבי אלי' מנחם גאיטיין שבסוף ימי אביו רבי צבי הרש עזר לו בהוראה, היה מדובר שימלא את מקומו, אמנם היה עוד צעיר לימים בן כ"א שנה ועדיין לא נשוי, וכנראה זה גרם שהי' לו מתנגדים בקהלה ביניהם תלמידי חכמים. ראה בספר 'זכרון אבות' (סי' נ והלאה), על ההתנגדות והתלאות שהסבו לו חלק מבני הקהלה.

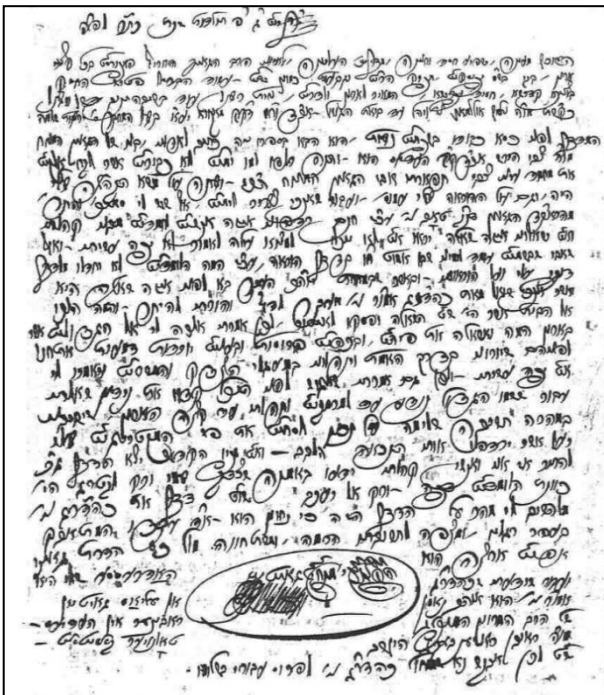
גם באוסף המכתבים אל 'היריעות שלמה' שהי' בגנזי צאצאיו, נמצא מכתב ממנו אשר מספר קצת על מצבו בתקופה זו, צילום המכתב קבלנו מהרב מרדכי קליין יחד עם שאר המכתבים שהועתקו להלן ותשו"ל:

ב"ה יום ג' פ' תולדות שנת כת"ר לפ"ק

השוכן מעונה, ישפיע חסד וחנינה, מברכי' העליונה, לאדוני הרב הגאון החרף המפורסם בכל קצוי ארץ, בקי בש"ס ופוסקים, מפרק הרים וגבעות כמוץ ישים, עמוד הברזל פטיש

החזק בוצינא קדישא, חסיד' ופרישא, המאיר לארץ ולדרים, זית רענן עוד בשיבה, ינוב דשן ושאנן, כקש"ת מו"ה זלמן אוללמאן נ"י ויהל עד ביאת הגואל - אב"ד ור"מ דק"ק מאקווא יע"א בעל המחבר ס' יריעות שלמה.

המדבר לפני כסא כבודו בשפתים נעות, הוא הבא בספרו זה כתוב לאדוני ובנו של הגאון המנוח מו"ה צבי הירש אב"ד ק"ק העדיוס הוא - והנה

חלפו למו ימים לא כבירים אשר לקח אלקים את מחד עיני צבי תפארתו אבי הגאון המנוח הכ"מ – ועתה עול משא הקהלה שלי היה, וגם עול ההוראה עלי עמוס' - ועבור שאנכי צעיר לימים, אף שיש לי סמיכ' והתר' מהראב"ד הגאון דק"ק טאָב נ"י [רבי יוחנן שפיטץ], עכ"ז חנם רדפוני איזה אנשים לומדים מבני קהלתי, ואם שאלוני איזה שאלה, יראו אם לא יוכלו למצוא עולה לאמור לא יפה עשיתי – ואף שאבי שבשמים עומד לימיני שבל אמוט ח"ו בדבר הוראה, עכ"ז המה הלומדים לא יחדלו מלדבר דופי עלי ועל הוראותי – ובאשר שבמחרת יו"כ העבר בא לפני איזה שאלה היא אשר אנכי שואל מאת כהדר"ג אמו"ר נ"י מעבר לדף, והורתי להיתר – והמה הלכו אל הבית אשר הי' שם השאלה ופסקו לאיסור. לכן אמרתי אלכה לי אל הגדולים אשר בארץ המה ואשאלה את פיהם, ובכפיים פרוסות ובעינים יורדות דמעות אתחנן לפניהם שיורוני בדרך האמת וינהלוני במעגלי הצדק והמשרים ויאמרו לי אם יפה עשיתי.

ולכן גם אמרתי שאגיש לפני היכל קדשו את נידון שאלתי עבור ששמו הגדול נודע עד למרחקים ותהלתו עד קצה הארץ, ששיביני במהרה תשובה שלימה על נכון לסתום את פי המקטריגים עלי יען אשר ירדפו אותי הנכאה הלבב – ואם מפיו הקדוש יצא הדבר ג"כ להתיר אז אני ואנשי קהלתי ידעו באמנה שצדק עמי ורק לקטרג הי' כוונת הלומדים דפה – ורק אל יעכב שום דבר את כהדר"ג נ"י מלהשיב לי מהר על הדבר הזה כי נחוץ הוא.

א"ד עבדו המתאבק בעפר רגליו, ומצפה לתשובתו הרמה, ומשתחוה מול כס הדרת גאונו אפים ארצה הוא

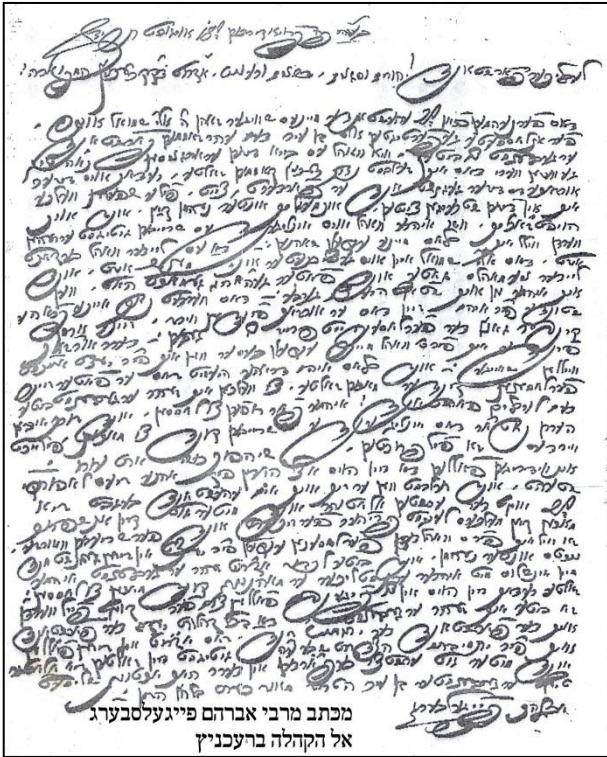
הק' אלי' מנחם גאיטיין

ועבור שידעתי שכהדר"ג אמו"ר נ"י הוא אוהב נאמן של הרב החרוץ המופלג מו"ה ראובן ראזענבערג היושב שם, לכן אבקש נא שימחול כהדר"ג נ"י לפרוס עבורי בשלמו.

האדרעסע שלי היא אן עליאָס גאיטיין ראבינער אין העדיעס – טאָלנויער קאמיטאט.

בתקופה זו פונה רבה של קיש-קערעש, רבי חיים פייגלבערג (פייגלסבערג), אל רבי שלמה זלמן אולמן אב"ד מאקווא בעל ה'ריעות שלמה', שימליץ עליו לפני הקהלה בהעדיעס שימנוהו לרב במקומם. רבי חיים

נולד בפרויענקירכען בשנת תק"ע לאביו רבי (משה) אברהם פייגלבערג נאמן הקהלה. כעשרים שנה שימש ברבנות קיש-קערעש, עד לפטירתו ביום כ' שבט תרכ"ו בן נ"ו שנה ושם מנו"כ. קצת מחידושו אשר השאיר אחריו בכתובים שרדו בגנזי רבי יעקב סנידרס, רבה האחרון של קיש-קערעש לפני חורבנה, ומהם נתפרסמו ע"י חתנו רבי יו"ט ליפמאן ראקאוו בספר 'קרן ישראל' (עמ' מב-ג) דברי אגדה ודרוש. [וראה שם בהערה ליקוט מכמה מקורות אודות קדושתו ומלחמתו

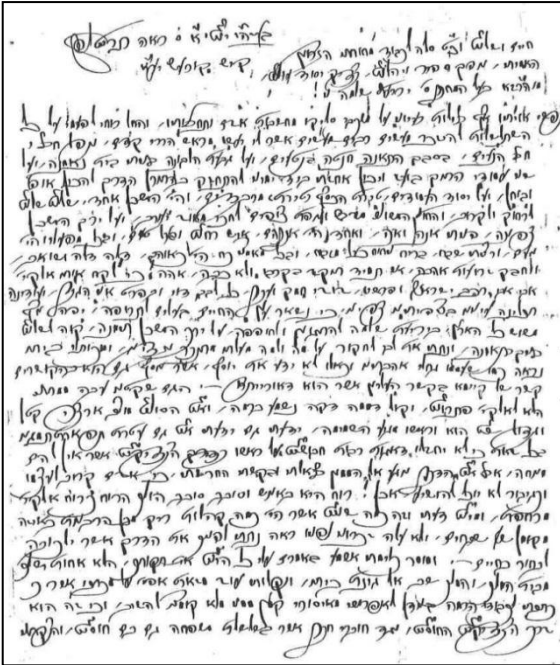
העמיד הדת על תילה]. בתו היתומה של רבי חיים, מרת שרל, נישאה לאחר פטירתו לתלמידו של ה'כתב סופר', רבי משולם רובינשטיין מח"ס 'מבי"ט', ומילא את מקומו עד לפטירתו "א חשון תרנ"ט ושם מנו"כ. במכתב הוא מזכיר את 'אברהם', כנראה הוא רבי אברהם אולמן לאקענבאך, אחיו של היריעות שלמה, שנפטר בשנת תר"ט. וז"ל:

בעזה"י יום א' ס' ראה [כ"א אב] תרל"ט לפ"ק קיש קורעש יע"א

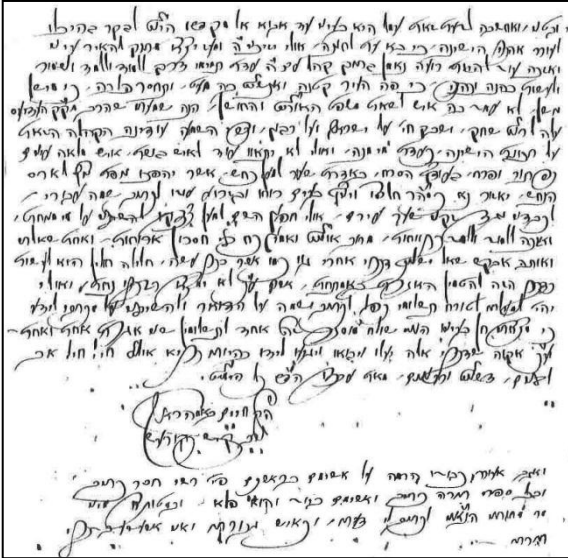
חיים ושלום וכ"ט סלה לכבוד מחותני הגאון האמיתי, נופך ספיר ויהלום, צדיק יסוד עולם, מוהרז"א בעל המחבר ס' יריעות שלמה נ"י!
נפשי אותיו אף בלילות רעיוני על משכבי סליקו מחשבות אדם ותחבולותיו, והחל רוחי לפעמי על כל השתלשלות להיזכר מעשים רבים מעשים אשר לי יעשו מראש הררי קדם, ונפל חבלי חבל הנעים, בסבך התאנה חנטה בנטעים, ועל גבעת הלבונה בניתי בית נאמנה, ועל שני עמודי התוך בועז ויכין אחזתי ביד ימיני להתחזק בהתורן הדרך להכין אופל ובוחן, ועל יסוד העמודים, טירת הכסף וטירת מרבדים, והי' המשכן אחד, שלום שלום לרחוק ולקרוב, והחוט המשולש מדבש ונופת צופים

לחכי מאוד יעורב, ועל ירך המשכן צפונה, פניתי אנה ואנה, ואחד ה' **אברהם**, איש רחום ובעל טעם, ובכל מפעליו ה' נועם, ורציתי שבה, בריח ניחוח כעלי מזבח, ובכל מאמצי כח ה' כאובה, דלה דלה ושואב, ולחבק זרועות אהבה, אש תמיד תוקד בקרבו, ולא כבה, אהה! כי לקח אותו אלקי', אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, **דודי** חמק ועבר, כל לבב דוי ובפרט אני הגבר, ועודינה תכלינה עינינו בציפיתינו צפינו כי נשאר עץ החיים בעלים לתרופה, יפה נוף משוש כל הארץ, **ביריעת שלמה** להתגונן ולחופפה, על ירך המשכן תימנה, קוה לשלום בתוך בת אמנה, ונתתי את לבי לחקור על מה ולמה מעלתו מתנכר נגדינו, ומכותלי ביתו נראה כמו שעממו גחלי אהבתינו וכאלו לא ידע את יוסף, אשר נוסף גם הוא בהקושרים קשר של קיימא בקשר

העליון אשר הוא דאורייתא. הגם שקטנו עבה ממתני הלא אלאקי' פתרונים, וקול דממה דקה נשמע ברמה, ואם הסולם מוצב ארצה קטן וגדול שם הוא וראשו מגיע השמימה, ידעתי גם ידעתי אם גם עטרת תפארת תמגנו בכל זאת כי לא יחדלו דאגות רבות חבושים על ראשו כדרך הצדיקים אשר אין להם מנוחה, אבל אם הדבר נוגע אל הממון בשאלתי ובקשתי החרשתי, כי אדם קרוב לעצמו וכגיבור לא

יוכל להושיע, אכן! רוח היא באנוש וסובב סובב הולך הרוח כרוח אלקי' מרחפת, ומיום דעתי וזה כמה שנים אשר ה' כמה קהלות ריק מכן הרבנות באיזה מקומן של שבחים, ולא עלה זכרוני לפניו ראה נתתי לפניך את הדרך אשר ילכו בה לבחור בחיים. ומוסר כלימתי אשמע באמרם עלי כל היום אי' תקותך, הלא אחות יש לך מבית המלך, והמלך שב אל גינת ביתו, ונקלותי עוד מזאת אפי' על מכתבי אשר כתבתי לכבודו הרמה בנידן לאפרושי מאיסורי קמץ ממני מלא קומצו להשיב, וכי זה הוא דרך הצדיקים החוסים, נגד חוברי חבר אשר בשלשלת משפחה גם הם חוסים, והצקתני רוחי ובטני, אחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשו היום לבקר בהיכלו לעורר אהבה הישינה, כי בא עת לחננה, אולי יזיכני ה' ומעז יצא

מתוק להאיר עיני ואזכה
 עוד להיות רועה נאמן
 בתוך קהל עם ה' עדת
 תמימי דרך ללמוד וללמד
 ולשמור ולעשות כהנה
 וכהנה, כי פה העיר קטנה
 ואנשים בה מעט, ותחסר
 כל בה, כי מישן נושן לא
 עמד בה איש לשאת
 משפט האורים והחושן.

הנה שמעתי שהרב מק"ק
 העדיעס עלה לרום שחק,
 ושבק חי' על ישראל ועל
 רבנו, וכפי השמועה

עודינה הקהלה הזאת על תכונת הישינה, כעדת מי מנה, ואולי לא יתאוו עוד לאיש
 בושתי, איש מלאה עינים כפתור ופרח, בעודף הסרח, באדרת שער למען כחש, אשר
 יהפכו נופת צוף לארס הנחש, יאזור נא כמה"ר חלציו ויניף בעים רוחו ובזרוע עוזו
 לכתוב שמה עבורי, לכבדני נגד זקני שער עירם, אולי חפץ השם למען צדקו
 להשיבני על מי מנוחות, ואזכה ללמוד וללמד ברווחות, מרוב אונים ואמין כח בלי
 חסרון ארוחות. ואחת שאלתי אותה אבקש שאל ישליך דברי אחרי גוו כמו אשר
 כבר עשה, חלילה חולין הוא לעשות כדבר הזה להטמין האגרת באמתחת, אשר ע"כ
 לא ימצא בדברי נחת, ואולי יהי' למעלתו לטורח תשלומי כפל לכתוב שמה על
 הדואר ולהשיבני על מכתבי לידע כי מצאתי חן בעיניו, הנני שולח מוסגר זה' אחד
 לתשלומין שני אגרות אחת ואחת, וע"כ אקוה שדברי אלה יעלו ויבואו ויגיעו לידו
 בהיותו בריא אולם חי! חי! אב לבנים, דשנים ורעננים, מאת עבדו הד"ש כל הימים.

הק' חיים באמהראז"ל
 רב קיש קורעש

ואגב אעורר כבודו הרמה על אשימם בראשכם פי' רש"י חסר כתיב ובכל ספרי תורה
 כתיב ואשימם ביום, והוא פלא, ובמטותא מיני מר מחותני הגאנ"י לכתוב לי דעתו,
 וכאיש גבורתו ואני אשעשע בדברי תורתו.

למעשה נתמנה רבי אלי' מנחם גאיטיין לרבה של העדיעס, וכפי שכותב ביום ה' פ'
 שלח [כ"ד סיון] תר"כ: "היום הזה קודם אכילת צהרים באו אלי כמעט כל אנשי
 קהלתי ואמרו לי מז"ט רבינו, כי הרה"ק [=הראש הקהל] דפה הושיב אותם עוד
 הפעם בבית הקהל לשאול אם הם כולם מסכימים לקבל אותי לרב ומנהיג וענו

בעה"י כולם פה אחד הן... (זכרון אבות סי' נא). שם כיהן למעלה מארבעים שנה עד לפטירתו ביום כ"ג אלול תרס"ב ושם מנו"כ. בנו רבי יוסף שלמה גאיטיין מילא מקומו, גם הוא למעלה מארבעים שנה. עלה על המוקדה באוישוויץ י"ז תמוז תש"ד, יחד עם בני קהלתו. הי"ד.

כאמור מכנה רבי חיים במכתבו את ה'יריעות שלמה' כ'מחותני'. ואכן רבי דוב לאבלאוויטש, [זוגתו מרת רבקה ראדש הי"ד היתה בתו של רבי משולם רובינשטיין הנ"ל וממלא מקומו ברבנות קיש-קערעש. נפטר ח' שבט תרצ"ו ושם מנו"כ], כותב בהקדמת ספרו 'דיבובי חן', שחמיו-זקיניו רבי חיים "היה קרובו של הגאון המפורסם בעל יריעות שלמה ז"ל", מבלי לציין אופן הקשר. בס"ד עלה בידינו למצוא את הקשר, ולשם כך נעתיק מכתב נוסף של רבי חיים אל ה'יריעות שלמה' [עקב הדיו שעבר מעבר לעבר הצילום אינו ברור. התודה להרב יצחק ישעי' וייס ולהרב שלמה וייס על עזרתם בפיענוח המכתב]:

בעזה"י יום א' י"ד למב"י תרט"ז לפ"ק
פה קיש קורעש יע"א

חיים ושלוש וכ"ט סלה לכבוד מחות' הגאון המובהק המפורסם בכל קצוי ארץ
בעל המחבר ס' יריעת שלמה נ"י ואל יכבה, וכחול ימים ירבה.

אני הוא השואל אודות אשה אחת קשת רוח הניצבת פה בקהלתי ושאלתה בפיה במר רוחה, כי בעו"ה כעת אשר האיסור נידה קל בדעת הבריות ובעלה דוחקת אותה ומצער אותה בעבור הרעימה, וזה כחמשה חדשים אשר לא יכולה לטהר לבעלה, ומחמת זה שודד אהלה, וכזו וכזו ספרה ואני כותב ... חמשה חדשים אשר היתה שופעת דם מחמת חולי' הנקרא בלוט שטאץ ... והיו תולין הבלוט שטאץ בהפלה כי אמרו שהי' לה הריון והפילה, א.. לא מצאו בהשפעת הדם רק חתיכות בלי שום ריקום. והאשה בעצמה הלא גם היא היתה מסופקת אם היה לה הריון, כי הגם שעברה על' ווסת אחת בלי ראתה יש סברה שיפסוק ווסתה, כי אמה ג"כ אבדה ווסתה ועדנה אחר מ' וע"כ מסופקת מפני שגם היא אחר מ' אולי תפסוק ווסתה ואח"כ נפלה למשכב בחולי הנ"ל, ונחלתה בסכנת נפשות, עד שהרופאים היו מתאישים אותה וחוליתה נמשכה כמה שבועות ומחמת זה נחלשה עד שחוליות אחרת היו מתקיפים אותה וכל מן דין האשה הנ"ל בעת שהיא על בורי' נופלת למטה כמה פעמים בחולי' הנקרא קרעמפפונג וכמעט היא מחמת כאב גדול בסכנת נפשות.

והנה זה משך חמשה חדשים נתקלקלה ווסתה ואין לה לא ווסת קבועה ולא ווסת שאינו קבועה, רק אין לה ווסת כלל, ורואתה מימים ימים וי"ו ושבעה שפע דם וחתיכות קרושים וקפואים, והגס הגס חזיתה כמעט תמיד בלי הפסק, ובשאלת פה ואמרה כל פעם שרואה רואתה בצער ובכאב גוה ובטנה, אבל אינה מורגשת מכה וכאב במקום ידועה, רק בכל בטנה וגוה, ואינה יודעת אם יש לה מכה שמוציא דם,

ובכל עת ובעל שעה שממעכת שם באותה מקום הן בעד או באצבע מוצאת דם, וכל דמי' שרואתה משונים מראיתה, פעם כמי שר'י' בשר ופעם כמין שליים בסמיכות דם ובכל מקום מוצאת דם בכל ב' הנקבים המובאים בסי' קצ"א בט"ז סק"ג. והנה הרופאים אומרים שחולי' זה בא מחמת חולשת האם או שנימוק או שאר חולי', והאם נעקר מקור שלה בזה מסופקים הרופאים וגם היא, ועשו לה כל רפואות שבעולם ולא עלתה לה רפואה, כי תמיד היא רואה הגס הגס כהנ"ל.

והנה דעתי הקלושה נוטה להקל, והנה חפשתי בשי"ס ופוסקים גדולים ראשונים ואחרונים, והכל גלוי אצלי תל"י. ויסודי להקל בנוי' על דברי הט"ז בסי' קפ"ז סק"י שכותב, ועוד נ"ל אם יש לה מכה וכו', וגם על שיטת הרשב"א שכותב וקי"ל כרבינא

ותלינן להקל שאני אומר דם מכה, וכו' שאל"כ אף אתה אוסרה על בעלה, ומסתברא דאפי' אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה וכו' אין צריך בדיקת שפופרת עכ"ל. וכן נראה מהרמב"ם בפ"ח שכתב אשה שראתה דם מחמת מכה אע"פ שראתה בשעת ווסתה היא טהרה. ומדסתם ס"ל כהרשב"א. ואף שהר"ן ושאר פוסקים כהתוס', אין כי אם לטמאה אותה בשעת ווסתה, אבל שלא בשעת ווסתה מודים להרשב"א. ואי האשה

הנ"ל גרועה מאשה שיש לה וסת ורואה שלא בשעת ווסתה הואיל שאין לה ווסת כלל, לא גרעה מאשה שאין לה ווסת ופוסק הש"ך כהר"ף דכל לבעלה לא בעי בדיקה [נדה יב:]. והגם שהפלתי והמנ"י בשם מהמ"פ חולקים עליו, עכ"ז מודים במעוברת שמשולקת מדמים. והאשה הנ"ל דהוי דם מכה כי אולי באמת פסקה ווסתה כאמה כבתה.

אבל לא רציתי לסמוך עלי ולהכניס ראשי במקום גדולים חקרי לב, והגם כי גדול השלום בפרטות אצל אשה צדקת השואלת אשר יש לה צרות גדולות ונעות המרדות מבעלה עכ"ז אין לבי גס בהוראה, ובאתי במטותא בכפים שטוחות לפני

כבוד מעלתו הרמה להורני מה אידן בה בהנ"ל, והנה לא באתי בבקיאות כשאלת חכם חצי תשובה להראות חריפות ובקיאות בראשית נתינת השאלה לפני כי דחיתי האשה בלך ושוב, כי אמרתי אולי מן השמים ירחמו עלי, אבל באתה עלי כפעם בפעם והציקה רוחי להגיד לה האמת בלי איחור, והיום הולכת הדואר ע"כ לא אוכל להאריך כאשר הי' ראוי לבוא לחצר המלכות מאן מלכי וגאון כמותו, ושנית בכל יום אני מוכן לבוא ולבקר בהיכלו כבוד אומר כולו, ואמרתי את אשר יש להמתיק סוד וסברה בנידן הנ"ל בפוסקים ראשונים ואחרו' פה אל פה אדברה עם כבוד מחותני הגאון נ"י, אבל גרתי משך כי בכל יום אני מצפה שאבי שי' עמ"ש יבוא אלי, ע"כ לא אוכל לנסוע מביתי.

ובמטותא מיני מר מחותני הגנ"י שימחול א"פ לענות עלי שאלתי להושבני מהר ככל האפשרי, ובתשובתו שמושיבני אל יסמוך עלי מעלתו על הבנתי להראות לי איזה מקומן בהפוסקים צו לצו קו לקו וכו', רק כמו שמשיבין לאשה המשמרת המקוה בעת שבאת להרב עם שאלת נשים, והרב אומר לה הדין היקוב ההר, ועת שאזכה א"ה לראות פני מחותני הגנ"י אז יברר לי תשובתו, וגדול השלום.

מנאי הצעיר הדורש שלוכ"ה ואקוד מול הדרת כבודו אפים ארצה

הק' חיים פייגעלבערג

רב פה הנ"ל

הנה זוגתי הרבנית תי' פורסת שלום כבוד דודה הגאון וזוגתו הרבנית א"ח הצנועה תי' וכאלשלו"ם.

ונצטט עוד מכתב מרבי חיים אל היריעות שלמה, תח"י לע"ע רק צילום מסוף המכתב:

...וימחול לי כמחהגנ"י [=כבוד מחותני הגאון נ"י] על אשר העזתי מצחי כ"כ, כי תורה היא וללמוד אני צריך. יצוה את בנו הבח' המופלג מו"ה עוזר שיעיין במילי ויושיבני, ואם אזכה שיכבדני בכתב ידו להושבני ולהגיד לי את כל לבי, אזי אשמח ואגיל כמוצא שלל רב, ואברך בקול גדול ולא יסף ברוך ה' אשר לא השבית לי גואל. ובשכר זה יזכה לראות בעגלא ובזמן קריב את הגואל בבנין אריאל.

כאות נפשו ונפש תלמידו המתאבק בעפר רגלו

הק' חיים באא"מ הראז"ל פייגעלבערג

זוגתי תי' פורסת בשלום דודה שי' לנצח – ופורסת בשלום זוגתו הרבנית תי' עמ"ש, ותזכו להשיא בניכם ובנותיכם סמוך לפרקם ברוב עוז ושלום.

ואפריון נמטי לבני נשיאה ה"ה המסולאים בפז ויקרים מפנינים מופלגי תורה מופלאי תמימי דעות, ה"ה הבח' מו"ה עוזר, והבח' כ"ה ישראל, והבח' כ"ה יודא, והבח' כ"ה יששכר, והילד שעשועים היניק והחכים טובא בנימין, כולם ה' עליהם יחיו וישתלו סמוך וסביב לשולחן מלכים שולחן אביהם חופף עליכם כל ימיכם להביא ימות המשיח אסנ"ו.

גם באלו המכתבים הוא קורא ל'יריעות שלמה' כ'מחותני', ואילו לזוגתו, ה'יריעות שלמה' הוא 'דודה'. מזה ניתן להסיק בבירור שקרבת המשפחה ליריעות שלמה הוא ע"י זוגתו של רבי חיים. ולכן עלינו לברר את משפחתה של זוגתו.

הרבנית צפורה מנ"כ בקיש קערעש, ועל מצבתה נחרט (צילום מצבתה ומצבת בעלה קבלתי מהרב דובעריש וועבער): "פ"נ / האשה החשובה הרבנית / מרת צפורה / פייגלבערג / ע"ה / אשת חיל עטרת בעל.. של / מורינו רב / ר' חיים פייגלבערג ז"ל / שהלכה לעולמה ביום

[ד'?] טבת / שנת תר"ל"ט' לפ"ק / תנ"צ'ב"ה". ובמאטריקל הפטירות של קיש-קערעש (נמסר ע"י הנ"ל): "צילי Veigberg ילידת פרויענקירכען נפטרה 30 דצמבר 878 [=ד' טבת תרל"ח] בת ס"ה שנה". וברישום הפטירה של בתה מרת שרה [אשת רבי משולם רובינשטיין הנ"ל] צוין במאטריקל שאמה היא צציליה לבית קולמאן. כן יש להוסיף שבטבלת זכרון מקיש-קערעש (צילומו בספר 'קרן ישראל' שהו"ל הרב י"ט ליפמאן ראקאו) מופיע: נשמת הגאון מורה מורינו הרב רבי חיים בן מורינו רב ר' משה אברהם – ואת נשמת האשה הרבנית צפורה בת מורינו הרב ר' בנימין".

ואכן מצאתי במאטריקל הנישואין של קהלת פרוינקירכען את הרישום הבא: "5 ינואר 836 [ט' שבט תקצ"ו], החתן יואחים פייגלבערג 'תלמודיסט' בן

טבלת זכרון מקהלת קיש-קערעש

אברהם פייגעלבערג נאמן [הקהלה], הכלה ציצילה קולמאן מכאן בת בנימין קולמאן. [שנים מסוימות לאחר נישואיהם נשארו לגור בעיר מולדתם, שכן במאטריקל הלידות של פרויענקירכען מצאנו את לידת ילידיהם: שאלאמון (כנראה: שלום) ביום 24 נובמבר 836 (ט"ו כסלו תקצ"ז); רחל ביום 15 אוגוסט 837 (ט"ו אב תקצ"ז); לאופולד ביום 26 ינואר 839 (י"א שבט תקצ"ט). אביהם רבי חיים ציון בשלשת הרישומים הנ"ל כ'וריסט' (=דיין). בת נוספת בשם מטילדה נולדה שם ביום 13 אפריל 840 (י' ניסן ת"ר), ואביה הוא 'תלמודיסט' (=תלמיד חכם)].

הרי שזוגתו של רבי חיים, מרת צפורה, היתה בת רבי בנימין קולמאן מפרויענקירכען. שם אמה יתברר לנו ממקור אחר. הר"ר ח"א אולמאן ממנצ'סטר כותב בספרו (בכתובים) 'תולדות משפחת אוללמאן בהונגריה': "מרת ראדיש בת רבי שלום אוללמאן נשאה לרב בנימין בן רב נטע ברך מפרויענקירכען, התנאים [אחרונים] שנחתמו על ידי רבי שלום בג' אלול תקס"ב [בק"ק פ"ק] עדיין נמצאים" (ההשלמות בסוגריים מרובעים הוא עפ"י 'דברי ר"ש' מהדורת ירושלים בסופו, שלוקה בשיבושים ובחסר). את רישום פטירתם מצאנו במאטריקל פרויענקירכען: "בנימין קולמאן נפטר 15 ספטמבר 844 (ב' דר"ה תר"ה) בן ס"ה שנה" – "האלמנה ראדיש קולמאן נפטרה 3 אוקטובר 855 (כ"א תשרי תרט"ז) בת ע' שנה". [במאטריקל הקהלה רשומים צאצאים נוספים של רבי בנימין קולמאן ואכהמ"ל. את שמו מצאנו ברשימה מהקהלה בשנת תקפ"ח].

כך שניתן לקבוע ברור שאמה של הרבנית צפורה, היא מרת ראדיש, בתה של רבי שלום אולמן, שכיהן בעת נישואיהם (ה'תנאים אחרונים' ה' נהוג לכתוב ביום הנישואין) כרבה של קהלת פרויענקירכן, ולאחר מכן בלאקענבאך עד לפטירתו ביום ט"ז אדר תקפ"ה, מח"ס דברי ר"ש. אביהם של רבי אברהם אולמן אב"ד לאקענבאך ורבי שלמה זלמן אולמן אב"ד מאקווא בעל ה'ריעות שלמה'. הרי שהיריעות שלמה היה 'מחותנו' של רבי חיים [כל קירבת משפחה ע"י חיתון (גם דוד וכדומה) כונו כ'מחותני' ולא כ'ש"ב' וכדומה], ו'דודו' של זוגתו.

ובזה גילינו נצר חדש להאי גאון בעל ה'דברי ר"ש' ולמעלה בקודש משפחה נכבדה בישראל, שמצאצאיהם חיים אתנו עד היום, ולפי מיטב ידיעתי לא ידוע להם (עכ"פ אצל חלקם) את יחוסם הרם.

*

ידיעה על פטירתו של רבי חיים פייגלבערג פורסמה בעתון 'איזראליט' (866 גליון 7 עמ' 121): "קיש-קערעש. לקהלה היתה הזכות שכיהן בה ברבנות במשך עשרים שנה תלמידו של החת"ס, רבי חיים פייגלסבערג. נפטר לאחר שלשת חדשי מחלה בשב"ק פרשת בא [ד' שבט תרכ"ו] בן נ"ו שנה. הקהלה עשתה הכל כדי להחזיקו, התחייבה בכתב לחתן בתוך זמן קצר את בתו היחידה עם בחור שהרב מפרשבורג ימליץ עליו, בכדי שיקבל את משרת חותנו. למטרה זו הקציבו 800 זהובים". - ואכן רבי משולם רובינשטיין [הנזכר כבר למעלה] תלמידו של החת"ס בפרשבורג, נשא ביום ב' חשון תרכ"ז את בתו של רבי חיים, ומילא את מקומו על כס הרבנות בקיש-קערעש.

רבה של קיש-קערעש רבי דוב לאבלאוויטש הנ"ל, בתארו את קורות הקהלה בהקדמה לספרו 'דיבובי חן' הוא מציין: "הראשון אשר נשא פה עירנו יצ"ו את משרת הרבנות, ה' הרב הגאון הקדוש ר' חיים פייגעלסבערג ז"ל...". למעשה ידוע לנו על רב שכיהן לפניו על כס הרבנות בקיש-קערעש. וכפי שכותב רבי מאיר שטיין בספרו 'אבן המאיר' (בכת"י): "מוה"ר משה עטסינגער אב"ד קיש קערעש, יליד ביא, בשנת תר"ב נמצא הסכמתו תחת ידי על ס' הרב הג' ר' דוד דייטש [בעל ה'אהל דוד"]. במקור אחר מצוין 'מוזעס עטינגער' כרבה של איזשאק הסמוכה לקיש-קערעש, ובמלחמת הקרוצים ברח לנייטרא (הלקסיכון ההונגרי עמ' 403), כנראה שהי' אז רבנות משותפת לקהלות אלו.

אין ספק שהוא זהה למי שמובא ב'רבותי' דיחזקאל' (עמ' סז): "מהו' משה ביאה עטינגר, מילדי ביאה. תלמיד מובהק לרבינו [יחזקאל בנט אב"ד נייטרא] עוד בפאקש, ובא עמו לנייטרא ונשא שם אשה. ולאחר שעבר עליו הגלגל נעשה דיין בנייטרא, ונפטר ו' תשרי (תרכ"ו) [תרכ"ז]". רבי יחזקאל בנט עבר מפאקש לנייטרא בשנת תקצ"ב, ולפי"ז נשא רבי משה בנייטרא את זוגתו לאחר תקצ"ב, ולאחר מכן

כיהן ברבנות קיש-קערעש ואיזשאק, ומשם חזר לנייטרא. תשובות אליו בשו"ת בן יהודה סי' פו, קיד (הרב החר"ף והבקי... משה ביא).

על חשיבותו תעיד מצבתו בנייטרא (צילומי המצבות מנייטרא קבלנו ממר Sandor Backai) שעליה חרוט:

נפטר בש"ט יום ש"ק ו תשרי שנת תרכ"ז לפ"ק / פה / מקום ציה ושממה גו צדיק מצא לו מנוחה / שתילי גפנו בדמי ימיו עזב לנו לאנחה / הקדיש עתותיו עודו רך בשנים / עבד את בוראו בצדק ובלב תמים / טהרת גופו וגודל

קדושתו / יעידון ויגידון על יתרת נשמתו / נפש חייתו דעכה אולם שם הרוח / גויו פה עמק הבכא אכן נשמתו שם תנוח / עומד ומשמש שם כעודו פה בחיים / רוממת אל-יראה שם בשמים / ה"ה הרב הצדיק המפורסם / בחסידות ומוכתר בבקיאות מו"ה / משה עבד ה"ו.

גם בתו מצאה מנוחתה בנייטרא, ועל מצבתה נחרט: "פ"ט / האשה הכבודה רבת השם מ' / ראכלי / בת הרב מו"ה משה עטטינגער ז"ל / אשת הקצין ה' יצחק שטיינער / נפטרה בשם טוב ... ואדר / ש' תרמ"ג לפ"ק / ונקברה בהספד מר למחרתו / רכה וענוגה בשושנים סוגה / אשה כבודה צנועה וחסודה / כף לעני ויד לאביון / לוית חן לנוה אפריון / ירשה דרום מנוחת מרום / ת'נ'צ'ב'ה' / שם אמה פראדל".

הרב מנחם מאיר יאקאבאוויטש – ברוקלין נ"י

משפחת אבעלעס מסערדאהעל - ווייטצען

ב'עלי זכרון' עלה 7 עמ' לט האריך הכותב על משפחת הג"ר גבריאל אבעלעס מסערדאהעל ובנו הג"ר משה יהודא מווייטצען. להשלמת הדברים הנני להוסיף שמות הוריו ומשפחתם, בצירוף איזה הערות על דבריו.

הוריו: הג"ר אברהם אבלי מסערדאהעל, ושם מנ"כ. נוסח מצבתו: פ"נ / הצדיק וחסיד דורש / טוב ועושה צדקה / בכל עת ה"ה הנעלה / הישיש כ"ה אבלי פ"ב / אשר גוע ונאסף / אל עמו / יום ש"ק ט' כסליו / תקצ"ג לפ"ק תנצב"ה / ושם אמו ריזל. [ראה קובץ 'בית אהרן וישראל' (ח' נה עמ' כב) משי"כ חותנו להנובי "אדרעס שלי הי' בלשון גלחות לא על שמי רק א פרעשבורג..."].

זו' מרת מרים, בת הג"ר אלכסנדר מייזליש אב"ד סערדאהעל ורעכניץ [נפטר ר"ח אדר תקע"ט] ושם מנ"כ, בן הג"ר רפאל ראב"ד הארוחב ואב"ד פאריצק מח"ס 'תוספת שבת'. [ראה מבוא לתוספת שבת' (נ"י תש"נ), 'לא יסור שבט מיהודה' (ירושלים תשנ"ה), 'ענף עץ אבות' עמ' ג), 'אוצר בלום' (נ"י תשנ"ה), 'מנורת אהרן' (נ"י תשנ"ז, עמ' טז), 'באר המועדים' (ב"ב תשנ"ט, ח"ב עמ' שפט), 'כיצד מזמנין' (לונדון תשס"ב, הלכות זימון 'שלשלת היוחסין' עמ' כג), 'שיח אברהם' (ירושלים תשס"ח), 'בונה עולמות' (נ"י תשע"א), והרב בעריש וועבער ב'גנזי יהודה' (ח"ב, נ"י תשע"ו) שיופיע בקרוב. וראה בהרחבה 'ענף עץ אבות' (שם עמ' ס) 'שלשלת היוחסין' ו'שיח אברהם' (שם) סדר יחוס התוספת שבת עד הב"ח החלקת מחוקק

המשאת בנימין הלבוש הרמ"א ולמעב"ק].
בניהם:

א [הג"ר יעקב צבי מסערדאהעל [נפטר ו' טבת תרכ"ו], זו' מרת אסתר [נפ' ה' אדר תרי"ד], ושם מנ"כ.

בניהם:

1. הג"ר בנימין זאב (וואלף) מסערדאהעל [נפטר כ"ה תשרי תרמ"ח, נקבר אצל זקינו], זו' מרת לאה ב"ר אהרן וריזל [נפטרה ב' ר"ח תמוז תרל"ח, נקברה אצל הרבנית אשת מהר"י אסאד] ושם מנ"כ.

2. מרת לאה [נפטרה תר"ז] אשת (בזור"ר) הג"ר משה הלוי לעוונינגער-קאמאראן אב"ד ווייטצען [יליד תק"ע, נפטר י"ג מרחשון תרל"ז] ושם מנ"כ (ראה 'הגאון שנשכח' עמ' 103, 'החת"ס ותלמידיו' עמ' שנב - ושם תמונתו ותמונת מצבתו).

[ב] הג"ר ישראל מסערדאהעל [יליד תקנ"א, נפטר כ"ז סיון תרל"ו, נקבר אצל אביו], זו' מרת לאה [נפטרה י"ב אייר תרכ"ה], ושם מנ"כ. [בביתם נתגדל מהר"י אסאד (ראה 'ענף עץ אבות' שם)].

בניהם:

1. הג"ר דוב בער מסערדאהעל [נפטר י"ח שבט תרמ"ט] ושם מנ"כ.
2. הג"ר משה אהרן מסערדאהעל [נפטר ד' אב תרנ"א] ושם מנ"כ. זו' מרים הענדל.
3. מרת ריזל [נפטרה ה' תמוז תרמ"ד] אשת הג"ר ליב עקשטיין דומ"ץ ווייטצען [נפטר כ"ב מרחשון תרכ"ן] ושם מנ"כ (ראה 'ענף עץ אבות', 'שלשלת היוחסין' ו'שיח אברהם' שם).

4. מרת רבקה אשת הגר אברהם יודא קנאפללער מטיניע [נפטר כ"ב סיון תרנ"ח] ושם מנו"כ (ראה 'תורת העולה', נ"י תשמ"ז, 'ומנורת אהרן' שם).

5. מרת אסתר [נפטרה כ"ד אדר תרע"ה] אשת הגר משה אונגאר מסערדאהעל [נפטר י"א מרחשון תרע"ז] ושם מנו"כ (ראה 'לזכר עולם' בסו"ס 'משכיל אל דל' ח"ד, נ"י תשכ"ג).

6. מרת ריקל [נפטרה כ"ה שבט תר"ע, על מצבתה נחרת "נכדת בעל תוספת שבת ז"ל"] אשת הגר צבי הירש ליעדערמאן מדעברעצין [נפטר שביעי של פסח תרס"ו] ושם מנו"כ.

ג] הגר גבריאל מסערדאהעל, 'יליד תקנ"ה, נפטר כ"ב אייר תרמ"ה] מנו"כ בווייטצען, זו' מרת שרה/שרל [נפטרה ב' דפסח תרמ"ד] ב"ר בנימין ורייצל קאלמאן מנו"כ בסערדאהעל.

בניהם:

1. הגר משה יהודא מווייטצען [נפטר ו' תשרי תרע"ז], זו' לאה [נפטרה י"ד שבט תרס"ח] ושם מנו"כ. [צילום מצבותיהם בסוף המאמר].

2. מרת גנענדל [כ"ז טבת תרמ"ב] מנו"כ בביטשקע, אשת (בזו"ר) הגר יעקב גרשון בנעט [נפטר כ"ד תשרי תרפ"ה] מנו"כ בפרעשבורג (ראה 'באר המועדים' ח"ב עמ' שפב).

3. מרת רייצל [נפטרה בת מ"ח שנה ט"ו אב

תרמ"ד; נקברה אצל אמה, על מצבת אמה לפני השם 'שרל' הוסיפו באותיות קטנות 'רייצל בת' וגם תאריך פטירתה].

[ד] כנראה: הג"ר משה מסערדאהעל – פרעשבורג, זו' מרת גליקל.

בניהם:

1. הג"ר יצחק (איצק) מפרעשבורג [יליד תקע"ה, נפטר ב' אייר תרמ"ג] זו' מרת פינקל [נפטרה י"ד אלול תרס"א] ושם מנו"כ.

2. הג"ר שלמה ליב (זלמן ליב) מפרעשבורג [יליד תקע"ט, נפטר י"א סיון תרנ"ג] זו' מרת לאה [נפטרה בת ע"ב שנה כ"א טבת תרנ"ד] ושם מנו"כ.

3. הג"ר שאלתיאל אייזיק מפרעשבורג [יליד תקפ"ג, נפטר בביהכ"נ הגדול יוהכ"פ תרס"א] זו' מרת אסתר [נפטרה י"ט אב תר"ע] ושם מנו"כ.

[ראה 'פנקס המוהל חתם סופר'

אות רפד, תקפד, תשלו*].

[ה] מרת גנענדל [ילידת תקס"ד,

נפטרה כ"ג מרחשון תרל"ח],

אשת הג"ר שמואל צילץ מח"ס

'מהר"ש צילטץ' אב"ד יאקא

וראב"ד ניקלשבורג [יליד תק"ס,

נפטר כ"ז אדר ב' תרי"ט] ושם

מנו"כ, בן הג"ר משה ליב מח"ס

'שור'ת מילי דאבות' ח"א ראב"ד

ניקלשבורג [נפטר כ"ה אייר

תקצ"א] וזו' יענטל [נפטרה ר"ח

סיון] ושם מנו"כ.

בניהם:

1. הג"ר אברהם אבלי יוסף [יליד תרפ"ח, נפטר ז' מרחשון תרס"ו] מנו"כ בפרעשבורג.

2. מרת מלכה גליקל [ילידת תקצ"ד, נפטרה ד' אדר תרנ"ד] אשת הג"ר מרדכי יפה

מרגליות-שלעזינגער מח"ס 'שאל לך אות' רב דחברה ש"ס בודאפעסט [נפטר כ"ג

מרחשון תרס"ז] ושם מנו"כ.

3. מרת חיה לאה מבעקעש-טשאבא [ילידת ת"ר, נפטרה כ"ז טבת תרפ"ז] ושם מנו"כ,

בזו"ר אשת הג"ר מרדכי פאנפעדער מח"ס 'מאמר מרדכי' אב"ד בעקעש [יליד תקצ"ו,

נפטר י"ב כסלו תרכ"ח] ושם מנו"כ, בזו"ר אשת הג"ר ישעי' יחיאל זאבעל [נפטר

הושע"ר תרנ"א] מנו"כ בדיאלא.

4. הג"ר משה ליב מנייטרא [יליד תר"ב, נפטר כ"א תמוז תרל"ז] ושם מנו"כ. זו' מרת מרים [ב"ר נפתלי הירץ עהרנפעלד מנייטרא].
 5. מרת רחל [ילידת תר"ד, נפטרה ה' תשרי תרע"ט] אשת הג"ר שלום צבי קראקויער מניקלשבורג [נפטר י"ב אייר תרפ"ו] ושם מנו"כ.
- (ראה הקדמה 'מהר"ש צילטץ', הקדמה 'מאמר מרדכי', 'לתולדות משפחת רוזנבוים הירש' ח"ב פ"ג, 'זכרנו לחיים' עמ' תצז; שנות לידתם לפי מפקד צענזוס יאקא תר"ח, קבלתי מהרב יואל יעקב מייזליש, גם העיר הערות חשובות ממאטריקל וצענזוס סערדאהעל).

בעלה 7 נמצא צילום מצבת ר' גבריאל אבעלעס בווייטצען, בקשר לזה יש להוסיף, שנקבר בחלקת הרבנים בביה"ח הישן (שנשאר תחת בעלות קהילת השטאטוסקווא, בסוף חזרה להיות ארטאדוקסית בשנת תר"צ), בשורה הסמוך להרבנים הגאונים דק"ק ווייטצען (מימין לשמאל): רבי דוד ליב זילבערשטיין בעל 'שבילי דוד' (בנו בעל 'מעשי למלך' נקבר בביה"ח החדש של קהילת הארטאדאקסען שנתייסד בערך שנת תרנ"א), רבי משה קאמאראן, ורבי שלום אוללמאן זצ"ל. כפי הנראה ממקום קבורתו וממצבתו הצר, בדוחק מצאו לו חלקה הראוי לכבודו, ליד חתן אחיו [ר' ישראל] הג"ר ליב (אוהן) עקשטיין דומ"ץ ווייטצען, ומראשותיו של חתן אחיו [ר' יעקב צבי] הג"ר משה קאמאראן אב"ד ווייטצען.

מה שכותב שר' גבריאל הי' גיסו של הג"ר משה פאאל מחותנו של הכתב סופר, נכון הדבר, שהרי – כפי היוצא ממצבות אשתו ובניו ומסמכי המאטריקל מסערדאהעל – אשת ר' גבריאל היתה מרת "שרל בת רייצל" לבית קאלמאן, וגם מרת הנלא אשת ר' משה פאאל היתה בת הג"ר בנימין קאלמאן וזו' רייצל [בת הג"ר מיכאל בלוי וזו' הענדל לבית פאשקוס]. [ראה 'אקדמות מילין' לס' 'שבט מישור' (להג"ר מאיר ליב פרייא אב"ד שוראן)].

אך יש להעיר למה שכותב הג"ר חנני' יו"ט ליפא דייטש אב"ד העלמען – חתן הג"ר יוסף אבעלעס אב"ד שאללא – כמה פעמים בספריו 'טהרת יום טוב', 'בה"ל':

"אדומו"ח הגה"ק מוה"ר יוסף אבעלעס אבד"ק ור"מ דק"ק

שאלוי ז"ל נכד זקינו המפורסם מו"ה בונם אבעלעס ז"ל רה"ק בסערדאהעלי יצ"ו בימי הגה"ק מהר"י אסאד זי"ע גיסו של המפורסם מו"ה משה פאהל ז"ל מחותנו של הגה"ק כתב סופר זי"ע".

כנראה היא ט"ס, וצ"ל "נכד מו"ה גבריאל אבעלעס" כנ"ל, ונתחלפו לו השמות. שהרי חמיו הג"ר יוסף אבעלעס אב"ד שאללא [וזו' עטל, נעקד"ה י"ז תמוז או כ"ו

סיון תש"ד] ה"ד הי' חתן אחיו הג"ר בנימין בונם אבעלעס מווייטצען [נפטר י"ח מרחשון תרפ"ח] וזו' מרת רחל ב"ר אברהם יעקב שענפעלד [נפטרה ח' מרחשון תרנ"ו] ושם מנו"כ. בזו"ש נשא ר' בנימין בונם מרת רייכל ב"ר דוד דוב הערמאן [נפטרה כ"ו ניסן תרצ"ג] ושם מנו"כ.

בקשר לבני הג"ר משה יהודא (ליב) אבעלעס מווייטצען, האריך הכותב שם וכתב שידענו לר' משה יהודא חמשה בנים: 1. הג"ר בנימין בונם מווייטצען הנ"ל, 2. הג"ר יוסף אב"ד שאללא הנ"ל, 3. הג"ר שמחה רב בברוקלין [נפטר ט"ו כסלו תרפ"ו], 4. הג"ר יעקב (?) מראדושאן, 5. הג"ר שמואל [נפטר י"ד שבט תרצ"ו בני"י].

על מצבת אמם מרת "לאה בת פערל" (ב"ר משה רייזער, ט"ס מש"כ שאשת ר' משה ליב הי' מרת רינא לבית קאהן) נחרת "הדריכה שבע בניה לתורה". כפי הנראה שני בניה הנותרים הם: 6. הג"ר יעקב צבי מווייטצען [נעקד"ה י"ט תמוז תש"ד] ה"ד זו' מרת מינדל ב"ר יודא פאללאק [נפטרה ט"ו כסלו תש"ג] ושם מנו"כ, 7. הג"ר נחמי' מווייטצען זו' מינא לבית בלום [נעקד"ה י"ט תמוז תש"ד] ה"ד. (עפ"י רשימות הרב אהרן יודא הלוי אבעלעס, ממנו גם קבלתי צילומי מצבות ווייטצען מאגזני אבותינו).

מנחם מאיר יאקאבאוויטש – ברוקלין נ"י

בשולי המאמר:

בנוגע לרבי משה אבלס בפרשבורג הנ"ל, לא מצאתי לע"ע הוכחות אם הוא בנו של רבי אבלי מסערדאהעל הנ"ל. וארשום את הידיעות שיש תח"י עליו ועל צאצאיו בפרשבורג.

מוצאו מסערדאהעל. 'ר' משה אבעלס' נזכר ב'רשימת המנדבים' לבניית 'בית ההקדש' (ביה"ח) לאחר השריפה בשנת תקע"א. 'ר' משה אבליס מס"ה נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר תק"פ לפ"ק" (למלאטשעס דח"ק בשנת תקע"ט: ר' משה אביליס מס"ה). זוגתו מרת גליקל. רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קולומייא בעת למדו בישיבת החת"ס היה סמוך על שולחנו של 'ר' משה אבאלס' (בית הילל). 'הקצין ר' משה אבליס' במנויי פרשבורג על הספר 'תוצאות חיים' (תקצ"ד) ו'אהל דוד' (תקצ"ה). 'משה אבלס' כיהן כחבר בהנהלת הקהלה בשנת תר"ד. בשנת תר"ח כבר לא היה בין החיים. [יש לציין שבתקופה זו היה בפרשבורג אדם נוסף בשם זה שמוצאו מקיצע, יליד תקס"ד ונפטר בשנת תרל"ז, ראה עליו בספרי 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תנה]. – אולי אלמנתו המוזכרת במסמכי פטירה של הקהלה: יוזפה אבלס לבית לעמבערגר ילידת פרשבורג אלמנת סוחר נפטרה כ"ו תשרי תרכ"ג בת ע"ז שנה.

מצאצאיו:

בנו רבי מאיר צבי אבלס. "הילד מאיר צבי המכונה הירש ב"ר משה סד"ה" נימול ט' חשון תקע"ג ע"י רבי מענדל לבוב ורבי ליב א"ש. 'ר' מאיר צבי ב"ר משה אבליס נתקבל להח"ק בל"ג לעומר שנת תקצ"ו" (למלאטשעס דח"ק בשנת תק"פ: הילד מאיר הרש ב"ר מ' אבליס). 'הקצין ר' מאיר הרש אבליס' במנויי פרשבורג על הספר 'אהל דוד' (תקצ"ה). [כנראה בתו הנזכרת במסמכי פטירה של הקהלה: 'טרעזיה בת מאיר אבלס' נפטרה י"ג טבת תר"ז בת חמשה חדשים].

בנו רבי אהרן אבלס. "הילד אהרן ב"ר משה סערדיהעל" נימול ב' דחומ"ס תקע"ד ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שדערק (שטערק). "אהרן בר"מ אבליס" חבר בחברת פיקוח נפש. נפטר בשנת תק"צ ומנו"כ בביה"ח הישן. על מצבתו נחרט: "פ"ט בחור צעיר בשנים שהי' כל ימיו ירא אלקים ה"ה אהרן בן ר' משה אבעלעס ושם אמו גליקל. נפטר ש"ק ד' חשון ונקבר למחרתו תק"צ" (תרגום מהעתק לועזי).

בנו רבי יצחק איצק אבלס. "הילד יצחק ב"ר משה סערדיהעל" נימול ער"ח תמוז תקע"ה ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שדערק. "ר' איצק ב"ר משה אבעליס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תר"ג". "איצק אבלס בן גליקל, גבאי דח"ק" נפטר ב' אייר תרמ"ג ומנו"כ בביה"ח החדש, ליד אחיו רבי שאלתיאל אייזיק אבלס ורבי זלמן ליב אבלס. אלמנתו מרת "פינקל בת לאה, א"מ יצחק אבלס" נפטרה י"ד אלול תרס"א ושם מנו"כ. הוריה רבי עובדי' לאנדסבערגר ומרת לאה [ראה עליהם

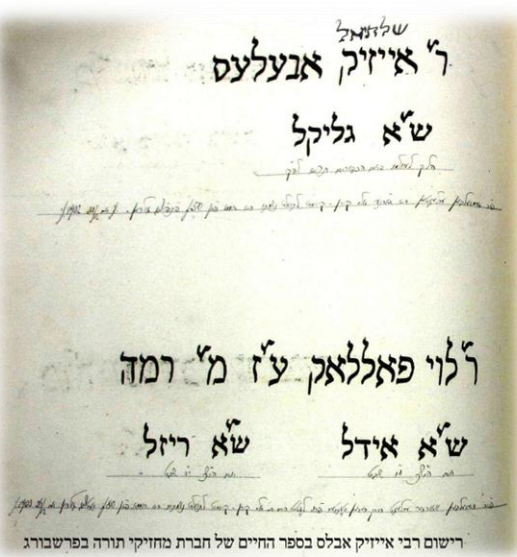
ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' רעו]. - מצאצאיו ידועים: בנו "הילד אפרים ב"ר איצק אבלס" [נולד י"ג ניסן תר"ה ונימול ע"י רבי ראובן אבלס]; בנו "הילד משה ב"ר איצק אבלס" [נימול כ' ניסן תר"ח ע"י רבי ירמי' טויבר ורבי דוד צבי עהרנפלד]; בנו "הילד ברוך ב"ר יצחק אבעלעס" [נולד כ"א תמוז תר"ט ונימול ע"י רבי ישעי' בער לוונזון. אולי זוגתו מרת "לאה בת מ' מאיר עלינגער וקלערל, א"ר ברוך אבלס" נפטרה י"ח חשון תרע"ו ומנ"כ בבית החיים החדש. לידה נטמנה אמה מרת "קלערל בת גנענדל, אשת מהר"ם עלינגער" בת רבי גרשון טעמעשוואר נפטרה י"ב כסלו תרפ"ב בת צ' שנה. בעלה ר' מהרם עללינגער נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרל"א לפ"ק". שימש כמורה בביה"ס של הקהלה בין השנים תרכ"ה-תרנ"ה. מ' מאיר המ' מהרם עלינגער ב"ר מיכאל וקריסל. מורה ילדים בערך ל' שנה" ליד אשפפנבורג נפטר ב' סיון תרס"ג בן ע"ג שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. נזכר ב'אלף כתב' (אות שצט): "הגיד לי ר"מ עללינגער ע"ה, שהוא היה סוחר גדול בד' מינים, ופ"א הי' לו הדסים מובחרים, ופתאום נפלו העלים מהם, ולא ידע ע"י מה אירע זאת. ושאל שאלה אודותם אצל הגאון ר' נטע וואלף [סג"ל ליבער, הרב"ד] ז"ל, והגיד לו שע"ז נפלו העלים באשר אשה בימי נדתה ונזילת דמה נגעה בהם" עער"ש. - מצאצאיו ידועים עוד: בנו "הב' גרשון עלינגער בן קלערל" (נפטר י' שבט תרמ"ג ומנ"כ בבית החיים החדש); בנו "בן ציון עלינגער בן קלערל" (נפטר כ"א שבט תרנ"ז בן כ"ט שנה ומנ"כ בביה"ח החדש); בנו רבי יעקב עלינגער (ליד פרשבורג כ"ט אב תרכ"ח. ר' יעקב עללינגער נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר שנת תרע"ג לפ"ק". יעקב [קאפל] עלינגער ב"ר מהרם וקלערל" נפטר י"א טבת תש"ב בן ע"ג שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. זוגתו מרת "שבע ב"ר חיים רוזנפלד ואסתר, א"ר יעקב עלינגער" נפטרה כ"ו חשון תרצ"ט בת ע"ב שנה ושם מנ"כ); בתו מרת "רבקה קריסל גרוסמאן, ב"ר מהרם עלינגער וקלערל" (נפטרה י"א כסלו תרצ"ה בת ס"ח שנה ומנ"כ בבית החיים החדש); בתו מרת "יטל בת קלערל לבית עלינגער, אל"ר יודא פ"ש"ר" (נפטרה ה' טבת תש"ו בת ע"ד שנה ומנ"כ בבית החיים החדש. בעלה רבי "יודא פ"ש"ר בן הה"ג מ' דוד אבדק"ק פ"שטיאן ופערל" ליד פ"שטיאן תרכ"ו, נפטר כ"ח חשון תרצ"ז ושם מנ"כ. "מ"ה יודא פ"ש"ר נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרס"ב לפ"ק". - מצאצאיהם: בנם "ד"ר משה גרשון פ"ש"ר ב"ר יודא ויטל" עו"ד, נפטר כ"ז אלול תרצ"ט ושם מנ"כ; בתם מרת יענטל גנענדל (גיזי) פליישמן ילידת תרנ"ג, שמסרה נפשה להצלת בני ישראל בשנות החורבן, ולאחר שסירבה לגלות מקום מחבואם של יהודי פרשבורג הועלתה על המוקד באוישוויץ, הי"ד. בשנת תרע"ז נישאה לרבי יוסף ב"ר אברהם פליישמן, נפטר י' שבט תש"א ומנ"כ בביה"ח החדש); בתו מרת גיטל אשת רבי מרדכי ב"ר שמעון שפרינגר בבאסקאוויץ (ושם מנוחתם כבוד. בנם רבי גרשון שפרינגר בבאסקאוויץ, חתנו של רבי יוסף נאבעל רב בהלברשטאט, ואבי רבי מאיר רפאל שפרינגר בלונדון); כנראה בנו "מאיר אבלס ב"ר יצחק" [נפטר ב' דר"ח אייר תרט"ז ומנ"כ בבית החיים החדש]; בתו מרת גליקל [נפטרה ב' ניסן תרצ"ז בת צ"ה שנה ומנ"כ בפאקש] אשת רבי

ישראל ב"ר אברהם דייטש בפאקש [נפטר י' שבט תרע"ז בן צ' שנה ושם מנו"כ. הספד עליו בדרשות ליקוטי סופר].

בנו רבי שלמה ליב (זלמן ליב) אבלס. "הילד שלמה ליב ב"ר משה סערדיהעל" נימול י"ב טבת תקע"ט ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי משה שטערק. "ר' זלמן ליב ב"ר משה אבילעס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תר"ד לפ"ק" ("בפירוש התנו הגבאים עם הר"ר זלמן ליב הנ"ל ליתן לקופת הח"ק מידי שנה בשנה ב' זהו' כסף מעות"). "זלמן ליב אבלס בן גליקל, חד מקרואי העדה" יליד פרשבורג נפטר כנשוי י"א סיון תרנ"ג בן ע"ו שנה ומנו"כ בביה"ח החדש. בנוגע להספידו ראה ב'אלף כתב': "שאלתי לרבינו הגאון שבט סופר ז"ל בימי ניסן תרנ"ט, אם רשאים להגיד הספד, והשיבני שיאמרו רק ד"ת ולמעט בשבחים. וגם שמעתי למרן ז"ל בעצמו בעש"ק אחר חצי היום, שהגיד הספד על התורני ר' זלמן ליב אבליס ע"ה גבאי דח"ק דגמ"ח". אלמנתו מרת "לאה בת גליקל, א"ר זלמן ליב אבלס" לבית פולאק ילידת פרשבורג נפטרה כ"א טבת תרנ"ד בת ע"ב שנה ומנו"כ בבית החיים החדש. – אולי בנו "יעקב ב"ר זלמן ליב סערדאהעל" [יליד ת"ר. ראה 'פנקס המוהל חת"ס' אות תשלור*].

בנו רבי שאלתיאל אייזיק אבלס. "הילד אייזיק ב"ר משה אבליס [אבילעס] נימול ד' חשון תקפ"ג ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי יאקב דייטש. "ר' אייזיק ב"ר משה אבעלס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תר"ב" ("בתנאי קודם למעשה שמחויב ר' אייזיק הנ"ל ליתן בכל שנה ושנה לקופת הח"ק שני זהו' כסף מעות"). "שאלתיאל המ' אייזיק אבלס בן גליקל, גבאי צדקה" יליד פרשבורג נפטר "בבהכ"נ הגדול" ביוכ"פ תרס"א בן ע"ח שנה ומנו"כ בבית החיים החדש. אלמנתו מרת

"אסתר בת ריזל, א"ר שאלתיאל אבלס" לבית קלינגער ילידת פרשבורג נפטרה י"ט אב תר"ע בת פ' שנה ושם מנו"כ. כנראה שהיא בתם של רבי יצחק אייזיק קלינגער וזוגתו מרת ריזל [ראה עליהם ב'פנקס המוהל חת"ס' אות תקפד]. השוה מכתבו של רבי זוסמן סופר אב"ד פאקש (מזכרת פאקש ח"ב עמ' 119), שכתב בתוך הדברים: "נזכרתי בימי בחרותי הנגיד ר' אייזיק קלינגער רצה לשדך עם הנגיד ר' אייזיק אבעלס, שאל

רישום רבי אייזיק אבלס בספר החיים של חברת מחויקי תורה בפרשבורג

לגאון מו"ה זלמן באנהרד זצק"ל, והסכים שלא יקפיד יען שלא נמצא ירא ה' תוך הנערים כאבלעס... וזכות רבן ישראל ר"י חסיד יעמוד שלא לבייש יתומה". המדובר כנראה בנוגע לשיווי השמות, ופלא שהרי רק הכינוי 'אייזק' היה שוה. – מצאצאיו ידועים: בנו רבי משה אבלס [ר' משה (ב"ר שאלתיאל) אבעלעס נתקבל להח"ק דגמ"ח בל"ג בעומר תרס"א לפ"ק]. "משה אבלס ב"ר שאלתיאל ואסתר, גבאי צדקה" נפטר ו' שבט תרצ"ג ומנו"כ בבית החיים החדש]; בנו רבי אהרן אבלס [אהרן אבלס ב"ר שאלתיאל ואסתר" נפטר י"ב שבט ת"ש בן פ"ג שנה ומנו"כ בבית החיים החדש ליד אחיו רבי משה].

בנו רבי ישראל אבלס. בשנת תר"ח היה כבר נשוי ללא ילדים. "ר' ישראל ב"ר משה אבעלס נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר תר"ט". "ישראל אבלס ב"ר משה וגליקל, כן צוה" [שלא להרבות בשבחים] נפטר בווען כאלמן בערב פסח תרנ"ד בן ע"ה שנה ומנו"כ בביה"ח החדש בפרשבורג. זוגתו מרת לאה בת רבי אלעזר גוטמאן, וכפי שנרשם ב'ספר החיים' של מחזיקי תורה "ר' אלעזר גוטמאן שם אמו לאה, הלך לעולמו ח"י כסלו, ניתן בעבורו לקרן קיימת לתועלת נשמתו כפי תקנות החברא ע"י חתנו הקצין ר' ישראל אבלס נ"י". כנראה שהיה אחי הקצין רבי שמואל גוטמאן [ב"ר דוד ולאה. נזכר ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תיא, והיה הסנדק אצל אלעזר אבלס שלפנינו] וכנראה גם של רבי נפתלי גוטמאן [בן לאה. שם עמ' שצט]. – מצאצאיו: בנו לאזר [אלעזר?] אבלס [יליד ב' שבט תרי"ב ונימול ע"י רבי ירמי' טויבר ורבי ישעי' בער לוונזון]; בנו הילד משה אבלס [יליד כ"ד אב תר"ד ונימול ע"י רבי חיים בריל ורבי ירמי' טויבר. נפטר י"ט אלול תרט"ז]; בנו הב' צבי הרש אבלס [יליד כ"ו סיון תרי"ז ונימול ע"י רבי אלי' וייס. נפטר בשנת תרל"ה ומנו"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ הבחור החשוב המופלא / צבי / בן כ"ה ישראל אבעלעס / נפטר יום וי"ו עש"ק י"ד / אדר ראשון ונקבר ביום / א' ט"ז בו תרל"ה לפ"ק / ימי שנותיו ח"י שנה / תנצבה / שם אמו לאה"]; בנו ברוך אבלס [יליד י"ג שבט תרכ"ד ונימול ע"י המגיד רבי פייש פישמן ורבי חיים בריל]; בנו משה אבלס [יליד ג' אייר תרכ"ה ונימול ע"י רבי יצחק ערנסט ורבי אלי' וייס]; בתו (קאטארינה) [ילידת כ"ג שבט תרי"י]; בתו מרים [ילידת כ"ב תמוז תרי"ט]; בתו הילדה פראדל אבלס [ילידת ט"ו סיון תרכ"ב. נפטרה ט"ו תשרי תרכ"ד].

בתו הילדה פראדל אבלס. נפטרה בשנת תקפ"ו ומנו"כ בבית החיים הישן. על מצבתה נחרט: "פ"נ הילדה פראדל בת ה' משה אבלס נפטרה א' דפסח תקפ"ו" (תרגום מהעתק לועזי).

בתו לאה אבלס נפטרה י' אב תר"א, ונספדה ע"י הדיין רבי משה ליב סג"ל ליטש רזונבוים (בכת"י). את אביה רבי משה אבלס הוא מזכיר כ'ש"ב'.

בתו מרת ריזל קאהן. ריזל ב"ר משה אבלס וגליקל, א"ר שמעי' קאהן מווען" נפטרה ג' שבט תרס"ה ומנו"כ בבית החיים החדש בפרשבורג.

הרב יצחק אהרן פישער – מונסי

דיעוון על הת"ת בנייטרא בשנת תרע"ד

לתולדות משפחת ניוואלדער

לפנינו צילום של קונטרס נדיר מאוד, "הודעה פרטית – שוהל בעריכט" נכתב ונדפס בשנת תרע"ד ע"י זקיני הג"מ ר' יואל אשר ניוואלדער ז"ל שהי' המייסד ומנהל התלמוד תורה בעיר נייטרא יע"א. מהקונטרס ניתן לראות את סדרי הלימוד שהי' נהוג אז, ועוד הרבה פרטים היסטוריים. גם המאמר שם "דבר אל המלמדים" מזקיני הנ"ל מעניין מאוד, ופלא שראה לפני מאה שנה מה שמחדשים עכשיו הפדגוגים.

לקונטרס אצרף גם יחוסו של זקיני הנ"ל שערכתי. בין השאר הוכחתי בביורו, שהרבנית של הצדיק מאונסדורף, בעל "באר שמואל", מרת תמר חי', היתה בתה של מרת תמר ע"ה שהיתה אלמנתו של ר' יום טוב ליפמאנן ענגעל, שנישאת אחר כך לר' ישראל מנחם רייכמאנן בק"ק גאראמבעלי (ע"י מישקאלץ), ואמה מרת תמר מתה בלידתה. אביה קרא שמה תמר חי' ע"ש אמה בהוספת שם חי', ואמה חורגתה היתה מרת פראדל, ולכן על מצבתה נכתב בטעות ששם אמה פראדל.

משפחת ניוואלדער

א. מרת לאה הי"ד אשת הרבני [ברוך] אברהם לאפפלער ע"ה.

מרת לאה נולדה בעיר נייטרא בשנת תרס"א (901), בת ראשונה להוריה היקרים, שנה אחר לידת אחיה הגדול אליעזר הי"ד. אביה ר' יואל אשר קרא שמה לאה אחר אמו. נהרגה על קידוש השם יחד עם שמונת ילדיה, ביום כ"ג סיון תש"ד, יום רביעי לפ' שלח, בתאי הגז באוישוויץ, יחד עם אלפי בני העיר נייהיזל והסביבה. שמות ילדיה שנהרגו יחד עמה באותו היום: אליעזר, מרדכי, יששכר דוב, משה, יואל אשר אלתר, זיסל, נעמי, חוה, הי"ד.

בעלה רבי אברהם נולד בנייהיזל ביום ג' לפ' בלק, י"ב תמוז תרנ"ט, לאביו ר' מנחם לאפפלער ולאמו מ' זיסל לבית ליימדארפער, ויקראו שמו אברהם [וזה שמו 'אברהם' לבד עד אחרי ימי הזעם, ואז, עפ"י עצת הג"מ רבי משה שטערן אבדק"ק דעברעצין, הוסיפו לו את השם 'ברוך']. תלמידו של הרה"ג מגאלאנטא, מוהר"ר ר' ישוע בוקסבוים זצ"ל הי"ד, כשהיה אב"ד ור"מ בעיר מאגענדארף [קודם שנתקבל לאב"ד גאלאנטא].

נישואיהם הי' בעיר נייטרא, ביום שלישי לפ' לך לך, יום ט' חשון תרפ"ג (922), ועברו להתגורר בנייהיזל [38 ק"מ מדרום לנייטרא]. שם נולדו להם חמש עשרה ילדים – שמונה הנ"ל שנהרגו עקה"ש, ושנים שמתו בקטנותם, יוסף ושרה ע"ה.

חמשת בנותיהם שנולדו ראשונה נשאר בחיים: **רחל** [לונגער], **יהודית** [קאליש], **מרים** [פישער, היא אמי מורתי שתחי'], **אסתר** [נייהויזער], **רבקה** [פישעל].

הי' ירא שמים מרבים, יגיע כפיו אכל, וצדיק באמונתו יחי', ורבים השיב מעוון. האריך ימים, ונפטר בהיותו בן צ"א שנה, ליל שב"ק פ' ויחי, י"ב טבת תשנ"א.

ב. בת התורני הנכבד מוה"ר ר' **יואל אשר ניוואלדער** ע"ה ואשתו מרת **יוטל** ה"ד.

ר' יואל אשר נולד בשנת תרל"ה בכפר ראקאש סמוך לעיר פוטנאק [Rakos במחוז Gomor] בהונגריה, וכהיום זה בסלובקיה. למד בישיבות גדולי הדור, ובמיוחד בישיבת דודו הגאון מוהר"ר ר' שמואל ראזענבערג זצ"ל אב"ד אונסדארף. תלמיד חכם מופלג. ראה בהקדמת אור פני יהושע על הש"ס: "ברם זכור לטוב תלמיד הרב הקדוש מאונסדארף ה"ה הרבני המופלג ומופלא מאד מוהר"ר יואל אשר ניוואלדער מק"ק נייטרא".

בהיותו בחור בן י"ז שנה [בעודו בישיבה, בעצת דודו-רבון] התחיל ללמד נערי בני ישראל, וזה הי' משאת נפשו. והיה מלמד תוה"ק ארבעים שנה בחכמה נפלאה ובפקחות עצומה, אהב את תלמידיו אהבה עזה, וכמים פנים אל פנים התלמידים אהבהו מאד, ונהגו בו כבוד גדול. וקרוב לשלושים שנה הי' גם המנהל של המכינה לישיבה [לבחורים מגיל בר מצוה עד כמו בן חמש עשרה] בעיר נייטרא, תחת הגאב"ד הרה"ג משה כ"ץ זצ"ל. שמו נודע למרחקים כמחנך נפלא, וחוץ הוצק בשפתיו בנואמו, ומתוק כדבש לשון כתבו. כאמור נדפס ממנו בשנת תרע"ד מכתב למחנכים ומלמדים, ושם רואים גדלות השקפתו. ניהל את הישיבה עד היותו קרוב לבן ששים, ואז עזב את משמרתו בהיותו סובל מלחץ דם גבוה. נפטר ביום ח' אדר תש"ב בניטרא, ושם מנוחתו כבוד.

על מצבתו נחרת: כן צוה / פ"נ / התורני תלמיד של גאונים וצדיקים / אשר מעולם אנשי שם המה / מוה"ר **יואל אשר** / בן הרבני הצדיק מוה"ר / **אליעזר ניוואלדער** ע"ה / שזכה להיות מלמד נערי בני ישראל / והלך לעולמו יום ח' אדר תש"ב לפ"ק / **יואל** נא רב סליחות ובעל הרחמים / אשר מטובו משפיע לרעים ולטובים / זכותו להעניק לזרעו וריעיו / לדור דורים / תנצב"ה / שם אמו הצדקת לאה ע"ה.

זוגתו מרת **יוטל** נולדה בעיר טשארנא [Csorna, Sopron Megye], לאביה ר' מוה"ר ר' יוסף כהן זצ"ל ולאמה מרת שרה ע"ה. באותו הזמן שימש

אביה כש"ב וש"ץ בק"ק טשארנא. [לפני זה הי' שו"ב בעיר לאקענבאך, מקום דירת חמיו, מו"ה ברוך שיללער ע"ה, ואשר דודו של ר' יוסף, הג"מ מוה"ר דוד אולמאנן, הי' האב"ד שם]. אחר זה הי' ש"ץ ושו"ב בק"ק פרויענקירכען עד לפטירתו. ואף כשהי' בן פ' שנה ומעלה המשיך להיות שו"ב וש"ץ, קולו הי' נעים ושחיטתו הי' קלה [כן שמעתי מהרבני ר' נח ליכטער ע"ה שהי' בן עירו]. מרת יוטל מתה מתוך יסורים במחנה הריכוז אוישוויץ ביום ז' טבת תש"ה, ה"ד.

ג. בן הרבני הצדיק ר' אליעזר ניוואלדער ע"ה ואשתו הצדקת מרת לאה ע"ה.

"הרבני הצדיק מו"ה אליעזר ניוואלדער ע"ה גיסו של רבינו [מוהר"ר שמואל ראזענבערג ז"ל]" (לשון הרה"ג ר' יוסף יונה צבי האראוויץ ז"ל אב"ד אונסדארף, בהקדמתו לספר באר שמואל, קראקא תרפ"ג), נולד בשנת תר"א (841) בכפר גארמבעלי שליד העיר מיסקאלץ [Gorombely, Miskolc] – כהיום הוא חלק

מהעיר]. נתייתם מהוריו בבחרותו. גר והתחתן שם בשנת תרכ"ו. לאחר מכן גר בכמה מקומות, ילדיו נולדו בעיירות: פוטנאק, ראקאש, רימאסעיטש, סערדאהעלי. בסוף ימיו, אחר פטירתו מרת לאה בשנת תרנ"ב התחתן שוב וגר בעיר נאדי-מעדיער [Velky Meder – סמוכה (20 ק"מ) לסערדאהעלי]. בחליו אושפז בבית חולים היהודי בפרשבורג, ונפטר שם ביום כ"ב טבת, א' וארא, תרנ"ח (898), בהיותו

בן נ"ז

שנה, ושם מנוחתו כבוד. לידו נקבר נכדו הבחור אליעזר דוד ביער (מסתבר שנקרא על שם זקינו בהוספת השם דוד) שנפטר בהיותו בן חמשה עשרה שנה ביום כ"ד טבת תרע"ה (לא כמו שצבעו על המצבה). חפשתי פעמים רבות למקום קבורתו של זקיני הצדיק ר' אליעזר ניוואלדער בפרעשבורג, ואף שידעתי מספר המסומן בבית החיים לא מצאתיה, בקיץ תשע"א שלמתי לחתוך האילנות סביבות המקום המסומן, ומצאתי מצבת זקיני שבור מתחת האילנות - וסמוך לו מצבת

נכדו, הבחור אליעזר דוד בייער, שיפצתי את מצבת הבחור, ואח"כ הקמתי מצבה חדשה לכבוד זקני [הנוסח הישן לא היה ניתן לקרוא].

זוגנו מרת לאה נולדה בשנת תר"ב בכפר באטור במחוז אבאני [Bator במחוז Abony] לאביה ר' יום טוב ליפמאן ענגעל ע"ה ולאמה מרת תמר. לא הכירה את אביה, כי הוא נפטר בסביבות לידתה, ואמה מרת תמר נישאה אח"כ לר' ישראל מנחם רייכמאן, ת"ח וסוחר מצליח בכפר גאראמבעלי. ויהי בעת לדתה בת תחילה לר' ישראל מנחם, מתה תמר בשנת תר"ה, ור' ישראל מנחם קרא שם בתו תמר חיה-ה, ע"ש אמה שנפטרה בתוספת השם ח'י. נמצא שזקנתינו לאה היתה אחות תמר חיה מאם. תמר ח'י היא היתה הרבנית אשת הגאון מוהר"ר שמואל ראזענבערג זצ"ל אב"ד אונסדארף, וכך זקנינו ר' אליעזר ה' גיסו של הרב מאונסדארף.

מרת לאה נתגדלה בביתו של ר' ישראל מנחם ואמה חורגתה מרת פראדל. בשנת תר"א מתה פראדל בעזבה בית מלא ילדים קטנים. לאחר כחודשיים מפטירתה התחתן ר' ישראל מנחם עם מרת יודית [בת ר' יוסף] האפמאן שגידלה את היתומות. זקנתינו מרת לאה נפטרה בסערדאהעלי ביום ה' לפ' בשלח, י"ג שבט תרנ"ב בהיותה בת מ"ט שנה. ועל מצבתה נחרת: פ"ט / האשה הצנועה אשת חיל מר' / לאה / בת מהו' יו"ט המכונה ליפמאן / ואשת מ' אליעזר ניוואלדער / ושם אמה תמר / נפטרה בשם טוב ביום ה' / י"ג לחדש שבט, תרנ"ב לפ"ק / תנצב"ה".

בנה ר' יואל אשר היה בעת פטירתה בישיבת רבו וודו באונסדארף, ושתי אחיותיו ילדות צעירות, היתומות רבקה ושבע בסערדאהעלי. הגה"צ מאונסדארף ואשתו הרבנית הביאו אותן אל ביתם, גידלו אותן ממש כבנותיהם, והשיאם זיווגים הגונים. ראה בהקדמת ס' באר שמואל: "ועל הטוב תזכר האשה הצנועה מ' שבע תחי' בת הרבני הצדיק מו"ה אליעזר ניוואלדער ע"ה גיסו של רבינו ז"ל, אשר השיאה גם כן עם בעלה החשוב מו"ה מנחם פערענץ בק"ק טשאטה, ואחותה האשה הצנועה מ' רבקה תחי' עם בעלה הרבני המופלג בתורה וביראה כש"ת מו"ה יקותיא' יהודא ראמער נ"י".

ידוע לנו רק פרטים מועטים ממשפחתם וחייהם. ואלו שמות קצת מילדיהם:

בתם הבכורה מרת פראדל
[הנקראת על שם אמו של ר'
אליעזר] אשת מוה"ר ר' משה
בער ביער זצ"ל בפרעשבורג
[בנו של הרה"ג מוה"ר ר' ישעי'
ביערן ז"ל אב"ד ק"ק שאראש-
פאטאק, תלמיד הכת"ס].
החתונה היתה בק"ק
סערדאהעלי ביום ג' לך לך, יום
ד' חשון תר"נ. [פראדל היתה אז
בת כ"א שנה, מבוגרת בשבע
שנים מאחיה ר' יואל אשר]. ר'
משה בער גר עם משפחתו בק"ק
פרעשבורג. היה מפורסם בעיר
לצדיק וקדוש, יושב באהלה של
תורה, ונחשב כאחד מל"ו צדיקי
הדור. רבים הלכו להתברך
ולהוושע מפיו. נפטר בשם טוב
ביום ז"ך טבת תרפ"ו בהיותו
קרוב לששים שנה ומנר"כ

בפרעשבורג. [נוסח מצבתו ראה בעלה 8 עמ' כ-כא. וראה שם לתולדות אביו
בארוכה].

בתם ריזל, היגרה לאמריקא בשנת תרמ"ח כשהיתה בת י"ח שנה, ועקבותיה לא
נודעו.

בנם זקנינו ר' יואל אשר בנייטרא.

בתם מרת רבקה אשת מוה"ר יקותיא' יודא [זלמן ליב] ראמער, באונסדארף.

בתם מרת שבע אשת ר' מנחם פערענץ במעזא-טשאטה.

בן קטן, משה, שנפטרה בסערדאהעלי בהיותו בן שנתיים.

ד. בן הרבני משה בער נייוואלדער ע"ה ואשתו מרת פראדל.

גרו במחוז בארשאד, בסביבות העיר מישקאלץ, ושם נולד זקנינו ר' אליעזר ע"ה.

בע"ה

הודעה פרטית

(שוהל בעריכט)

מבית ספר תלמוד תורה דק"ק ניימראיע"א

משנת תרע"ד לפ"ק

בפקודת ראשי וטובי חברי תלמוד תורה

חובר על ידי

יואל אשר ניוואלדער

מלמד ומנהל בית הספר.

BUCHDRUCKEREI KLEIN SAMU, NYITRA 1914.

בעיה

וואס אונס פֿעהלמא!

פֿאן מ. וו. ל.

דער איינפֿלוס דער אָפֿענטליכען מיינונג אויף דיא ענט-
וויקקעלונג דער אינדיווידוען, איזט איינע אונלייגבארע ערשיינונג.
עס מאג איין מענש נאך זא אייגענארטיג פֿעראנלאגט זיין, אדנע
עס זעלבער צו וויססען, איבט אויף איהן זיינע אומגעבונג
איינע געוויססע ווירקונג אויס, דער ער זיך קוים ערוועהרען
קאנן, דענן, וואס לופט אונד זאננע דער וועגעמאציאן, דאס
איזט דיא אָפֿענטליכע מיינונג דער מענשענפֿלאנצע, דיא
העדדליכען געשמאלטען, דיא אונס אויס טווענד בלאַטטערן
דער יידישען קולטורגעשיכטע ענטגעגענשטראהלען, זיא צייגען
פֿאן דער גראסען סוממע אן געניע, אונד טאלענטע דיא דאס
יידישע פֿאלק הערפֿארבריינגען קאנטע, זיא ווארען אבער אויך
איין אויספֿלוס דער אָפֿענטליכען מיינונג, וועלכע אין יענען
גליקקליכען אונד גאלדענען צייטען דיא יידישע פֿאלקסזעעלע
צור ענטפֿאלטונג בראכטע, דיא תורה וואר דאצומאל דיא
לעבענסזאננע, דיא אללעס ערוואַרמטע אונד בעלעבטע, דיא
תורה וואר דיא אַמהמאָזפֿארע, וועלכע דאס גאנצע יידישע
פֿאלק אומגאב, איהר גאַלט דאס געניע דער, שארפֿזייניגען,
איהר דער זאנג דעס טאנקינסטלערס, איהר דער גריפֿפֿעל
דעס מייסטערס, מאן מא: וויא אימער אובער דען בייפֿאלל
דער מעננע דענקען, דאס איזט איין געוואלטיגער פֿאקטאר,
דער עבענזא ערמונטערן, אלס ענטמוטהיגען קאנן, הושיעה
ה' כי גמר חסיד, כי פֿסו אמונים מבני אדם רופֿט דוד המלך,
דער חסיד דער אויסבונד אללער פֿראַממיקייט אונד אללער

מענשענליעבע, דער אידעאלסטע פראטאטיפ יידישער פאלל-קאממענדיים, איזט געוויס אין זיינער דעמוטה אונד בעשיידענדי הייט גלייכנילטיג געגען יעדעס לאָב אונד יעדע אננערקענונג. אבער אונבעוואוסט ווירקט דאך דיא וועלטאנשוואונג אויף איהן איין. אנדערס איז'ס. וועגן דאס פראסטע קינד אין זיינער רוהמענדען איינפאלט אונד הינגעבונג צו הקב"ה פאן גראס אונד קליין בעוואונדערט ווירד, אונד אנדערס וועגן זיינע קינדליכע אינברונסט פאן יונג אונד אלט פערשפאטטעט ווירד, אנדערס ווירקט'ס וועגן דיא גראסע מענגע מיט שיער עדהר פורכט איינעס מאננע בעגעגענט, דער זיין נאנצעס לעבען זיינעס שאפפער ווייהט, אלס וועגן דיעזען מאנן ביא יעדער בעוועגונג, ביא יעדער אייסערונג זיינעס היממלישען זעלענדי וועזענס דאס האַלאַכען איינער ענטארטעמען געזעלשאפט אין דיא אָהרען קלינגט, שיא אונד פורכטזאמם ווירד ער זיך דער אַפּענטליכען ווירקזאמקייט ענטזיעהען אונד אין דונקל לער קעללערלופט איזט דאןן קיינע האָהערע ענטפאלטונג דענקבאר, הושיעה ה', הילף אָ הערר רופט דוד המלך, כי גמר חסיד, עם גיבט קיינע אידעאלע מענשען מעדה, אונד וויסט איהר ווארום? כי פסו אמונים מבני אדם, ווייל דיא גלייביגע אומגעבונג פעהלט, דעגן אומזאנסט, עם איזט איינמאל זא! וויא זאגט דער ווייזעסטע אללער קאָניגע מצרף לכסף דער האבאָפען פארדערט דאס זילבער, וכוור לזהב דער שמעלצדי טיענעל דאס גאלד, ואיש לפי מהללו, דער מענש ענטוויקקעלט זיך נאך דער אנערקענונג דיא ער פינדעט.

אונד וועגן וויר איינע פאראללעלע ציעהען צווישען איינסט אונד יעצט, אונד דען גראסען אומשוואונג קאנשטאט טיערען, דער אין דער וועלטאנשוואונג דעם יידישען פאלקעס איינגערטעמען איזט, דאןן פערשמעהען וויר אויך דען טרויעריגען ניעדערגאנג אין דעם רעליגיאָזען לעבען אונזערער געזעלשאפט. דיא יידישע אַפּענטליכע מיינונג הולדיגט יעצט גאנץ אנדערע אידעאלען, אן שמעללע דער תורה דעם קאסטבארסטען אללער קליינאָדע איזט וויעדער דאס גאלדענע קאלב גערטעמען, דיעזעס דיענט יעצט דאס געניע דער שארפֿזינגיגען, דער זאנג דער טאנכינסטלער, דער גריפּעל דער מיסטער, דער זיין מאלענט דען העהערן אונד עוויגען גיטערן אונזער הייליגען תורה אפּפערט, דען אומשיימט דיא פלוט דעם אונגלייבענס אונד דער לאָסטערונג, דעם ריינען אונד עדלען גריזט ראהער שפאטט ענטגעגען, דער פראמער ווירד פעהרהאָדנט פערלאכט.

— 5 —

דיא צארטע קינדליכע זעעלע. דיא זיך היע אונד דא אין דער
 וינגען מענשענשאַפֿטלאַנצע רעגט, ווירד בעלאַכעלט, דער יינגלינג
 דער נאך האָהערן גייסטיגען גיטערן שמרעכט, ווירד האַכסטענס
 בעמיטליידעט, דער רייפֿע מאַן, דער מיט אללען פֿאזערן
 זיינעס הערצענס אס אלטען האַנט, ווירד אלס נארר אלס
 פֿאנאטיקער בעטראכטעט, איזט עם איין וואונדער דאס אין
 איינער זאלכען אטמאספֿאָרע דיא תורה דער בוים דעס לעבענס
 ניכט געדייהען קאנן? —

דיא בעוועגונג וועלכע אין נייערער צייט פֿאן עדלען
 אונד פֿראמען יידישען מאַנערן הערפֿארגערופֿען וואורדע,
 אום דיא תורה בעפֿליססענען מאטעריעלל צו קראפֿטיגען אונד
 צו שטיטצען, זיא זאללטע אין ערסטער רייע בעשמרעכט זיין
 דען נימבוס אונזערער הייליגען תורה מאַראליש צו העבען.
 איינע עכט יידישע אַפֿענעמליכע מיינונג מוסס געשאפֿען ווערדען,
 וועלכע מיט עדלעס זעלבסטבעוואוסזיין אויפֿטריטט, וועלכע
 יעדע רעגונג יידישער עמפֿינדונג מיט ענטוואיאסמוס בעגריסט,
 וועלכע זיך ניכט שייא צוריקציעהט אנגעזיכטס דעס טריאומפֿיער
 רענדען אויפֿטרעטענס דער זאגענאננמען מאדערנען וועלט
 אנשוואונג, דער בראפֿע יודע דארף זיך ניכט שיכטערן צוריק
 ציעהען, ניכט געזענקטען הויפטעס, זאנדערן מיט שמאלצער
 שטירנע זאלל ער געטראגען פֿאן דעס האכגעפֿודהל, וועלכעס
 דיא וואהרהייט פֿערלייחט, פֿאר דיא מענגע דינטרעמען, דאס
 אונשיינבארע בחור'ל זאלל ניכט מעהר מיטליידיגע הערצענס
 רעגונגען אין אונס ערוועקקען, זאנדערן אנערקענען אונד
 אונד ווירדיגונג, ניכט אסאונטערען טהיילע אונזערס
 טישעס איזט זיין פֿלאטיין, זאנדערן אָבענאן, ניכט מיט העראב
 לאסטונג זאללען וויר דעס בראפען יינגלינג בעגעגענען, דער
 דען לאַקקרופֿען דער זינדע ווידערשטעהענד זיין דאזיין דער
 תורה ווייחט, זאנדערן מיט דער טיעפֿען בעוואונדערונג דיא
 מאן איינעס העלדען צאָללט, אונד דיא פֿראַממען מאַנער,
 דיא בני תורה זאללען דיא האהע אויפֿגאבע ערקעננענד דיא
 איהרער הארטט, זיך ניכט אין קליינליכען צוויאשפֿאלטערדיען
 אין טהאָריכטען אייפֿערזיכטעלייען ערשאפֿען, זאנדערן מיט
 סען זיך געגענווייטיג אכטען אונד שאַטצען, איבעראלל אין
 געשלאסענען רייען זעלבסטבעוואוסט, פֿאן איהרען אייגענען
 ווערטעהע איבערצייגט, דער מאדערנען שטורמפֿלומ ענטגעגען
 מרעמען, זיא מיססען איינע גארדע בילדען, דיא נאך אינגען
 ערמונטערט, וועקסט, אונד בעלעכט, נאך אויסען דורך ערנסט

— 6 —

אונד עדלעס זערבסטבעוואוסמזיין דער גראסען מעננע אימ פאנירמ, דאנן ווירד דיא יונגע גלויבענסמרייע גענעראציאן ניכט איינע שוואכע מרייבהויזפלאנצע ווערדען, דער נור קינסטליך וואָרמע אונד ליכט צוגעפֿוהרט ווירד, זאנדערן איין מאַכטיגער אייבענבוים, דען, דיא שמירמע נור נאך געוואלטיגער מאכען, שמעללען וויר מאפער אונד מוטהפאלל דער מאד דערנען, האהלען, פֿאזענדהאפטען וועלמאנשוואונג, דיא העהרע אירעאלע, דיא אונפֿערגאָנליכע וועלמאנשוואונג אונזערער תורה הקדושה געגענאובר, לאססען וויר אונס ניכט איינ שיכטערן פֿאן דעם קאלאס מיט דען מאַנערנען פֿוסען, דער שמאלין זיך צייטגייסט נענט, נעהמען וויר וויא דוד מיט גלית געגען דיעזען פֿלומפען ריעזען דען קאמפֿ אויף אונד רופֿען אויך וויר איהם צו: דוא קאממסט איינהערגעשריטמען, אין מאַכטיגער ריסטונג מיט פֿאנצער אונד שווערמ, וויר אבער קאממען אים נאמען דעם עוויגען הערן דער וועלמ, דער זיעג איזט אונזער! וואס אינס פֿעהלט?

דאס איזט דאס שמאלצע זעלבסטבעוואוסמזיין. —

ביה

ומצדיקי הרבים ככנבים אלו מלמדי תנועות.

דבר אל המלמדים!

הנה מאז זכני השם ביה לרעות צאן קדשים, ושמוני נוטרה כרם ה' צבאות, להטיף מילי לתנוקות של בית רבן, ולטע בלבם אהבת וידיעת תורתנו הקדושה, אשר היא לנו למורשה, נתתי את לבי לדרוש ולתור אחרי הדברים מועילים ושיום לנפש, אשר על ידם נוכל לפעול על לב ילדי בני ישראל, דברים הטסוגלים מחמת עצמם להלחיב לבותם לאהבת תורתנו, שלא יהי הלמוד עליהם למשא ולעופה, והגם שידעתי

— 7 —

מך ערכי, כי מה ידעתי ולא ידעו המה, רבים וכן שלמים אשר קטנם עבה ממתני, פועלי אמת שפעולתם אמת, אשר להם משפט הבחירה לבחור דרך ילכו בה, בכל זאת לא אמנע פרי עמי, ואשלח דברי על פני חוצות, להועיל לאנשים כערכי, מהם ומנאי יתקלם עילאי, ואבנה גם אנכי ממנה.

הדבר נודע למכביר כי לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, לפני שנים קדמוניות, אשר גם אותם אשר עשו הדבר רק לפנים, ומה גם אותם אנשים כל מקום צדיקים אשר יראת התרוממות הכה שורש בלבם, זה החלם לעשות, בעת אשר הילד התחיל לדבר, הביאוהו אבותיו החדרה, הושיבוהו בין ברכי תלמידי חכמים, בטרם ידע הנער לבחור בטוב ולמאוס ברע, בטרם נלכדו רגליו במצודות וחרמים, אך ורק בקול תורה הורגלו אזניו, נתגדל על ברכי התורה והיראה, ורק בתורת ה' יהגה, והאבות אשר כל ישעם וחפצם שיהי להם בן ממולא בתורה ומצות, רק בזה יתהללו המתהללים אם ראו שיוצאי ירכם נתעלה על הבירוי בותר שאת, וקנאת סופרים רבתה בעם, בעת הזאה היתה דבר קלה כמות שהיא להיות לראש ומורה לילדים, לא הי צריך להשגיח כל כך על סדר ואופן הלמוד, כי מה שעשה אצל אחד השקל, פעל ועשה אצל השני הזמן, יש קנה עולמו והשלים חוקו בזמן מועט, ויש התנהל לאט לאט, וגם אם מתרפה במלאכתו, בכל זאת, בין כך ובין כך הנער עד מלאת לו שנה י"ג היה על פי הרוב אוצר בלום, בלול במקרא, משנה, גפ"ת, פוסק, כי הלא כה דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע, נחקקו על מורשי לב הנער, אשר עסק בה איזה שנים.

לא בן עתה! מאעם חוקי המדינה ונמוסיה הילד עוסק בימי עלומיו בלמוד שאר חכמות כל עתותיו מוקדשים לזה כמה וכמה עד עשר שנים מימי חייהם לא מעמו אף בקצה המטה מנופת צוף דבש אמרי נועם תורתנו הקדושה, ודבר ה' הוא להם כאגרת התומה, (הנה האמת אניד ולא אבחידה כי בכמה וכמה קהלות קדושות כמו גם בעירינו גם בהיותם בבית הספר למדו כבר חמשה הומשי תורה קצת ממשנה וגמרא, אבל זאת רק מעוטא) ועל פי הרוב, מעט מה שלמדו הוא רק משפה ולחויץ, אם שש שנים כאלה יעבוד בלמוד שאר חכמות, בשביעי יצא לחפשי באין כסף, כי לא נכספה נפשו להרחיב ידיעתו בלמוד התורה, כי לא נסד באלה, ואם אחר עבור הימים האלו האב ממשיך את כלי בנו, ולא מוצא

בהם מאומה, ורואה כי הוא בור וריק נער המנוער מתורה ויראה, ודואג על העתיד תורה מה תהא עליה? ונוטלו בידו להוליכו לבית הספר תחלתו באונס, ורוצה שתהי' סופו ברצון, ושופך נפשו לפני המלמד, חוס נא ורחם על פליטת צאן הנשארת, שים נא עיניך עליו לטובה שיהי' בו ריח תורה, כאשר עיני ראו ולא זר כמה וכמה פעמים. בנידון כזה לא דבר ריק הוא למלמדים לצאת ידי חובתם. בעת כזאת נבוך המלמד בדעתו במה יאהז צדיק דרכו לקרב אל המלאכה כבידה הלזו, לתקן את אשר נשחת ונעוות כל אותם הימים. ומורא יעלה אל ראשו האם לא נשחתו דבריו הנעימים בנער כזה? האם לא אנע חיו לריק ובהלה? בנידון זה צריך לבינה יתירה מן המלמד לידע איזה דרך ישכון אור, היאך יתנהג עמם למע בלבם אהבת תורה ויראת שמים, כי פעם, תחת גערה במבין, פעם, בדברים לא יוסר, לכל תלמיד ותלמיד צריך קו המשקולת, לשקול בדעתו במה יכנע לבבם הערל. כמה פעמים בסדר ודרך מוסר תלמיד אחד צריך לנמות מקצה אלקצה. לפי דעתו של תנוק אביו מלמדו, כי לא כל העתים ולא כל המזגים שוות, כי דעתם מתחלפת מיום אל יום, ובזה העיקר, תחת מטה עוז, שבט סיו של המלמד, לדבר על לב הנער לא פעם ולא שתיים פעם במילי דבדיותא, פעם באימה יתירה, לפי שעה, וחבה יתירה נודעת להולד, אם יקראיהו לביתו וידבר עמו בדברים יורדים חדרי בטן ואין איש עמו אתו שם במחיצתו שלא יבוש ולא יכלם, דברים אלו יפעלו אף בלב קשה עורף ויעשו רושם לטובה, כאשר הנסיון מלמדינו, ולא לבד בעת הלמוד אף גם זאת יראה המלמד לתלמידיו בכל דבר ובכל עת ועונה כי הוא להם לאב ולפטרונו, יתקנם בעצה טובה מלפניו, וירויץ לפניהם כצבי לטובתם ולדנאתם, ישול חבל בשמחתם, ויצמער וישתתף חיו בצרתם, כללו של דבר כאב את בן ירצה, אבל בלי בצע כסף, כי אם רואה הנער שהמלמד בגבורת הזוז יחפץ, וגרה מעלה בעיניו, ואינו משהו קטן וגדול, אזי נתקו מוסרי אהבתו ויראתו מפני המלמד, ודבריו לא יעשו רושם כלל וכלל, אבל לזה צריך מתנינות רבה, זאת לא זאת שלא יהי' קפדן, אלא גם עוד יראה להם אהבה וחיבה יתירה, לסבול עול הקשה ולא יאמר נואש, אם רואה שימים ינקופו וירחים יחלופו ואין רואה ומוצא סימן יפה בלמודו אל ידחיהו בשתי ידים כמאמר הכו"ל יצר תנוק ואשה תהי' שמאל דוחה וימין מקרבת, כי הנסיון מלמדינו כי כמה וכמה אשר כמעט אבד סדרם ובטל סבויים בפעם אחת רוח אחרת

- 9 -

עמם לטובה ויתהפכו כחומר יוצר, ואם גם ח"ו אחר יגיעה וטרחא רבה הנער עומד במרדו ונותן כסף סוררת לקבל עליו עול תורה ודרך ארץ בכל זאת לא יגענו לריק ובהלה די לנו בזה שהצלנו אותו מן החטא בעודו בית הספר.

דברים האלו המה רק פרפראות לחכמה, והעיקר היא התמדה ושקידה רבה באין הפוגות, לישב וללמוד כל היום לפי הדרגת התלמידים, כי אם המלמד מתרפה במלאכתו יום אחד ועושה הדבר בלאות, ויעזוב סדרו יום, מיד מרגיש הנער זאת ויומים יעזיבהו, ולקבוע עתים מזומנים זמן מקרא לחוד זמן משנה לחוד ועת לכל חפץ שבקדושה, ואין דבר נכיס בתוך תחומו של חבירו אפילו כמלא נימא, לכל זמן מיוחד, ללמוד הומש ורש"י, נ"ך, משנה גפ"ת, דינים כתב עברי מוסר העברת הסדרה, כי כל אלו הדברים שוים לכל נפש ומה מאוד בדור יתום דור פרוץ הלזה אשר אלף הנכנסים לבית המדרש יוצא מהם אחד להוראה, נחויץ הדבר מצד עצמו, ללמוד חומרשי ודינים, לא יבחד כי לדבר כזה צריך לכל הפחות שבעה או שמונה שעות ביום ללמוד בהתמדה, ומלבד זה עוד לעורר את לב הנער לחזור על למודו עת היותו בביתו, עד אשר יהי הדברים משוננים בפיו ומשומרים בזכרונו, ולא כאשר שמעתי דבת רבים שישנם בתי ספר אשר נומלים שם לעצמם וקוראים בקול גדול ולא יסף, לכו לחמו בלחמי, לצוד נפשות עניים, ושפחה כי תריש גבירתה מקדישים שעה או שתיים ביום ללמוד תורתנו הקדושה, אוי לנפשם כי נמלו להם רעה, פוק חזי זה וזה לא נתקימה בידם, לא זו הדרך מעלה את הנער על סולם הידיעה אשר מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, רק באופן אם לב המלמד ולב אבי הנער שוה, שלם עם ה' אלקיו ותורתו הקדושה, אז תעשינה ידי המלמדים תושיה ותתרבה דעת בעם ה', ועמוד התורה תתחזק ותתאמן ומלאה הארץ דעה את ה'.

יואל אשר נייזאלדער

— 10 —

הודעה משנה שעברה שנת תרע"ד

התחלת הלמוד

התלמידים התקבצו ונהרו מכל פינות המדינה ביום א' ובי' בהודש מרחשון וביים ג' אחרי אשר כולם נקבצו באו יחדיו. תהינו על קנקנסו מה שהביאו עמם בידיעה, וחלקנו אותם למחלקות הראוים לפי השנתם ומדריגתם, וכל מלמד ומלמד קרא לפניהם את דברי תקנות הקבועות לבית ספרינו, למען ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון שלא יתחלל חיו שם שמים על ידם, וגם מחלקות השעות, שידעו כל אחד להביא ספרים הנצרכים לו, ואחר אשר למדנו כמו שתי שבועות יד ה' נגעה בנו ונחלו איזה תלמידים וכדי שלא תפסה המחלה ר"ל שלחנו תלמידינו לבית אבותם על שלשה שבועות ואחר עבור ימי הזעם התחלנו ללמוד ברב עוז ותעצומות בעבודה כפולה ומכופלת וביה עלתה בידינו לגמור עד ט' לחודש ניסן את חוק הקבוע כבזמן שהשנים כתקונן, וכעת התאסף התלמידים בזמן החדש הוא ר"ח אייר שבו כולם כאיש א' ובלב א' ועוד איזו חדשים אשר מקרוב ומרחוק באו ועד היום עזרנו השירת לפעול כמקדם לתורה ולתעודה ואל ימשנו לנצה.

השנתת הלמוד

במשך השבוע מטעם ראשי החבר, נבחרו שנים שנים לכל כת וכת, ועליהם מוטל לבוא לפעמים להתייצב שם בבית הספר להשגיח על סדר ואופן הלמוד, ומדי שבת בשבתו נאספו רובם כמולם בבית הספר להביא את התלמידים בכור הבחינה, ולנסות אותם ממה שלמדו במשך השבוע הן גפית ומה גם סדר השבוע, ולכל מחלקה ומחלקה נבחר ת"ח אחד הוא השואל כהוגן ועל ראשם אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הצדיק אביד שליט"א, ומשניהו בנו הרב הגאון מו"ה אברהם אהרן כ"ץ שליט"א רביד דקהלתינו.

הנהגת התלמידים ביראת ה'

על זה פקחנו עינינו ביתר שאת, כי בעת התפלה השגחנו מאוד שכל אחד מן התלמידים יהי שם בבית הספר ולעמוד על עמדו ומקומו אשר נקבע לו בתחלת זמן להתפלל מתוך הסדר, והעמדנו פקידים מן התלמידים יחי אשר יעזרו בהשגחה

— 11 —

מעולה. התלמידים הרגילו עצמם בתפלה לפני העמוד ובקריאת התורה. וגם הויץ מבית הספר השניחו המלמדים על תהי וכות התלמידים על כל פרטי ופרטי דברים שיהיו דבורם והנהגותם בדרך ארץ. ומה גם שיתמידו בלמודם בהיותם בביתם. ועלתה בידנו ביה.

בריאות הגוף כללי

אברך את ה' אשר עד כה עזרונו. בכל משך ימי הקיץ התמיד בריאות התלמידים וגם המלמדים על משמרתם עמדי. הרופא אשר נבחר לזה מראשי החברי בקר את בית ספרינו זה איזה פעמים ומצא אותם בריאים ושלמים כה יתן השם וכה יוסיף עד עולם.

ארוחתם ארוחת תמיד

לא אמנע טוב מבעליו להקריב מנחת תודתי על העבר. הן לראשי ומנהלי חברי בית מזונות (אֶלְקִסְקִיבֶּע) אשר הזילו זהב מכיסם ונתנו לכסף מוצא להכין גם לתלמידנו כפי כחם והשגת ידם בימי החורף סעודת צדירים סעודה הגונה וראוי לפי כבודם וגם הבעלי בתים יראים ושלמים ה' עליהם יחי כל אחד לפי מעלתו ישמריהו השם בבואו ובצאתו. אשר השיגו מאמר הכזיל עין חיים היא למחויקים בה והזמינו איש כפי מסת ירו להיות מאוכלי שולחנם. והרבה בעלי בתים אשר פרו המזונות במעזת והעניקו להם ממיבם וחסדם השם ישלם שברם בזה ובבא. ויריק להם מטובו הגדול. והגני בתפלה על העתיד נא אל תקפצו ידכם מבני עניים אשר מהם תצא תורה תקבלו אותם בסבר פנים יפות כי מפיהם אנו חיים בזכות הבל פיהם של תנוקות של בית רבן. ובזכות זה תתברכו ממקור הברכות.

חבר' מזונות

היות כי רבים עתה בני עניים אשר אין יד אבותם מספקת להכין להם מחיה וכלכלה. ואין הקומץ החזקת בעלי בתים משיביע ומספקת למלאות ספק רעבונם. ואם הילד דואג ועולם חשך בעדו היכן ימצא לחם לרעבונו. תורתו של דואג זה אינו כלום. לזאת תקנו תלמידי בית ספרינו זה שנים רבות חבר' מזונות. אשר מספיקים לאחיהם לחם לפי המטף די מחסורם אשר יהסר להם. הכנסות החברי הלזו המה מקניתי עליות

— 12 —

ונדרים ונדבות וגם מסכום כסף אשר יושת על התלמידים לתת מדי חודש בחדשו איש כפי יכלתו. וגם מהחזקת איזה יחידי סגולה. כל המעות הנתקבץ בדרך זה נתחלקת בין התלמידים עניים הגונים. מנהלי חבר' הלזו המה התלמידים בעצמם, אשר נבחרו לראש מהבריהם. בכל מהחקה ומחלקה שני גבאים, ומלמד אחד עומד להשיגה עליהם ורואה חשבונם.

זמן הנסיון הגדול

פעמים בשנה יתקבצו ראשי ומנהלי החבר' וכל אוהבי ומוקירי התורה מעירינו ומהערים אשר סביבותינו, לבקר את מלאכת המלמדים, לנסות את התלמידים ביומי דניסן ובהודש אלול.

למוד שאר חכמות הנצרכות

היות אשר מטעם המלך וחוקי המדינה שכל נער שלא הגיע לפרק מ"ו אף שכלה כל השש נארמאלקלאססען מחויב לילך בכל שבוע איזה שעות לוידערהאלונגסשולע ושם יהיו בחברת נערים נעורים מכל. בעלי מלאכה וכדומה המתיקו סוד ראשי ומנהלי חברתינו כרת מה לעשות וגמרו אומר בהסכמת ציר המלכות שולאינשפעקמאר להעמיד ווידערהאלונגסשולע אך ורק לתלמידי בית ספרינו והזילו מכספם להעמיד 4 פראד פּעססארע והמה לומדים עם התלמידים למודים הנצרכים לבירגערשולע ובכך כל תלמיד יוכל לעמוד על כור הבחינה באפּענמליכע בירגערשולע היותר קרובה וסמוכה לפה ויקבל גושפאנקא דמלכא (צייגניסס) עבור הוצאה קטנה ונקלה.

תקנות גדולות וקבועות לתלמידי בית ספר תלמוד תורה יע"א

תקנה א ראשית חכמה יראת ה' לזאת תלמידי בית ספרינו יזהרו מאד מאד שיראת ה' ברוך הוא תהי' על פניהם לבלתי יתאוו. כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברוך ה' לומדי תורתנו הקדושה. ולא יתחלל ח"ו שם שמים על ידיהם.

ב כל מיני שחוק אשר- היא קלות ראש. כמו שחוק כדור וריקת עצים דקים. ומה גם אותם אשר המה להרוחת ממון.

- כמו קארסען, קוויסטל וכדומה לדומה. לא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם, ועונש העובר על זה גדול מאוד.
- ג " לשמחה מה זו עושה אלו בתי סטריאות וכו' מה לתיח שם, ובכלל זה גם כן כל מיני בתי שחוק כמו מאזי, צירקוס, לזאת לא יראה ולא ימצא באחת המקומות האלו אין גם אחד מתלמידי בית ספרינו והעובר על הפקודים כלה נרש ינרש מבית הספר.
- ד " מתקנת בית הספר היא שלא ימצא אין גם אחד מן התלמידים, מעלה עשן כל שהוא צינארען או צינארעטען.
- ה " התלמידים מחויבים להיות בבית המרש בעת התפלה ולהתפלל בכוונה מתוך סדור דווקא, ולעמוד על עמדם ומקומם אשר יקבעו להם בתחלת זמן, ומי שיקל בדבר באין אונס, ויעבור על המועד, ענשו בצדו כפי אשר יושת עליו קנס.
- ו " יזהרו מאוד לענות אמן, ויהשר מברך בקול ובכוונה, ולא יפסיקו בדבור וברמיזה, אף במקום שמותר להפסיק מצד עיקר הדין.
- ז " דרך ארץ קדמה לתורה לזאת הנער המשולה ומנוער מדרך ארץ אשר יעיו פניו נגד רבו ולא ישמע ויקשיב און אל הכהן העומד לשרת בקודש, אחת דתו לשלחו מבית המדרש, מרם יפשה צרעת הממארת הדיא ח"ו.
- ח " לא לבד בעת למוד תורה ולקבל פני מלמדי תורה, אף גם זאת בהיותם אצל המורים אשר ילמדום שאר חכמות, יהי מורא רבם עליהם, שאל יתחלל ח"ו ש"ש על ידם.
- ט " גם בעת עזבם בית הספר, לא יזונו כל שהוא, מהנהגת דרך ארץ, אל ידלגו ויקפצו כאיל על פני הוצות ולא ירימו קול צווחה כנערים אשר אין מורא שמים עליהם, ויקדימו שלום לכל אדם ומה גם למי שגדול מהם.
- י " ר' יוחנן הרא למאני מכבודתי לזאת יזהרו מאוד על על מלבושיהם ומנעליהם שהי מתוקנים ונקיים, ועל גופם שיהי נקי שלא יהי בכלל א"ת משנאי אלא משניאי.
- יא " אין לנו שיוור רק התורה הזאת כי היא היינו לזאת תהי מגמת פניהם של התלמידים לשקוד על דלתי בית המדרש, ומחויבים להיות בבית הספר כל אחד ואחד עם ספרים הנצרכים, זמן מח קודם הלמוד והוא בבקר בשעה 8, ואחר הצהרים בשעה 2, כי בעת הזאת יסגרו דלתי בית המדרש, והנער אשר יעבור בשט נפש ובודון לבב, אחרי אשר המורים יעוררו את לב

- 14 -

אבותיו, ועודנו עומד במרדו נדון בשלוח מבית הספר והנשארים ישמעו וייראו.

- יב " התלמידים מהוייבים מיד בעת בואם לבית הספר לישב על מקומם אשר נקבע להם מרבם. כל אחד ואחד יכיר את מקומו, גם אם אין המורה אתם במחיצתם יחזרו על למודם. ונער אשר יעשה מעשים מכווערים לדלג ולקפוץ על הפסלים ולהרים קול צווחה, ולא ישמע לקול חוכחה. ענשו גדול מאוד.
- יג " אף גם זאת בהיותם בבתים שלא בעת הלמוד, יתמידו בלמודם לכל הפחות בעת אשר נקבע להם מרבם. לחזור על למודם עם חבר טוב אשר נקבע להם באופן ובסדר המצווה להם, והנער אשר יעשה בדרך לבלתי שמוע ענש יענשו מלמדי בית הספר אין דעתם נוחה בנער אשר ילך יד " מבית לבית מחצר לחצר לבקר עת חביריו כי דבר זה מרגיל לידי בטול תורה ודברים אחרים, לזאת כל אחד ישוב בביתו ויעסוק בדברים המועילים ושיום לנפשו.
- טו " אדם מועד לעולם לזאת ישניחו היטב הדק, לבלתי היוק דבר במתכוין כהשחתת ספסלים ושבירת חלונות וכדומה, והמוק הב בתשלומי נזק, מלבד העונש אשר יושת עליו ואחד העושה ואחד המסייע בתשלומי נזק.
- טז " אין להקביה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה לזאת אל נא אחי תרעו תנהגו כבוד בכל דבר, במקדש מעט, בית המדרש" בית הגדול שמגדלים בו תורה ותפלה.
- יז " גדול שלום לזאת למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, אחבו איש את אחיו תהיו נוחים זה לזה, ולא ירים איש את ידו על חבירו להכות באגרוף רשע, ולא יכנה שם לחבירו או להונתו בדברים וכדומה, ואם המצא ימצא איש מחיהר ריב בעל מחלוקת אחת דתו לשלחו מבית המדרש.
- יח " המלמדים המה במקום אביהם של התלמידים, והתלמידים נקראו בנים, לזאת מי שיש לו דבר גדול וקטן יביאיהו לפני המורה שלו על פיו יצאו ועל פיו יבואו כל הדברים, ושום אחד אל יעשה דין לעצמו, ומהוייבים נ"כ תלמדי בית הספר לנלות און המלמדים מכל דבר, גם מעניני המחיה והכלכלה, באיזה מקום ארוחתו תמיד, באיזה מקום סועד, וגם מכל הכנסה שלו הכסף אשר יקבל מדי הודש בחדשו ועונש גדול על מי אשר העלים יעלים דבר.

אלו התקנות אשר יעשה האדם אותם ויחיל בהם נעשה בצירוף מלמדי בית ספר תלמוד תורה, ובהסכמת אלופי ומנהלי חברי' היו והתלמידים

— 15 —

המה אחראים וערבאים זה על זה. היודע דבר בהכירו מתננד לתקנות הנ"ל
אם לא יניד ויגלה און מלמדו ונשא עוונו.

והנותן תורה לעמו ישראל ברוך
ומבורך שמו לעולם ועד יזכינו על דבר שמו
הגדול לעבדו בלבב שלם ויסיר לב האבן
מבשרינו מן המלמדים והתלמידים יסקלם עילאי.

אלה יעמדו על הברכה ראשי וקציני חברת ת"ת היו אנשי
המעלה. ילבשו ויעמו תהלה. קרואי העדה אנשי שם העומדים
לפקח על צרכי בית הגדול שמגדלים בו תורה ותפלה. בכל
דבר. הן בעניני הלמוד. וגם צרכי בית הספר

אמור' הרב הגאון הצדיק הכהן הגדול מו"ה משה כ"ץ שליט"א
אב"ד דקהלתינו יע"א.

בנו הרב הגאון וכ"ז מו"ה אברהם אהרן כ"ץ שליט"א
רב"ד דקהלתינו יע"א.

הם המה לנו לעינים משגיחים בעין פקיהה על כל תהלוכות
החברי על פיהם יצאו ועל פיהם יבואו המלמדים ומעת לעת
יעלו ויבואו לנסות את התלמידים :

הרבני המופלג מו"ה יודא המכונה ליב ווייס נ"י ראש החבר'	"	"	"
עזריאל ליב קליין הכהן " סגן	"	"	"
ישראל דירנפעלד " אמריכל	"	"	"
יוסף העניגסבערג " רואה חשבון	"	"	"
ישעי' יחזקאל לינק " "	"	"	"
משה פאללאק " "	"	"	"
נחום הירש " "	"	"	"
גדלי' אדלער " "	"	"	"
אברהם הכהן קאהן " "	"	"	"
ליב הכהן קאניג " "	כ"ה	"	"
מו"ה משה האף " סופר ומזכיר.	"	"	"

— 16 —

מלמדי בית הספר העוסקים במלאכת שמים

הרבני המופלג מו"ה יחזקאל יודא קרוים נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש בפקודת ת"ת זה שלשים שנה בבית הספר (עלעמענטארשולע) עם תנוקות שלא הגיעו לפרקן שתי שעות בכל יום.

הרבני המופלג מו"ה יואל אשר ניוואלדער נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש זה כ"ג שנים. ופה זה י"ד שנים מנהל בית הספר לומד עם מחלקה השלישית.

הרבני המופלג מו"ה אברהם הלוי שמיינבערג עומד על משמרתו משמרת הקודש זה שמנה שנים. ופה זה שתי שנים לומד עם מחלקה השנייה.

הרבני המופלג מו"ה חיים קליין נ"י עומד על משמרתו משמרת הקודש זה תשעה שנים פה. לומד עם מחלקה הראשונה.

תלמידי בית ספרינו השואבים מים ממעיני הישועה

ה' עליהם יחי

מחלקה הראשונה I קלאססע.

יודא וויינבערגער הכהן	אברהם צילץ
יחזקאל שרגא ניימאנן	ארי' אל' פייערצייג
ישעי' קאטין הכהן	אברהם שמואל שוויממער
יונה ראזנער	גד פרייא
יעקב שמואל גראסמאנן	גרשון יודא קראשבאן
יעקב עהרענמדהאל	גבריאל ווייס
ישעי' שמואל קראסניאנסקי	דוד הערצל
מנחם יעקב הערצל	דוד פריעדמאנן
מנחם וואסערבערג	זאב וואלף רייניטין
משה אייבענשימין	חיים אליעזר גליק
משה ליב דייטש	יהושע שמואל לעווענשטיין
שלמה אשר עהרענרייך	עמרם הרש
שמה ניסן טובס	עזריאל קאמה

— 17 —

עזריאל רייך שלמה האשטאדמער

מחלקה השניה II קלאססע

משה אהרן הערמאן	אברהם אליעזר בירנבוים
משה יעקב רייניטץ	אברהם באגענגליק
משה לעווין	אביגדור שעהנפעלד
משה הויפט	אליעזר ביער
מיכאל גלאטמער	אברהם לאנגער
משה יאקאבאוויטש	בנימין זאב וואססערבערגער
מאיר שרייבער	יחזקאל שרגא רייניטץ
צבי אינדיך	יודא ליב שלעזינגער
שרגא משה חיים קרוים	יונה ווייס
שמעון ווייס	יונה פריעדמאן
שמעון האף	יחיאל מרדכי הלוי שפיטצער
שלמה דעקנער	יעקב דוד פריעדמאן
שאול צבי גאנו	יודא קאטה
	יחזקאל הלוי האראוויטץ

מחלקה השלישית III קלאססע

יצחק לעבאוויטש	אברהם לויפער
יחזקאל שרגא פישער	אהרן כ"ץ קאהן
יודא אששער	אהרן דוד שטיינער
יעקב דאנציג	אלי כ"ץ קאהן
יחזקאל שרגא רובין	אליעזר יאקאבאוויטש
יוסף ניימאן	ברוך קוויטש
יוסף פעלבערבוים	בנימין שמואל לייבלער
ישראל דוב ראטה	דוד ליב ברעזניטץ
מתת' קליין	דוד סענדער
מיכאל גליק	דוד פישער
מרדכי דייטש	דוד כ"ץ שאמאדי
מנחם אלי גאלדמאן	זאב העללער
שלום בלוס	פסח פריעדמאן

ומלבד זה עוד סך ארבעים תלמידים צעירים לימים
הלומדים בבית ספר עלמענטארשוהלע ובשתי שעות לעת
ערב לומדים תורתנו הקדושה.

— 18 —

מה שלמדו בשנה העבר' שנת תרע"ד

במחלקה השלישית III קלאססע של בית ספר ת"ת ע"ד
שבע ביום הללתך למדו שבע שעות ביום. באופן זה:

משעה 8 עד לערך חצי שעה, דינים מס' קיצור ש"ע
בהתחלפות מיום אל יום בעת הזאת מוסר השכל.
משעה 9^{1/2} עד 11 שיעור עיוני.
משעה 11 עד 12 חומש ורש"י.
משעה 2 עד 4 שיעור פשוט. 4-5 נ"ך וכתב עברי.

חומש ורש"י סדר השבוע בכל שבוע.

שיעור עיוני. בחורף: מפרק ראשון מס' גימין י"ב דפים.
בקיץ הזה סוגיות מפרק השולח בגימין. גפ"ת עם מפרשים
ראשונים. וקצת אחרונים. סך הכל שלשה ועשרים דפים.

שיעור פשוט מס' שבת פרק יציאות השבת, במה
מדליקין, כירה, במה מומנין, במה בהמה יוצאת, סך הכל ג"ז דפים.
נ"ך: נביא ישעי'.

דינים: הנצרכים ושיום לנפש בכל יום.

במחלקה השנייה II קלאססע ג"ב שבע שעות ביום באופן וסדר זה:

משעה 8 לערך חצי שעה דינים, ומוסר בהתחלפות מיום
אל יום, 9^{1/2}-10 חופרש"י, 10-12 שיעור עיוני, 2-4 שיעור
פשוט. 4-5^{1/2} נביאים 5^{1/2}-5 לשון עבר כתב עבר.

חומרש"י: סדר השבוע בכל שבוע.

שיעור עיוני. בחורף: חולין פרק גיר הנשה איזה סוגיות.
בקיץ הזה ביצה פרק ראשון שמנה דפים גפ"ת מהרש"א.

שיעור פשוט בחורף מס' ביצה פרק המביא ופרק
משילין.

בקיץ מס' מכות פרק כיצד ופרק אלו הן הגולין.

נ"ך שמואל איוב מלכים איוב.

– 19 –

דיקדוק: מסלול עד גמירא.

דינים: הלכות חג בחגהשכמת הבקר הלכות ציצית ותפילין.

במהלכה הראשונה בבית ספר תית במשך שבע שעות
ביום באופן וסדר זה:

בשעה 8 כמו חצי שעה מוסר ודינים, ובהתחלפות
מיום אל יום.

משעה 9^{1/2} עד 11 הומש ורש"י, משעה 11 עד 12
פעם כתב עברי ופעם דיקדוק.
2-4 גמרי פירש"י משעה 4-5 ג"ך.

סדר השבוע עם פירש"י בכל שבוע.

גמר רש"י ח"י דפים ממס' בבא מציעא פרק שני אלו
מציאות ופרק שלישי המפקיד.

ג"ך, יהושע שופטים

דיקדוק, סדר הנקוד

דינים, הלכות חג בחג.

בבית ספר פאלקסוהלע למדו מלבד מה שלמדו אצל
המורים רעליגיאן עוד 2 שעות בכל יום משעה 5 עד 7.

ד' סדרות עם פרש"י. העברת הסדרה.

דיני הנוכח פורים ופסח מגלת רות

דיקדוק, ניקוד, שם, תואר השם, שם המספר, כנוים, כנוי
השם, פעל, בנין הקל, כתב עברי.

משניות בבא מציעא.

- 20 -

הודעה מדברים הנצרכים לדעת בעת התחדשות השנה

א) בני ימים הראשונים של חודש מרחשון הבע"ל יתקבצו התלמידים הרוצים ללמוד בבית ספרינו ועל ספרינו כולם יכתבו. בעת אשר נתאספו ראשי עם מנהלי בית הספר בבית הספר. ועל פיהם יוקצב שכר הלמוד איש איש לפי מסת ידו.

ב) בן עניים אשר אין ידו משגת לשלם שכר למוד משלם (פאללע טאקסע) מחויב להביא עמו כתב יושר דבר אמת מהרב מרא דאתר' אנו כדומה אשר מעיד עליו כי הוא זה איש הגון ורואי לסמכו.

ג) באותם ימים יובחן הנער החדש מהלמידים. למען יוכלו להושיב אותם במחלקה הראוי להם לפי השגתם, וידיעותם.

ד) תלמיד חדש אשר עדין לא למד בבית ספרינו מחויב להביא עמו מכתב תעודה געבורטסצייגניסס, וגם תעודת בית הלמוד פאלקסשוהלצייגניסס. להודיע ברור דבר שהגיע לימי שנים עשר מימי חייו. וגם גמר 4 פאלקסשולען.

ה) היות כי הרבה פעמים קרה שלא יוכלו מנהלי בית הספר לספח אל בית הספר כל הנערים אשר נהרו מכל פינות המדינה. כי המקום צר מהכיל את כולם. לזאת דבר יאות היא שכל מי שרוצה להביא את בנו אל בית ספרינו בתחלת השנה. שיודיע זאת מקדם בימי חודש תשרי.

ו) תלמידים חדשים מחויבים לבוא עם אביהם או קרוביהם אשר ידאגו ויספיקו להם מזונותם, וכל מחסוריהם. כל איש ואיש בטורם יתן את בנו בבית אחד הן באבסנני' וגם להספיק ארוחתו ארוחת תמיד מחויב מקודם להודיע זאת למנהלי החבר' והם יתקנוהו בעצה טובה כדת מדה לעשות.

ז) מי שרוצה לדעת דבר יפנה אל מנהל בית הספר, והוא יודיע את כל ונכחת. הן תוו ונוו:

Neuwalder Gyula Talmud-Tora isk. igazg. Nyitra.

הב' עמרם בנימין וידר - בני ברק

לתולדות משפחות ביעמרינג ובטשארנא

רבי דוד שטיינער מיעמרינג

במה שהסתפק הרב ניסן ווייס בתגובתו ב'עלה' מס' 8 (עמ' לו) למאמרי בעלה 7 שהזכרתי את רבי יעקב אליעזר שטיינר, האם זקינו רבי דוד שטיינר מיעמרינג היה אח של רבי יעקב אליעזר שטיינער מיעמרינג. התשובה היא שהם היו אחים, שכן שניהם היתה אמם מרת אידל עפ"י נוסח מצבותיהם כפי שנעתיקם לפנינו.

זה נוסח מצבת רבי יעקב אליעזר ביעמרינג (צילום מצבתו המשותפת עם זוגתו נדפס בעלה 7):

פ נ / היקר הנכבד מתהלך / בתומו זקן ונשוא פנים / הנגיד המרומם הנודע
למרחקים / בצדקה פזרונו לעניים ות"ח / כה"ר / יעקב אליעזר שטיינער / ז"ל /
עסק בגמ"ח של אמת כששים שנה / פה קהלתנו ק"ק יעמרינג ובק"ק פאפא תע"א

נפטר בק"ק פאפא בערב חג הסוכות בין השמשות /
תרע"ב לפ"ק ונקבר פ"ק במי"ט הראשון בכבוד גדול
/ ישר באנשים דגול מרבבה / עקב ענוה לראשו
עטרה / קטן בעיניו תהלה לא אבה / בנתיבותיו
האמת מזהרת / אליעזר עבד אב רם על רמים / לאל
לבש צדקות ועשה בנעלמים / ירדו עיניו דמעות
בפלגי זרמים / עתר שפך לקונו לילות כימים / זריז
במצות ומתאבק בעפר חכמים / רב תעניותיו יודע
מחיה נרדמים / זכר רב טובו יהללו ויפארו בשערים
/ לא יספרו מעלותיו רב אומר ודברים / ושם אמו
אידל ע"ה / תנצב"ה

ונוסח מצבת רבי דוד ביעמרינג:

פ נ / איש תם וישר אוהב תורה ולומדיה / כ"ה דוד
שטיינער ע"ה / דוד בכל דרכיו משכיל / ובשם טוב
עולמו הנחיל / דך וניכלם לביתו אסף / בניו ובנותיו
גידל בדרך התורה / נרו לעולם יזרח ולא יכבה / אכן
טוב הי' במשפחתו / ידיו היו פרוסים לעניים כפי
יכולתו / דלים ועשוקים רוחה מצאו בביתו / לעולם
לא ימוש זכרו ולברכה יזכר לנצח / נפטר ביום ד' כ"ו
תשרי שנת תרס"ו לפ"ק / תנצב"ה / ושם אמו אידל
ע"ה

על מצבת אמם מרת אידל
ביעמרינג נחרט:

פ"ט / אשה כשרה נאוה
במעשיה / ידיה לעניים
ואביונים שלחה / דרכיה
דרכי נועם לשם ולתהלה /
לזכר עולם תהי' נשמתה
צרוה / ה"ה האשה
המשכלת צנועה וחסודה /
ביראת ה' היא נכתרה א"ח /
מ' אידל / אשת הנכבד כ"ה
אברהם שטיינער / מתה
בש"ט ביום ש"ק ק"ה שבט /
ונקברת יום א' שנת תר"ך
לפ"ק / תנצב"ה

ועל מצבת בעלה-אביהם רבי
אברהם שטיינר ביעמרינג
נחרט:

הקצין החשוב כ"ה אברהם שטיינער ... נפטר
ביום כ"א - כ"כ בפנקס 'שומרי החומות' [סיון
תר"ן-?] לפ"ק / פ"נ / איש תם וישר ספון /
בצל אל הלך צפון / ראה בצדקה נתיבות / הלך
ביראה מסילות / מלל בקשות ותפילות / שת לבו
לחסדים / טל ידו לאביונים / ים לתורה בנה / יד
למצות קנה / נר שבעים חשק / רם משפחה הלך
/ תנצב"ה

*

בנוגע לחמיהם של שני האחים, מה שברור שרבי
יעקב אליעזר שטיינר היה חתן רבי נפתלי זינגער
מיעמרינג כפי שכתבתי במאמרי. רבי נפתלי
מנו"כ ביעמרינג ועל מצבתו נחרט:

פ נ / האישי היקר והנכבד / כה"ר / נפתלי זינגער
/ ז"ל / נפלה עטרת אשתו ובניו, בלב מר יקוננים
/ פלגי מים תרד עיניהם, יעשו מספד כתנים /
תהלתו וחוד מעשיו יתנו, נערים עם זקנים /

לספרם תלאה השפה ותקצורנה כל האבנים / ידים רפות תמך, הרבה עצמה לאין אונים / זהיר במצות בוראו, לשמור פקודי נאמנים / יומם ולילה עמד הכן, לשפוך תפלה ותחננים / נכה רוח ושפל ברך, עבד נאמן לאדון האדונים / גם לזרעו אחריו צוה, היו לטוב נכונים / עסק במר"מ באמונה, נודע לכל איש אמונים / רב טוב צפון לו, חיי עד לו מזמונים / על שכרו יבא, מאד יתענג בגן עדנים / השקט ובטח ינוח, עד אשר יקיצו הישנים / נפטר בערב ש"ק ט' ניסן ונקבר ביום י"א / בשנת תר"מ"ד לפ"ק. תנצב"ה

גם זוגתו מרת הענדל מנר"כ שם ביעמרינג ועל מצבתה נחרט:

פ"ט / האשה החשובה והצנועה / מרת הענדל אשת / כ"ה נפתלי זינגער ע"ה / נפטרה ביום כ"ד ניסן תרנ"ב לפ"ק / הגדלת שמך במעשיך הנעימים / עלומיך כהביאך כלם שלימים ותמימים / נמשלת לאשת חיל כל כבודך פנימה / דבקת במצות יוצרך בעוז ועצמה / לגבורות שנים הגעת בעטרת שיבה / עלית על כל בנות עד נרך כבה / ה' יגמול עליכי תשכב ושנתך ערבה / תנצב"ה

ואכן על מצבת אשתו של רבי יעקב אליעזר שטיינער, ה"ה מרת חיילה ע"ה נכתב שאמה היתה מרת הענדל:

פ נ / פה עטרת נשים תישן תנוח / אשה צנועה וטהרת הרוח / עטרת בעלה ותפארת בניה / הגבירה המהוללה במעשיה / מרת / חיילה שטיינער / ע"ה / חזקה ברכים כושלות / ידי' שלחה לאביונים / יראתה ודרכיה נעלות / לדור אחרון למטמונים / אשה אחת מאלף היית! / שערי התורה הוקירה / טלה הזוילה בבניה / יראת ה' טהורה / יסדה בלב צאצאיה / נשמה טהורה מאד נעלתה! / עדן גן ה' מנוחתך / רוחך הטהור תרחף ביתך / נאספה אל עמה ביום ט"ז לחודש אב / בשנת תרנ"ט לפ"ק / מעשיה לא ישבחו וזכרונה לא יסוף / וש"א הענדל ע"ה / תנצב"ה

ונעתיק גם את הנוסח בין מצבתה למצבת בעלה רבי יעקב אליעזר שטיינער:

אבן בוכים / אבן מקיר זה בין שני העומדים / תזעק במר על אבני חפץ האבודים / אשר תחתיו בין רגבי אדמה רפודים / נפלאים במדותיהם בלב אחד צמודים / הלא המה ר' יעקב אליעזר אי"ש [=יעקב אליעזר שטיינער] הפאר / ואשתו הצנועה אשת ח"ל הגבירה / שמם וזכרם לצאצאיהם צפירת תפארה / הוד והדר לכל מכיריהם לזר ושאר / מי ימלל עוצם תמימותם בעומק לבבם / תקצר חרט אנוש

לתאר הלול שבחם / כושלים הקימו ומנכאים הניסו יגון ואנחה / כביתו של אברהם
 ה' ביתם פתוח לרוחה / מי יפאר בדי מלין כקול המון מים / עמלם בגידול
 צאצאיהם לתורה ויראת שמים / ומי ישמיע חסדם ונדיבת לבבם במלא חפניים /
 הן אלה קצות דרכיהם! ויותר נשמע בין החיים / ינוחו בשלום על משכבותם
 הישרים בלבותם / אמרו להם כי טוב כי פרי מעלליהם יבצרו ברנה / הנאהבים
 והנעימים בחייהם ולא נפרדו במותם / יחסו ויתלוננו נפשותיהם תחת כנפי השכינה
 / נינים ונכדים לדור דור עוברי בעמק הבכה / עדה המצבה הזאת לכם במוסר
 ותוכחה / מעשי אבותיכם יהיו לבם במאורי מזרחה / לעשות כמעשיהם ויהי גם
 שמכם לברכה

מאיזך מה שכתב הרב ניסן וייס שגם אחיו היה חתן
 רבי נפתלי זינגר, הדבר מוטל בספק, שכן אשתו של
 רבי דוד שטיינער, ה"ה מרת רחל ע"ה, היתה בת
 מרת הינדל (ולא הענדל) כפי שעולה מנוסח מצבתה
 ביעמרינג:

פ ט / האשה החשובה אשת חיל / מרת רחל אשת /
 הקצין כ"ה דוד שטיינער שי' / וש"א הינדל ע"ה /
 רבים מעשיה הטובים / חן מצאה בעיני ישרים /
 לעניים ודלים שלחה ידיה / בדרך תמים הוליכה בניה
 / הללו בשערים רוב שבחיה / יפעת נשמתה תצהיר
 במרומים / דוה לב בעלה עליה לעולמים / נפטרה
 י"ט סיון תרס"ב לפ"ק / תנצב"ה

שינוי שם אמם מטיל בספק שהם שני אחיות,
 שכאמור על מצבת אשת רבי נפתלי זינגר חקוק
 'הענדל', וכן נכתב כאמור על מצבת אשת רבי יעקב
 אליעזר. כמו"כ ב"פנקס המקנה של כולל שומרי

החומות" רשם רבי שלמה שטיינער
 בנו של רבי יעקב אליעזר שטיינער
 תאריכי היא"צ של אבותיו, ושם
 רשם ג"כ הענדל ולא הינדל [כך
 שברור שרבי יעקב אליעזר
 שטיינער היה חתן רבי נפתלי
 זינגער]. ואילו במצבת אשת רבי
 דוד שטיינר נחקק כאמור שם אמה
 'הינדל'. ולא מסתבר שטעו בשם.

מאיך ברישומי הנישואין ביעמרינג הרישומים סותרים, ברישום אחד: החתן דוד שטיינער בן 24 מיעמרינג בן A [הכוונה כמובן לאביו רבי אברהם שטיינער], והכלה רויזא (בלועזית) זינגער [הכוונה כמובן לרחל] בת 21 מיעמרינג בת N [שהכוונה לכאורה נפתלי]. החתונה התקיימה ביום 26 ביולי 1858 (ט"ו אב תרי"ח). וברישום השני: החתן דוד שטיינער מיעמרינג בן 24 בן A [הכוונה כנ"ל לאביו רבי אברהם], והכלה רויזא (בלועזית) זינגער [הכוונה כמובן לרחל] בת 21 מיעמרינג בת יוסף (בלועזית). החתונה התקיימה ביום 28 ביולי 1858 (י"ז אב תרי"ח, יומיים אחרי התאריך של הרישום הראשון). כאמור, תרתי דסתרי ואיני יודע מה הנכון (ויש לעיין ברישום המקורי, כי ישנם הרבה טעויות בהעתיקות). עכ"פ מה שברור שגם זוגתו של רבי דוד היתה לבית זינגר.

בנוגע לרישום הנ"ל שחמיו של רבי דוד שטיינר היה 'יוסף' (בלועזית זינגר), מצאנו ביעמרינג מצבה של רבי יוסף זינגער ז"ל שנפטר ביום י"א אלול תרע"ה, (אמנם על מצבת רחל כתוב שם אמה הינדל ע"ה בשנת תרס"ב, ועל מצבת רבי יוסף זינגער כתוב י"ז כים דמעת אשתך כי יוסף איננו, דהיינו שאשתו עדיין בחיים, וזה בשנת תרע"ה, אם לא שזה זיווג שני. אלא שמכל נוסח המצבה נראה שהיה עדיין צעיר כשנפטר פתאומי במלחמה [מלחה"ע הראשונה]). וזה נוסח המצבה:

פ נ / איש חשוב יקר רוח / כ"ה יוסף זינגער ע"ה
 / י"א אלול תרע"ה לפ"ק / יזל כמים דמעת
 אשתך כי יוסף איננו / ונהי ישאו ילדיך הה
 אבינו רחק ממנו / סער מלחמה סבלת בלי שוד
 ושבר / פתע בא מות בביתך ותובל לקבר / זיק
 האמונה נהלך בארץ רחבת ידים / נגלה רצונך
 בניך ללמד דרך התורה / ערבה שנתך ונפשך
 תתעדן בשמים / תנצב"ה / ושם אמו מרים

כן מבורר מנוסח מצבתו שאין רבי יוסף זינגער בנו של רבי נפתלי ולא אחיו, שכן שם אמו מרים, ושם אשת רבי נפתלי היתה מרת הענדל ושם אמו היתה שרה. וצריך להסתכל ברישומי הלידות בת מי היתה מרת רחל (רויזא בלועזית) אשת רבי דוד שטיינער.

היוצא מן האמור: רבי יעקב אליעזר היה חתנו של רבי נפתלי זינגער מיעמרינג, כמו"כ לא היו שני רבי נפתלי זינגער שם. אשת רבי נפתלי זינגער היתה מרת הענדל. רבי דוד שטיינער היה אחיו של רבי יעקב אליעזר. רבי דוד נולד בשנת תקצ"ד לערך. אשתו היתה מרת רחל בת הינדל שנוולדה בשנת תקצ"ז לערך. הינדל הנ"ל כבר לא היתה בין החיים בשנת תרס"ב. ולגבי שם בעלה נמצא בינתיים תרתי דסתרי – או רבי נפתלי זינגער, או רבי יוסף (בלועזית) זינגער.

רבי מאיר געשטעטנער מטשארנא

מש"כ הרב ניסן וייס שם, שרבי מאיר געשטעטנער היה בן רבי שלמה בן רבי שלום בן רבי ליב געשטעטנער – לדעתי צריך לברר אם אביו היה רבי שלמה, כי בכל הביה"ח בטשארנא לא מצאתי מצבה העונה לשם שלמה געשטעטנער, אלא לשם רבי שמעון שלמה בן ציון געשטעטנער ז"ל שנפטר בן ס"ב שנים ביום י' אייר בשנת תר"פ, דהיינו שנולד בשנת תר"ח.

גם שם בביה"ח נמצא מצבה של רבי מאיר געשטעטנער בן מרת בלימלא שנפטר בן מ"א שנים ביום עש"ק ט' אייר בשנת תרנ"ה, דהיינו שנולד בשנת תר"ד, וודאי לא יתכן שרבי שמעון שלמה בן ציון היה אביו של רבי מאיר. וזה נוסח המצבה:

פ נ / האיש היקר והחשוב / כ"ה / מאיר געשטעטנער / בן בלימלא ע"ה / נפטר בן
מ"א שנים / ביום עש"ק ט' אייר תרנ"ה / לפ"ק / תנצב"ה

מה שכן נמצא בביה"ח שם, הם ארבע מצבות של ילדי רבי שלמה געשטעטנער [בן רבי שלום או בן רבי אהרן אלעזר אליהו, ראה להלן] שנפטרו בצעירותם רח"ל, ה"ה בתו רחל בת י"ט שנים נפטרה ביום ט"ז סיון תרס"ה, בנו אברהם בן י"ב שנים נפטר ערב סוכות תרנ"ז, בתו ייטל בת ט' שנים נפטרה י"ג טבת תרנ"ח, בנו עזריאל בן י"ג שנים נפטר ה' ניסן תרס"ג. מתארכי ארבע המצבות נראה שתאריך לידתם (תרמ"ה-תר"נ) רחוק מאוד מתאריך לידתו של רבי מאיר געשטעטנער הטמון בטשארנא שנולד בשנת תר"ד ואמור להיות אחיהם. ולכן צריך לברר מי היה אביו של רבי מאיר געשטעטנער. או יכול להיות שרבי מאיר בן בלימלא הוא רבי מאיר געשטעטנער אחר לגמרי, וא"כ מי הוא רבי מאיר עליו כתב הרב ניסן ווייס שהיה דר בטשארנא.

כמו"כ יש לציין שבמרחק כמה מצבות ממצבת רבי מאיר געשטעטנער הנ"ל נמצאת מצבתה של מרת אסתר געשטעטנער, והמצבה מטושטשת

מאוד, ומה שזיהיתי שלא מופיע שם אביה או אמה, ואולי היתה אשתו של רבי מאיר (או של רבי מאיר בן בלימלא געשטעטנער הנ"ל).

בטשארנא גר גם רבי שלמה (ב"ר אהרן אלעזר אליהו געשטעטנער [בן רבי ליב ז"ל] שנפטר יום ג' תמוז תרל"ט, ומנ"כ בפאראד, ואשתו מרת מירל ע"ה [בת רבי שלמה געשטעטנער בן רבי ליב ז"ל] שנפטרה יום ב' ה' תמוז תרנ"ג, ומנ"כ בפאראד) שנפטר ביום י"ב תשרי בטשארנא (איה מקום קבורתו?). אשתו היתה מרת שרל בת הג"ר אהרן הכהן זצ"ל מנאדי-מעדיער (כ"כ ברשימת צאצאי הגאון בעל "זכרון אהרן" זצ"ל, עמ' י', י"ל בשנת תשס"ז בארה"ב, וכ"ה בקונטרס "זכרון אבותינו" שבסו"ס "פאר יעקב" על דברים, ברוקלין תשס"ט, פ"ג, עמ' נ"ז ואילך). ובניהם היו רבי שמעון יהודה געשטעטנער, רבי אברהם בנימין געשטעטנער, מרת זלאטא רויכווערגער, מרת מירל גרויז, רבי עמרם געשטעטנער, מרת אסתר פראנקפורט, הב' יחזקאל געשטעטנער, רבי כלב געשטעטנער, מרת ייטל גאלאנדויער, רבי אליעזר דוד געשטעטנער.

ולפ"ז מי כן היה רבי מאיר געשטעטנער ב"ר שלמה ב"ר שלום ב"ר ליב געשטעטנער, האם רבי מאיר הוא זה שנזכר למעלה שנפטר בשנת תרנ"ה בהיותו בן מ"א שנים, ואמו היתה מרת בלימלא, או שהוא בן נוסף לרבי שלמה בן רבי אהרן אלעזר אליהו שלא ידענו עליו. או שיש טעות במש"כ הרב ניסן וייס בענין סדר הדורות מרבי מאיר עד רבי ליב. כן צריך לברר האם לרבי שלום געשטעטנער היה בן בשם רבי שלמה. (במחקרו הנפלא של ש"ב הגר"י גולדהבר שליט"א על צאצאי ה"פנים מאירות" הנדפס בסוף שו"ת פנמ"א החדש (מהדורת 'עוז והדר', ירושלים תשע"ג) לא מובא שמות בני רבי שלום בן רבי ליב), ואם כן צריך לברר איה מקום קבורתו. וצריך לעיין ברישומי הלידות-נישואין-פטירות.

רבי שלום געשטעטנער

רבי שלום געשטעטנער היה בנו של רבי ליב געשטעטנער מזיור"ר ה"ה מרת שרל ע"ה שנפטרה יום א' כ"ד כסלו תר"ד, ומנ"כ בפאראד. על מצבתה נחרט:

נפ' בש"ק ונק' ביום א כ"ד כסליו תר"ד לפ"ק / פ"ט / שחקה ליום אחרון, כי צדק מגינה / רב חסדיה, המה יעמדו לימינה / למדו נשים, הצנע לכת ממנה / שרל אשת המנוח ה"ה הר"ר ליב / גשטעטנער ז"ל: / תנצב"ה

היא היתה בת הג"ר שלמה א"ש זצ"ל משליינינג (נפטר לפני שנת תקמ"ד, שהרי נכדו רבי שלמה געשטעטנער ב"ר ליב נולד בשנה זו – עפ"י הרישום הממשלתי שנפטר בן ע"ג שנה, ראה ב"קריית סופרים", שיל"ע"י הרב יצחק נחמן שטראה, ברוקלין תשע"ד, במכתבו של החוקר הדגול ש"ב

הרב דובעריש וועבער עמ' ער"ה [שם נפלה טעות, במקום תקמ"ב צ"ל: תקמ"ד – עפ"י הכתוב בנוסח המצבה של רבי שלמה געשטעטנער בפאראד שנפטר ביום ט' אלול תרי"ז])
 בן הגה"ק רבי בנימין א"ש זצ"ל אבדק"ק זאגער-לאקענבאך-קויבערסדארף (נפטר ט"ז ניסן תק"ל, ומנו"כ בלאקענבאך) בנו של הגה"ק רבינו מאיר א"ש זצ"ל בעל ה"פנים מאירות" (נפטר ז"ך סיון תק"ד, ומנו"כ בביה"ח הישן באייזנשטאט).

רבי שלום ב"ר ליב געשטעטנער נפטר ביום שב"ק י"ב אלול תרט"ו, ומנו"כ בפאראד הסמוכה לטשארנא. על מצבתו נחרט:

גלה כבוד מאתנו / ביש"ק י"ב אלול תרט"ו לפ"ק / מפואר ונכבד בעמיו / ה"ה שלום
 געשטעטנער / שוחר טוב צדיק באמונתו / לבבו שלם חסד אומנתו / וענתה בו הוד
 נשמתו / מכיריו המה ידעו תומתו / תנצב"ה

אשתו של רבי שלום היתה מרת ייטל ע"ה שנפטרה ביום ח' ניסן תרל"ב, ומנו"כ בפאראד. על מצבתה נחרט:

לבכי ולמספד / על מות יקרה בנשים נפש / ...ניה זוכר חכמת לבב / ביראת צדק
 עטרת בעלה / וכבוד בניה הצנועה מרת / ייטל / אשת ר' שלום / געשטעטנער / י"ג
 ח' ניסן תרל"ב / תנצב"ה

הרב חיים אריה רייניץ – ירושלים

חתני הרב מפילעק

פרקים מתוך ספרי 'במעלות קדושים וטהורים' אשר עמי בכתובים, הכולל תולדות רבני משפחות רייניץ, יונגרייז, טעננבוים, שנספו על קידוש השם בשנות השואה. לפנינו לתולדות חתני רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז אב"ד פולעק. על בניו ראה בעלה 6 עמ' כב-כו.

רבי משה האלענדער ז"ל

אב"ד סעיניטץ

רבי משה האלענדער נולד לאביו רבי אברהם ז"ל. למד אצל רבי שמואל רוזנברג ז"ל, אב"ד אונסדורף, בעל באר שמואל. - בשנת תער"ב מופיע ברשימת מעות קדימה על ספר תורת אליהו (אדלער, תרע"ב), אונסדארף, הב' משה האלענדער, שמעלניטץ.

רבו הוא שהציע לו את השידוך עם זוגתו הרבנית הינדל רחל ע"ה, בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד ור"מ דק"ק פולעק. נולדה בפוטנאק ביום ט' סיון תרנ"ו, ונקראת הינדל על שם אַם אמה הרבנית הינדל ע"ה, אשת חבר רבי מאיר טעננענבוים, שנפטרה ביום כ"ה אלול תרמ"ה. והשם רחל כנראה על שם זקנתו של

אביה הרבנית רחל רבקה ע"ה, אשת חבר רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז, שנפטרה ביום י"ג מדות תרנ"ד.

רבי משה היה מתחילה דומ"ץ בק"ק פוטנאק. מופיע ברשימת מעות קדימה על ספר ים של יהודה (וואיטצען תרפ"ו), פוטנאק שא"ב הרב החו"ב מו"ה [משה] האללענדער. על ספר מדרש ריב"ש טוב (תרפ"ז) - פוטנאק הה"ג מו"ה מאיר טאננענבוים שליט"א. הה"ג מו"ה משה האללענדער דומ"ץ שליט"א. ועל ספר באר שמואל (רוזנברג ח"א), פאטנאק, הרה"ג הדיין מו"ה משה האלענדער נ"י. - לאחר מכן נתמנה לאב"ד סעיניטץ.

בזמן המלחמה שהו בטאפאלטשאן. רבי משה נהרג עקדה"ש, זמן ומקום

אינו ידוע. לפי רשימת נרצחים יהודים באוישוויטץ הרבנית נהרגה עקדה"ש באושוויץ במשלוח מיום כ"ח אייר תש"ב. גם צאצאיהם בתם **לאה צביה** ובניהם: **יהושע אשר**, **יונה ז"ל הי"ד**, נהרגו עקדה"ש.

שארית הפליטה: בתם מרת **דבורה פיגא ע"ה** [נלב"ע ז' חשון תשנ"ט]. ששהתה אצל הורי אמה בפולעק, בכדי לעזור שם בניהול הבית. אחרי המלחמה נישאה לבעלה רבי **יחזקאל שרגא ליסוער** ב"ר חיים יוסף ורחל **ליסוער** ז"ל מק"ק **נאנאש** [נלב"ע כ' אדר ב' תש"ס].

סיפרה מרת **דבורה פיגא ליסוער ע"ה**, כי בימי השואה היתה משמשת את זקינה ז"ל ושמעה שהכריזו מטעם הרשות כי כל אחד צריך לילך לעבודה ואם לאו יענש והיתה רוצה לילך לעבודה, ביקש זקינה אותה שלא תלך, והבטיח לה שלא יאונה לה כל רעה, וזכות זה יעמוד לה בעת צרה, ולא הלכה ושימשה את זקינה, ולא נעשה לה דבר רע, ומכל משפחתה לא נשאר רק היא.

עוד סיפרה, שלאחר כמה שנים נפל בנה הילד **משה נ"י** לתוך באר מים ולא היתה יכולה להוציאו מן הבאר, ואמרה, זקני, הלא הבטחתני לעמוד לי בעת צרה, ומיד בא אחד עם סולם והוציאו מן הבאר [זכרון מנחם, רבי יהודה ארי' מאיר הלוי יונגרייז, אנטוורפן].

רבי **יהושע גינז ז"ל**

אב"ד אפץ

רבי **יהושע גינז** נולד בשנת תרס"ב לערך בק"ק **ביסרמין**, לאביו רבי **יעקב יוסף גינז ז"ל**, אב"ד דק"ק **ביסרמין** [ראה עליו צפונות גליון יז עמ' מח], ולאמו מרת **שרה טויבא ע"ה**. כנראה נקרא על שם האדמו"ר רבי **יהושע מבעלזא**, שאביו היה מחסידיו.

בשנת תרפ"ח לערך נשא את זוגתו הרבנית **חנה יוטל ע"ה הי"ד** [נולדה בשנת תרס"ו לערך]. בת רבי **שמואל בנימין הלוי ז"ל**, אב"ד ור"מ דק"ק **פולעק**. השם **חנה** כנראה על שם חמותו של ה'נהרי אפרסמון'. והשם **יוטל** כנראה על שם חמותו של רבי **שרגא פייש הלוי יונגרייז**.

לאחר נישואיו גר ליד חותנו בפילעק [על פי חתימתו על ספר הרי בשמים ח"א]. ומשנת תר"צ אב"ד ק"ק **אפץ** שבמחוז **העוועש** [שם הגדולים מארץ הגר].

הוציא לאור את ספרי אביו **הרי בשמים ח"א** על בראשית שמות (בודאפעסט תרפ"ז), וכתב הקדמה גדולה מתולדות אביו הגדול והנהגותיו. נראה מסגנון הדברים שהיה עדיין בחור. וח"ב על ויקרא במדבר דברים (פיוטרקוב טריב תרצ"א). חתם את הקדמתו בפולעק יום ד' תרומה תרפ"ט. אמנם בשער הספר שיצא לאור בשנת תרצ"א, חותם עצמו רב דק"ק אפץ.

חיבר: ספר **גאולה וישועה** – על ספר בראשית והמדרשים, מישקולץ תש"ג. עם הסכמות חותנו רבי **שמואל בנימין הלוי יונגרייז** אב"ד **פולעק**, דודו רבי **מנחם מענדל טענענבוים** אב"ד **טארנא**, דודו רבי **אשר אנשיל הלוי יונגרייז** אב"ד **מעזא קעוועשד**, רבי **יונתן שטייף דומ"ץ בודאפסט**, דודו רבי **יעקב שרגא יונגרייז** אב"ד **נאגראד בערצעל**, גיסו רבי **יהושע ציטראן** אב"ד **ביסערמין**.

נזכר: שו"ת **יגל יעקב** יור"ד סימן יב [להרה"ג כו' כ"מ יושיע גינז נ"י רב דק"ק אפץ יצ"ו... דר"ש], סג [מישקאלטץ יצ"ו ב' ויקרא, שלום וכ"ט א"כ ידידי הרב הגדול המופלג חו"ב וכו' כש"ת מר"ה יושיע גינז נ"י רב דק"ק אפץ יצ"ו... הדו"ש בכל חותמי ברכות]. שו"ת חקל יצחק סימן מט [להרב החו"ב כש"ת מר"ה יהושע גינז נ"י בק' פילעק].

ממנו: הנשר שנה יב סי' ה. דרכי משה החדש עמ' כג-כו אות נה-נז. עמ' נו אות טו [מהדורה חדשה, עמ' צג, צט, רד, רמח, רמט]. תפארת שמואל אות מד עמ' פב. - שמו מופיע במעות קדימה על הספר **חיש אבן** לרבי משה טובי, מרגהיטא תרצ"ב.

נעקדה"ש באושוויץ ביום כ"ו סיון תש"ד, עם זו' הרבנית והילדים: יעקב יוסף [יליד תר"צ], משה אהרן [יליד תרצ"ב], אברהם אלטר חיים [יליד תרצ"ד], פרומט [ילידת תרצ"ו], דבורה סלאווא [ילידת ת"ש].

שארית הפליטה: בתם מרת **פיגא יהודית**.

רבי **חנניה יו"ט ליפא פרידריך ז"ל**

מרו"ץ דק"ק **פולעק**

רבי **חנניה יו"ט ליפא** נולד בשנת תרס"ה לערך בעיירה טורץ לאביו רבי **יצחק אייזיק פרידריך**, שהיה האב"ד שם בעת ההוא, לאחר מכן אב"ד הומנא. ויקרא אביו את שמו בישראל על שם רבו רבי **חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים** אב"ד ק"ק סיגעט בעל קדושת יו"ט, שנפטר ביום כ"ט שבט תרס"ד.

למד אצל אביו ואצל רבי **עקיבא סופר ז"ל**, אב"ד **פרעשבורג**, בעל **דעת סופר**. והיה שם גבאי דחברת חריפות. חתום על תקנות חברת חריפות מיום ז"ך טבת תרפ"ט.

מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס בינת יששכר (בלוך, תרפ"ח), פרעסבורג, ישיבה הרמה, **חנניה יו"ט פריעדריך** בה"ג דהומנא גבאי דח"ח [=דחברה חריפות]. ובספר תיקון אליעזר - משנה התלמוד (תרפ"ח), פרעסבורג ישיבה הרמה דשם ע"י הבחורים האחים הב' **מרדכי צבי פריעדריך** והב' **חנני יו"ט ליפא** גבאי דחברא חריפות בני הה"ג מהרי"א ז"ל שהי' אבדק"ק הומנא.

מופיע בתמונה של אצילי תלמידי ישיבה המפוארה דק"ק הומנא יצ"ו [ישיבות הונגריה בגדלותן ובחורבן ח"ב עמ' 16, אמצעי למעלה]. כן בתמונת מחזור של ישיבת

פרשבורג משנת תרפ"ח [שם ח"א עמ' 66, בשורה העליונה שני מצד שמאל], תרפ"ט [שם עמ' 67, במרכז צד ימין למעלה].

נשא זוגתו הרבנית לאה ע"ה, בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד פולעק. ושימש כמו"ץ בק"ק פולעק. נעקדה"ש כ"ב סיון תש"ד.

רבי חיים יעקב קטינא ז"ל

אב"ד ניר באגאד

רבי חיים יעקב קטינא נולד כ"ו שבט תר"ע בניר באגאד [לפי קהילות הונגריה, ערך נ"ר-בוגאט] לאביו רבי שלום קטינא. ולאמו הרבנית רחל חנה בת רבי שלמה יהודה וויינברגר אב"ד ניר באגאד [מחוז סאבולץ]. וזו' הרבנית טויבא לבית טערקלטיוב.

אביו רבי שלום קטינא, נולד לאביו רבי משה אריה קטינא דומ"ץ ק"ק חוסט, בן רבי יעקב קטינא דומ"ץ ק"ק חוסט, בעל מחבר ספר רחמי האב מוסר והדרכה, וספר קרבן עני על התורה.

רבי שלמה ליב וויינברגר
אב"ד באגאד

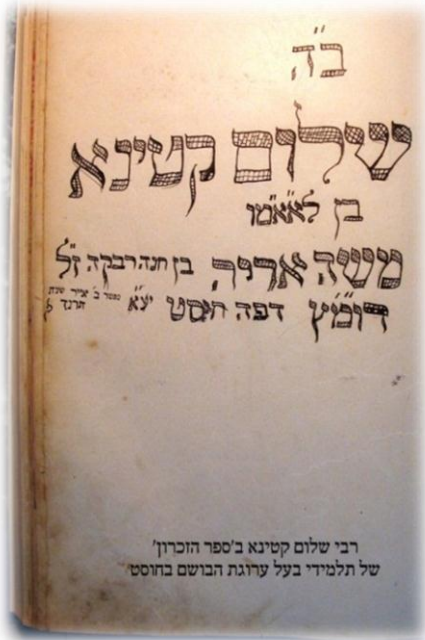
מובא בתולדות רבי יעקב קטינא שנדפס בסוף ספר קרבן עני בהוצאת נכדו רבי יעקב חיים רוטנר: "כשנתאלמן [רבי יעקב קטינא] מאשתו הראשונה בא אליו בחלום הרה"צ ר' ברוך מרדכי פרענקיל

זצ"ל [בן רבי אליהו באכטער מחסידי אשוואר [מנו"כ באשוואר], בן רבי ישראל איסר מבאכטא מחסידי אשוואר] שהי' כבר בעלמא דקשוט שזיווגו היא ממשפחתו והיא תבוא אליו וכן הי'... גם הי' לו לעת זקנתו בן מאשתו השני' והי' חתן הגה"צ מבאגאד".

אמנם מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס טל חיים (בעטלען תרס"ט), נ' באגאדט, מ' שלום קטינא בר' משה ארי' ז"ל חתן הרב. – לפי זה לא היה חתן הרב מבאגאד בנו של רבי יעקב קטינא, רק נכדו. וכן הוא בקטע הבא.

אודות רבי שלום קטינא מובא בספר נפלאים מעשיך ח"ב עמ' קפז: שמעתי ממורי הגה"צ מפאיע הי"ד, שאביו הגה"צ מבאגאד זצ"ל לקח כחתן לבתו את הרב ר' שלו' קטינא ז"ל נכד בעל מחבר רחמי האב, שהיה חסיד בעלזא, והיה אברך עובד ה' וירא שמים גדול, וכמה שנים אחר נישואיו נסע להימים נוראים לרבי הק' לבעלזא, ואחר

הימים נוראים לא רצה לחזור לביתו ונשאר שם לישיב בין היושבים, וכך נשאר עד ימי החנוכה, ובראות הבאגאדער רב שאינו חוזר לביתו נסע לבעלזא, וטען להרה"ק המהרי"ד שחתנו נשאר כאן תקופה ארוכה ואינו עושה לביתו, והמהרי"ד קרא לאברך ופקד עליו שיחזור תיכף ומיד לביתו, והוא לא ציית לרבו וסיגף עצמו עד שנחלה ונפטר שם רח"ל, והגה"צ מבאגאד לא מצא נוחם לנפשו.

זוגתו: הרבנית שרה ע"ה [נפטרה בחודש ניסן תש"ד] בת רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל, אב"ד פולעק.

משנת תרצ"ו אב"ד ק"ק ניר באגאד כממלא מקום זקיננו. כאשר נסתלק זקיננו רבי שלמה ליב נתקבל על מקומו חתנו רבי יהושע העשיל לאנדא רב

ואדמ"ר דק"ק וויטקא אשר היה גר אז בק"ק נירעדהאז [אור תורה, שווארץ, תרצ"ג סי' כב], אמנם רבי יהושע העשיל נתייעץ עם רבי מנחם בראדי אב"ד ק"ק קאליב אם לקבל עליו רבנות זאת או להשאר על מקומו, והוא יעץ לא להשאר על מקומו [הקדמה לספר באר מנחם]. ואז כנראה קבלו את רבי חיים יעקב קטינא שהיה בן בתו של רבי שלמה ליב.

ראה גם בבאר מנחם, קאליב [הקדמה למהדורה שניה]: כשנפטר הגה"ק מבאגאד זצ"ל, נתקבל חתנו הגה"צ מוויטקע לממלא מקומו. והתייעץ הגה"צ מוויטקע עם רבינו [רבי מנחם בראדי אב"ד ק"ק קאליב בעמח"ס באר מנחם], האם לעזוב את העיר נירעדהאז שהתישב בתוכה ולקבל עליו הרבנות דק"ק באגאד, ורבינו יעצו מבלי לעזוב מקומו, ואמר כי לילך מעיר קטנה לגדולה שמענו, אבל בהיפך לעזוב את ניראדהאז עיר גדולה בשביל רבנות של עיר קטנה נאמר 'מקומך אל תנח'. וכן הוה בית מדרשו של הגה"צ מוויטקא נעשה לתל תלפיות לחסידים ואנשי מעשה וגם התפרנס בהרחבה.

רבי חיים יעקב נעקדה"ש ביום ג' סיון תש"ה במחנה מאוטהאוזן (אוסטריה). - גם ארבעה ילדיו נעקה"ש [כ"ב אייר תש"ד].

הרב ברוך פריינד - ירושלים

משפחת הרמן - הערמאן

לתולדות רבי דוד דוב הרמן, אביו רבי משה גראן וצאצאיהם

בימים אלו – כ' חשון - מלאו 125 שנה לפטירתו של הרבני החשוב ר' דוד דוב בן הרבני ר' משה הערמאן, מראשי ונכבדי הקהילה בווייצן. לשם כך הקדשנו מאמר זה לתולדותיו ותולדות בית אביו וצאצאיהם. לע"ע כתבנו על דור ראשון של הצאצאים, ובעז"ה במשך הזמן נוסיף עוד על המשך הצאצאים עד זמננו אנו. נשמח מאד מי שיוכל להוסיף פרטים נוספים, תיקונים, הערות והארות.

רבי משה הערמאן

ר' משה הרמן [גראן] נולד בעיר גראן (אסתרגום) (ESZTERGOM, GRAN) לאביו ר' דוד [דוב], ביום ד' שבט תקנ"ח (21 ינואר 1798), נשא בזיווג ראשון את מרת שיינדל [SALI HAHN] בת מרת שרל.

היה גר בכפר יונק (GYONK) הסמוך לפאקש ובוניאהד. (כנראה בזמן שהגיע בנו ר' דוד דוב לגיל צבא ברח לכפר פנץ (PENC) הסמוך לעיירה ווייצן, והחליף את שם משפחתו להערמאן, וגר שם עד שנת ת"ר. ובשנת ת"ר כשהותרה ישיבת היהודים בעיר ווייצן, העתיק את דירתו לשם. בשנה זו נוסדה הקהילה היהודית בווייצן, והיה בין היהודים הראשונים שהתיישבו שם). ביונק נולדו להם:

א. בנו ר' דוד דוב נולד בשנת תקפ"ב. עליו בארוכה להלן.

ב. בנו ר' יעקב חיים גראן נולד י"ג ניסן תקפ"ה. נשא ביונק ביום כ"ח תשרי תר"כ את מרת פייגא (FANI FEGELE) בת ADOLF ומרת SALI פישער, נולדה כ"ה אדר תקצ"א. ר' יעקב חיים נפטר ט"ז ניסן תרס"ו. זוג' מרת פייגא נפטרה י"ג שבט תרס"ד. נטמנו בבית העלמין ביונק. היה לו משפחה עניפה ביונק.

ג. בתו BABETTY GRAN נולדה י"ב תשרי ת"ר. לא ידוע פרטים נוספים עליה.

ר' משה נלב"ע ביום כ"א אייר

רבי דוד דוב הרמן, אביו של רבי מיכאל

תרי"ז, ונטמן בבית העלמין הישן ביונק. זוגתו מרת שיינדל, נפטרה ביום כ' מנחם אב תר"ב. לאחר פטירתה נשא ר' משה בזיווג שני ביום י"ח אלול תר"ה את מרת אסתר (ETI) לבית קרימאן – קליין, שנולדה ביום כ"ה שבט תקפ"ב. מזיווג זה נולדו להם ביונק:

1. ר' יצחק נולד ג' שבט תר"ז. נשא בזיווג ראשון את מרת שרה (ROSALIA) לבית הערצפעלד שנולדה בפרשבורג בשנת תר"ו. נפטרה י"ח סיון תרמ"ח ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 277), שם אמה געלא. לאחר פטירתה נשא בזיווג שני בדונה-סערדאהעל ביום כ' טבת תרמ"ט, את מרת הענדל בת הרה"צ ר' משה ומרת רחל לאה הערצפעלד מרבני דונה-סערדאהעל, ומתלמידיו החשובים של החתם סופר זצ"ל, נולדה בדונה-סערדאהעל בשנת תרי"ט. היא היתה נשואה בזיווג ראשון, לר' יעקב ב"ר שלמה הערצפעלד, ונולד להם בן ר' משה, ר' יעקב נפטר ונטמן בעיר וינה. מבנם ר' משה הערצפעלד יש משפחה עניפה בארץ ישראל.

ר' יצחק למד בישיבת הגה"צ המפורסם שר התורה ר' יהודא אסאד זצוק"ל בסערדאהעל, היה תלמידו המובהק ורשם את דברי תורתו בהלכה ואגדה, אשר השמיע מדי שבת בשבתו בשעת סעודה שלישית, וכן מהשיעורים שמסר לתלמידים, וזה נשאר בכתב יד. ובשנת תרע"ב הוציא לאור בנו הבחור המופלג מאד נעלה כמר דוד דוב ספר חידושי מהרי"א אסאד, עם הסכמות רבו הרה"צ ר' יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל אב"ד גאלאנטא, ורבו הרה"צ ר' מאיר לייב פרייא אב"ד שוראן, והרה"צ ר' ישעי' זילברשטיין זצוק"ל אב"ד ווייצן, והרה"צ ר' קאפל רייך זצוק"ל אב"ד פעסט.

הספר נדפס בדפוס של מערכת "תל תלפיות", ומצורף לספר זה, ספר "דברי משה" חידושי תורה מאת זקנו הרה"צ ר' משה הערצפעלד מרבני דונה-סערדאהעל, כן מצורף ספר "תולדות יצחק בן אברהם" חידושי תורה מבן אחיו ר' יצחק יהודא בן ר' אברהם מנחם הרמן חתן דודו ר' מאיר הירשפלד, וכן ספר "מצודת משה" מאת חברו וידידו הבחור המופלג בתורה ויר"ש החרף כמר משה זילברשטיין בן הרה"צ ר' ישעי' אב"ד ווייצן.

ר' יצחק היה מנכבדי קהילת ווייצן, נפטר ביום כ"ג אדר שני תר"ע, בגיל 63, ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 88 [97]), על מצבתו נחרט, 'הצדיק ידיד ה', חכמתו תורתו קדושתו ויראתו' וכו'. זוגתו מרת הענדל נפטרה ביום הפורים י"ד אדר תרצ"ז בגיל ע"ח, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר מס' 10).

נולדו להם 4 ילדים:

א. ר' דוד דוב. נולד בוויצן ביום כ"ח שבט תרנ"א. בשנת תרע"ב הוציא לאור את כתבי אביו, ששמע מרבו הרה"צ ר' יהודא אסאד זצוק"ל בשם "חידושי מהר"א אסאד", למד בגאלאנטא אצל הרה"צ ר' יוסף צבי דושינסקיא זצוק"ל, וכן למד בישיבה שוראן אצל הרה"צ ר' מאיר לייב פרייא זצוק"ל, והם כתבו הסכמה על הספר, בסוף הספר הוסיף חידושי תורה שלו

ר' דוד דוב נשא ביום י"ד אדר תר"פ בעיר באלאשא-ג'ארמט, את מרת רגינה בת ר' זאב ומרת עמליה יוז'אף. לאחר נישואיו עבר לגור בעיר ד'ייר (GYOR). היה מנכבדי הקהילה, תלמיד חכם, מופלג, ובעל הדרת פנים עם זקן ארוך ומטופח. לפרנסתו היה משגיח כשרות בשחיטה המקומית. בשנת תרצ"ט פוטר מעבודתו, מפני שהוטל איסור על שחיטה כשרה. יום אחד נלקח למחנה עבודה ושם גילחו את זקנו, אך מיד שלחו אותו הביתה מאחר והיה נכה מלחמה ממלחמת העולם הראשונה.

בחודש אייר תש"ד הכניסו את כל היהודים מהעיר ד'ייר לגטו, ובאמצע חודש סיון תש"ד נלקחו כל היהודים לאושביץ, ובתוכם ר' דוד דוב ומשפחתו אשר נהרגו על קידוש השם, ביום כ"ג סיון תש"ד, הי"ד, שתיים מבנותיו שרדו בס"ד בניסי ניסים, ועלו לארץ ישראל והקימו משפחות.

ב. אסתר. ג. ר' מאיר. ד. PEPI.

2. ר' אברהם מנחם ב"ר משה הרמן גראן נולד א' מנחם אב תר"ח. נשא בוויצן ביום י"ג סיון תרל"ב את מרת בלומלא בת אחיו הגדול ר' דוד דוב. [ראה עליו עוד להלן ברשימת צאצאי אחיו הנ"ל]. יש משפחה עניפה.

3. מרת הדס (HANI) בת ר' משה הרמן נולדה כ"ט חשון תר"ב. נישאה לר' מיכאל יצחק (MAX) קולמאן, ב"ר שלמה ומרת דבורה. אחיו של ר' מיכאל יצחק, ר' בנימין קולמאן נשא את מרת שרה ב"ר דוד דוב הרמן. יש משפחה עניפה בארץ ובחו"ל.

4. מרת PEPI JOSEPHINE בת ר' משה הרמן נולדה כ' סיון תר"ד. נישאה בוויצן ביום ג' כסלו תרל"ז ל-ADOLF זינגר נולד בשנת תר"ב בעיר FADD, וגם גר שם.

5. מרת LINA LOTTI SAROLTA בת ר' משה הרמן נולדה א' סיון תרט"ז. נישאה ל-HERMANN בלום נולד בעיר BIKITY. נולדו להם ילדים בבוניאהד.

אחרי שבעלה ר' משה נפטר, נישאה מרת אסתר בזיווג שני עם הגאון ר' משה פריינד-פאקש, מחשובי תלמידי החתם סופר זצ"ל. נולד בשנת תקנ"ז לאביו האב"ד בפאקש רבי יצחק איצק גריסהאבר. בשנת תקע"ה אחרי שלמד 4 שנים אצל החתם סופר ז"ע, העניק לו רבו תעודת "חבר" עם תיאורים מפליגים (ראה 'החתם סופר ותלמידיו' עמוד שנח). בשו"ת חתם סופר יש כמה תשובות אליו. נפטר ט' תמוז תרל"ג ונטמן בבית העלמין הישן ביונק. מרת אסתר נפטרה ביום כ"א אדר תרמ"ח ונטמנה בבית החיים החדש ביונק, וקברה הוא הקבר הראשון בבית החיים זה, כפי שמופיע על מצבתה:

לוח ראשונה בבית החיים הלז / פ.ט. /
 אשה גדולה מפורסמת בצדקתה / מרת
 אסתר ע"ה / אשה הראשון כבוד שמו / כ"ה
 משה גראן / והשני שמו מפארים / מ"ה
 משה פאקש / אשת חיל רבת פעלים / סעדה

מדוכאים גמלה חסדים / תאמץ נכשלים הדריכה תועים / ר בות מעון השיבה
 בצדקתה / נפטרה בש"ט כ"א אדר תרחם / שם אמה הדסה

רבי דוד דוב הערמאן

הר"ר דוד דוב הרמן זצ"ל נולד לאביו הר"ר משה ואמו מרת שיינדל, בשנת תקפ"ב בכפר יונק, אחר כך עבר לכפר פנץ (PENC), ובשנת ת"ר עבר לגור בווייצן. בשנת תר"ג נשא את מרת אסתר פראדל (FANI ESZTER), נולדה בשנת תקפ"ה, בת הר"ר צבי ב"ר יצחק וואלפיש, מעיר פילישווערשוואר (PILISVOROSVAR), וזוג' מרת מחלה בת מרת בלומלא, לבית וויינברגר. ר' צבי נפטר כ"ד תשרי תר"ז. זוגתו מרת מחלה נולדה בשנת תקנ"ג, ונפטרה י"ג סיון תרכ"ט. נטמנה בבית העלמין הישן בווייצן.

לר' דוד דוב ומרת אסתר פראדל נולדו מעל 20 ילדים, לפי הרישומים הגענו ל-19 ילדים שנולדו בווייצן: 1. יצחק (IGNATZ) י"ג תשרי תר"ה (נפטר י"ח ניסן תרכ"ב בן י"ח שנה). 2. אליהו (EDUARD) כ"ב טבת תר"ו. 3. צבי (HENRUK) ט"ז אדר ב' תר"ח. 4. יוחנן (JULIUS GYULA) ל' מנחם אב תר"ט. 5. שלמה (SALAMON) ח' ניסן תר"א. 6. חיה שיינדל (JEANETTE) י"ז אייר תר"ב. 7. בלומלא (BETTI) י"ז טבת תר"ד. 8.

מרים (MARIE) ט"ו מנחם אב תרט"ז. 9. שרה (ROSALIA) כ"ב מנחם אב תרל"ז. 10. משה (MOSES) ח' אייר תרל"ט (נפטר ט"ז סיון תרכ"ב). 11. רייזל (RESI) י"ח חשוון תרכ"א. 12. זעליג (SELIG) ז' טבת תרכ"ב (נפטר י"ד אדר פורים תרכ"ב – בתוך ג' חדשים נפטרו להם 3 ילדים). 13. זיסל (ZSOFIA) כ"ב טבת תרכ"ג. 14. רייכל (REGINA) (RACHEL) ט' אייר תרכ"ד. 15. + 16. תאומים שלא נשארו בחיים י"א ניסן תרכ"ה. 17. יהודה (JUDA) כ"ז מנחם אב תרכ"ו. 18. לאה (LOUISE) כ"ד מנחם אב תרכ"ז. 19. מיכאל (MICHAEL) ט"ו ניסן תרל"א. – על ילדיהם שהאריכו ימים ראה עליהם להלן. לאחר פטירת זוג' מרת אסתר פראדל ע"ה, נשא בזיווג שני ביום כ"ג שבט תרל"ט את מרת גינה (NINA) הילף מעיר פרשבורג, נולדה בשנת תר"ה לאביה ר' עזרא הילף מפרשבורג. [היא מרת נחמה שבזיווגה הראשון היתה אשת רבי משה הלוי לווינגר אב"ד ווייצען, ראה ב'עלי זכרון' עלה 7 עמ' נח]. - במרשם התושבים של בודאפעסט רשום, שר' דוד דוב היה גר בשנים תרמ"ג-תרמ"ה בבודאפעסט.

הר"ר דוד דוב היה מנכבדי הקהילה, דמות אצילית, ומוכתר במעלות צדיקים, אוהב תורה ומוקיר לומדיה, שומר בקנאות על כל מנהג קל, ונלחם בעוז על שמירת מסורת אבות בטהרתה המקורית, מנאמני הרה"ג ר' דוד דייטש צוק"ל בעל "גורן דוד" אב"ד יארמוט, מגדולי תלמידי החתם סופר זי"ע, רודף צדקה וחסד בגופו ובממונו במסירות נפש, אוהב את הבריות ואהוב עליהם, אוהב ארץ ישראל ותורם גדול למען עניי עיה"ק ירושלים, מסופר שהיה לו מסעדה וכאשר ראה שיהודי אינו נוטל ידיו לפני אכילת הפת, לא הגיש לו אוכל, עד שנטל ידיו.

הר"ר דוד דוב נפטר בגיל 68 ביום כ' חשוון תרנ"א ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 323). על מצבתו נחרט:

פ"נ

איש גבור חיל ורב פעלים

דחיל ומוקיר רבנן ירא ד' מרבים

כה"ר דוד דוב הערמאן

דוד בכל דרכיו השכיל וד' עמו

ובכל הארץ יצא עליון על כל שמעו

דור ודור ישבחוהו רוממות אל בגרונו

דבריו בחרב פיפיות מעודו לחם בעד קונו

וכן במאודו הצדיק אמץ כושל ברבים

ביתו פתוח לרווחה נפשות ביתו לבש שנים

נפטר בשם טוב כ' חשוון תרנ"א

ת.נ.צ.ב.ה

שם אמו שיינדל

בעת הלוויה ספדו לו רבנים וצדיקים מפורסמים, וכן בניו וחתניו. נציין כאן כמה קטעים מתוך הספדו של חתנו הרה"ג ר' מרדכי פעטעני זצ"ל (נדפס בספרו "אמירא דכיא" שיצא לאור ע"י משפחת פעטעני – שמעונוביץ):

"חותני הצדיק ז"ל הכ"מ, וידעתי איך היה אהוב ונאהב לאדמו"ר הגאון בעל "גורן דוד" זצוק"ל, ואיך היה בחן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, על כי כל עתיו ורגעיו היו כמעט כולם רק למצוות ומע"ט, ולחוקקי התורה ולומדיה, ... הלא ידעתם את האיש וגם שמעתם מגדולי התורה המספידים, איך תיארוהו לצדיק יסוד עולם ולאחד מעמודי העולם ... הלא ידוע לכל איך חותני הצדיק, בכל לבבו נפשו ומאודו, לחם מלחמת ה' בעת ההיא להיות נחלק מחבורת מרעים, אשר רצו לשנות מנהגים קלים, והנה מירגלא בפומיה לומר "מאן מוס רייטערן" כי גם הוא ראה בראייה השכלית, שלא על מנהגים קלים היתה דעת אלה הפושעים, אלא על הכלל כולו יצאו ... עתה נוכל לומר בפה מלא על חותני ז"ל ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וגו'.

"...והנה אצל חותני הצדיק ז"ל, ג"כ נוכל לומר כן, כאש להבה היה בוער בלבו אהבת תורה ואהבת צדיקים, שרואים ג"כ מגידול בניו ובחירת חתניו לוקחי בנותיו, איך הקפיד שבודאי יהיו בני תורה ... וכמו כן חותני הצדיק ידענו כמה וכמה משניות היו סדורין בפיו, כמה וכמה הלכות אשר ידע למדן ולימדן, ובהם עסק יומם ולילה, מדי יום ביומו בעת בריאותו עמד כשלוש או ארבע שעות אחר חצות, ועסק באמירת תהלים ולימוד משניות וספרי מוסר וכדומה, כל צעידותיו ופסיעותיו ובפרט לעת זקנתו, היו כולם קודש לה' ולעבודתו.

"...יעידו ויגידו ע"ז גם יושבי עיר זו וגם יושבי מרחוק, כי שם ר' דוד דוב הערמאן היה ריחו נודף והולך בכל המקומות, איש עובר אורח אם בא לעיר ווייצן, כולם ידעו שאם ילכו אליו ויספרו לו את הקורות אותם ואת אשר נצרך להם אז וירווח להם, כי הוא בכל מאמצי כוחו היטיב עמהם, נדב נדבות גדולות יען והוא על נדיבות קם ... כמה וכמה מאות אנשים נוכל לומר אשר קיים בהם מצות פדיון שבויים, בחורי ישראל עת עמדו במצור ובמצוק רח"ל הכל היו פונים אליו, אנשים אשר ע"י בלבולים וכדומה היו במיצר, הוא הרחיב מעמדם והרויח להם, כי עזב מסחרו וכל אשר אתו והלך לטובתם.

"יגידו נא אנשי עיה"ק ירושלים מה עשה לטובתם, הלא הסכימו שם זה שנים מכבר, שלעת פטירתו ילמדו משניות לעילוי נשמתו ויאמרו קדיש בעיר הקודש שמה, וזאת יהיה לו חלף משכורתו אשר טרח ועמל רבות לטובתם.

"ושפיר נוכל לומר עליו "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו" ... ורבים ועצומים המה אשר נהנו מפריו ... והכל אשר עשה היה רק להיטיב לאחרים, ולא להנאת עצמו כלל וכלל ... ואיש אשר אלה לו בודאי נוכל לומר עליו אשרי לו ואשרי לנשמתו".

זוגתו מרת אסתר פראדל נפטרה בגיל 49 ביום ח' אדר תרל"ד, ומנו"כ בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 184). על מצבתה נחרט:

פ"נ

האשה החשובה והצנועה

מ אסתר פרדל

בת מחלה אשת היקר כ"ה

דוד דוב הערמאן נ"י

אשה יראת ד' סרה מרע היתה

תמיד היתה מגמתה רבנן לקרב בביתה

פיה פתחה בחכמה רגליה הלכו נכחה

דרכי ד' הורתה לילדיה ולאנשי ביתה

הלכה לעולמה ביום ד' ח' אדר

ונקברה בשם טוב ביום ט' תרל"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה

צאצאי רבי דוד דוב הערמאן

רשימת ילדיו ותאריכי לידתם הבאנו כבר למעלה, וכאן נתייחס לצאצאיו שידוע לנו עליהם פרטים:

2. ר' אליהו הרמן

יליד תר"ו. נשא בשנת תרכ"ח את מרת רבקה [רייזל] (REGINA TEREZIA) בת ר' נתן שפיטצר, ומרת חיה [חנה] לבית בק, מהעיר מאגענדארף (ZLATE, GROSS MAGENDORF, NAGYMAGYAR) (KLASY) שנולדה בחודש כסלו תר"ט. נולדו להם בווייצן ובנובי זאמקי (נייהיזל) 11 ילדים. ביום ט"ז אדר תרמ"ה נפטרה מרת רבקה [רייזל] בגיל 36 ונטמנה בבית העלמין בנובי זאמקי. ר' אליהו נשא ביום כ"ט שבט תרמ"ח בזיווג שני את מרת רבקה (REGINA) לבית ראוימאן (RAUMANN) מעיירה וואג-ועטש (VAGVECSE). נולדו לו עוד ילדים מזיווג שני.

בשנותיו האחרונות עבר ר' אליהו לגור בעיר וינה או בבאדען הסמוכה. נפטר בגיל 76 ביום כ"ז מנחם

אב תרפ"ב ונטמן בבית העלמין בבאדען (מרחק 25 ק"מ מוינה אוסטריה). ממה שנחרט על מצבתו קבלנו מידע רב, שהיה תלמיד חכם ואוהב תורה ובעל מחדש, וכן היה שופך נפשו בדמעות בשעת תפילותו, תמך בדלים ועניים במעט כספו ובדברי חיזוק. חלק מצאצאיו נהרגו עקדה"ש, ובחסידי ה' מחלק צאצאיו יש משפחה עניפה, חסידים ואנשי מעשה, מרביצי תורה ובעלי בתים חשובים בארץ ובח"ל.

3. ר' צבי הרמן

יליד תר"ח. נשא בשנת תר"ל בבוניאהד (BONYHAD) את מרת שרה (ZSOFIA) איינגלמאן בת ר' מרדכי (MARCUS) ומרת צירל (CECILIA) לבית שאהון (SCHON). גר בבוניאהד. תלמיד חכם מופלג, מלא בתורה ויראת שמים, סופר נאמן עשרים שנה, בקהילת האורטאדאקסן בבוניאהד, שימש כסגן הרב של העיר, ועוד תפקידים.

נלב"ע בגיל 43 ביום כ"ב מנחם אב תרנ"א, והשאיר בית עם יתומים קטנים. נטמן בבית העלמין בבוניאהד, ועל מצבתו נחרט בין השאר: "...ובחצי ימיו נאסף צדיק למנוחות, ויהי אבל גדול ומספד כבד ליהודים, שק ואפר יוצע לרבים...". זוג' מרת שרה היתה חשובה ויקרה רודפת צדקה וחסד, נפטרה ביום ח' תשרי תרס"ג, ונטמנה ליד קבר בעלה.

נולדו להם 12 ילדים, 5

מהם נפטרו תינוקים, 3 מהם אין לי מידע עליהם, 4 מהם הקימו משפחות, ועל אף שחלק גדול מצאצאיהם נהרגו בשואה, עשה ה' חסד גדול עד מאד, והשאיר חלק מהצאצאים, ובנו משפחות גדולות ועניפות, ובהם תלמידי חכמים מופלגים, רבנים ויושבי על מדין, ראשי ישיבות, מרביצי תורה, אישי ציבור, פרנסים ועסקנים, בעלי בתים חשובים יראים ושלמים, המפוזרים בכל רחבי תבל.

4. ר' יוחנן הרמן

יליד תר"ט. נשא בווייצן ביום כ"ד חשון תרל"ה מרת KATALIN בת ר' שלמה ריינר, מכפר IZSA ילידת תרט"ו. נולדו להם 5 ילדים. בשנת תר"ן בערך עבר ר' יוחנן לגור בבודאפסט. נפטר ט' אייר תרצ"ה בגיל 86 ונטמן בבית העלמין בבודאפסט.

5. ר' שלמה הרמן

ליד תר"א. נשא ביום ל' ניסן תרל"ו את מרת TEREZ וואלפיש, ב"ר [צבי]? (HENRIK), ילידת תר"ז. נולדה להם בת אסתר (FANI) בווייצן, ביום כ"ד אייר תרל"ט, כ-3 חדשים אחרי פטירת אביה. נישאה ביום ז' אדר א' תר"ס בטוקאי (TOKAJ) ל-ANTAL בורגער שנוולד ביום י"ד טבת תרל"ו (אין שום מידע על המשך צאצאים של ר' שלמה).

ר' שלמה נלב"ע צעיר לימים, ביום א' אדר תרל"ט בגיל 28, ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן (קבר מס' 320). מנוסח המצבה רואים שהיה תלמיד חכם מופלג וירא שמים:

פ.ג. הרבני המופלג / מו"ה שלמה הערמאן / שלמה אהב ד' ללכת בדרכיו / לילות כימים שם להגות בחוקותיו / מופת ומוסר לרבים ביראה טהורה / התהלך שלמה את האלקים ואיננו / כי לקח אותו אלקים ביום בד"ח אדר / ונקבר ביום ג' ב' אדר שנת תרל"ט לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה. ושם אמו אסתר פראדל

6. מרת חיה שיינדל הירשפלד

לידת תר"ב. נישאה ביום כ"ז ניסן תרכ"ט לר' מאיר ב"ר יהודא לייב ומרת חוה הירשפלד שנוולד בווייצן ביום י"ח טבת תר"ז. ר' מאיר למד בישיבת פרשבורג אצל הכתב סופר זצ"ל והיה מחשובי תלמידיו. היה ידוע כתלמיד חכם מופלג, וירא שמים מרבים, בזמן חלוקת הקהילות בשנת תרכ"ט היה בין ראשי המדברים והפועלים למען הקמת הקהילה האורטודוקסית.

בשנת תרמ"ה היה בין ראשי המייסדים של ה"תלמוד תורה" והישיבה שבניהול

המרא דאתרא הרה"ג ר' ישעי' זילברשטיין זצ"ל. היה נוהג לומר דברי תורה בכל עת מצוא, בשמחות ובסעודות מצוה למיניהן, ומפעם לפעם פורסמו חידושויו בכתב העת התורני "תל תלפיות" שיצא לאור בעיר ווייצן. היה נוסע עם ילדיו לכ"ק האדמו"ר מספינקא, כדי לחנכם לאמונת צדיקים, והקפיד בקנאות שלא לשנות את השם והלשון, שיקראו לבניו ובנותיו בשמותיהם העבריים ולא בשמות הלועזיים [הונגרית או גרמנית] שבהם נרשמו במרשם התושבים של השלטונות, וכן הקפיד שידברו ב"יידיש" ולא בהונגרית.

ר' מאיר נפטר בגיל 64 ביום י"ז כסלו תרע"א, ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן (קבר

רבי מאיר הירשפלד

מס' 87 [98]. זוג' מרת חיה שיינדל היתה נודעת במעשייה הטובים, רודפת צדקה וחסד, ביתה פתוח לרווחה, החיתה יתומים ואלמנות, גידלה וחינכה צאצאיה לתורה ויראת שמים, נפטרה בגיל 64 ביום ו' שבט תרע"ו ונטמנה ליד בעלה (קבר מס' 86 [99]). - נולדו להם 13 ילדים: 5 מהם נפטרו בקטנותם, ומשמונה ילדים שהקימו משפחות, נהרגו עקדה"ש בשואה חלק גדול הי"ד. ועשה ה' חסד גדול והשאיר חלק מצאצאיו והקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

7. מרת בלימלא הרמן

לידת תר"ד. נישאה בווייצן ביום י"ג סיון תרל"ב לדודה ר' אברהם מנחם הרמן ב"ר משה ומרת אסתר, יליד יונק תר"ח. איש תם וישר וירא אלקים, תלמיד חכם והוגה בתורה, עסק כל ימיו בצרכי ציבור, ראש הקהל שנים רבות בקהילה האורתודוקסית בווייצן, חיזק את בנו וחתניו לתורה ולתעודה, נדיב לב ופיזר נתן לאביונים, גבאי בווייצן של כולל שומרי החומות בירושלים. נפטר י"ב טבת תרפ"ב ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן. מרת בלימלא נפטרה ביום י"א אב תרע"ט ונטמנה שם. נולדו להם 11 ילדים. חלק מהצאצאים נספו בשואה עקדה"ש הי"ד, ובחסידי ה' נשארו חלק מהצאצאים אשר הקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

8. מרת מרים נוימן

לידת תרט"ז. נישאה בווייצן ביום ה' תשרי תרל"ה לר' דוד נוימן מבודאפעסט. נולדו להם 8 ילדים: אין לנו מידע רק על בת אחת מרת אסתר פראדל נולדה ג' ניסן תרל"ז, נישאה לר' מרדכי ב"ר יחזקאל יהודה רייך מבודאפעסט. נולדו להם 2 ילדים: א' ר' יחזקאל נשא את מרת זלדה ב"ר נתן נטע הלוי אדלר ומרת בריינדל לבית בייטום, עלה לארץ הקודש וגר בירושלים. צאצאיהם: א. ר' ישעי' דוד ב. מרת מרים נשואה לר' חיים גליק.

9. מרת שרה קאלמאן

לידת תר"ז. נישאה ביום א' אדר תרל"ז לר' בנימין קאלמאן ב"ר שלמה ומרת דבורה מסרדעהל יליד תרל"ב. נפטר ביום כ"ג טבת תרפ"ב ונטמן בבית העלמין האורתודוקסי בווייצן. מרת שרה נפטרה ערש"ק כ"ח ניסן תר"פ ונטמנה גם היא שם. נולדו להם 13 ילדים: 5 מהם נפטרו בקטנותם, על שניים מהם אין מידע, וחמש הקימו משפחות עניפות בארץ ובח"ל.

11. מרת רייזל גראסמאן - פעטעני

לידת תרכ"א. נישאה בזיווג ראשון לר' יחזקאל שלמה גראסמאן, תלמיד חכם מופלג, נפטר בצעירותו ביום ג' סיון תרמ"ה ונטמן בבית העלמין הישן בווייצן. נולדו להם 2 ילדים: א. זאב (VILMOS) נולד בווייצן ביום י"ב תמוז תרמ"ב. נהרג בימים האחרונים של מלחמת העולם השנייה, הי"ד. ב. ר' יחזקאל שלמה שנולד

אחרי פטירת אביו, ביום כ"ב מנחם אב תרמ"ה. נשא את מרת לאה, ונולדה להם בת רחל. היה ראש הקהל בפיעשטאן, ומראשי הנהלת הקהלות האורתודוקסיות בסלובקיה. כולם נהרגו עקדה"ש ביום ז' סיון תש"ב הי"ד.

מרת רייזל נישאה בזיווג שני ביום ג' תשרי תר"נ לר' מרדכי פעטעני, לאחר שנתאלמן מזוגתו הראשונה הצדיקת מרת בריינדל בת ר' שלמה ורחל כץ, מכפר באנקעסי הסמוך לווייצן, שנפטרה בצעירותה בגיל 20 ביום י"ט אייר תרמ"ט, ונטמנה בבית העלמין הישן בווייצן. וכן שני צאצאיהם בן ובת נפטרו בתקופה זו, כנזכר בספרו אמירא דכיא.

ר' מרדכי נולד בשנת תרכ"ג בכפר דאמענעש הסמוכה לעיר לעווא, לאביו הרבני המופלג הרב יצחק ע"ה ולאמו מרת שרה ע"ה, וכבר בילדותו ראו את כשרונותיו המיוחדות, בצעירותו עוד לפני גיל הבר מצוה, כיתת רגליו לעיר באלאשא-יארמוט, לישיבת הגאון האדיר המפורסם רבי אהרן דוד דייטש זצ"ל בעל "גורן דוד", ובשנת תרל"ח כאשר נפטר רבו הגאון הנ"ל, שם לדרך פעמיו לישיבת הגאון רבי משה סופר זצ"ל, בעיר סענדרא בעל מחבר ספר מהר"ם סופר ואב"ד טיסא-פירעד. רבו זה בראותו את בקיאותו בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, עטרו בכתב התרת הוראה, שבו משבחו ומפארו כאחד הגדולים, שאשרי לעיר ששימיהו לראש ולמורה עליהם.

לאחר נישואיו השניים בעיר ווייצן, עסק כמה שנים בתורה במנוחה ושלוה, ועשה לימודו עיקר ומלאכתו טפילה, וגם בא בחליפת מכתבים במר"מ של הלכה עם גדולי הרבנים, עד שעשה לו מוניטין כת"ח מובהק, ובחורי חמד נהרו לביתו לשמוע לקח מפיו, כן כיבדוהו שידרוש להם מדי שבת בשבתו, בחברת תורת חסד, כי היה למדן מופלג, וגם בעל דרשן נפלא, נואם בחסד עליון, וכלשון כתב הוראת רבו הנ"ל, "וגם הוצק חן בשפתותיו וכו'". והגאון מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל קרא עליו הפסוק "תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דיבור על אופניו", שגם דברי האגדה שלו היה יפה כתפוחי זהב מלא טעם ויראת ה' כמשכיות כסף.

לאחר פטירת חותנו התמוטט לאט לאט עמודי מסחרו, ועל פי עצת ידידיו ובני משפחתו עבר לגור בעיר סערדעהל, ושם נתחבב מאד אצל הרבנים והלומדים, כי הפליאו צדקת דרכיו ותום דרכו, והגיונותיו הישרות, חריפותו בתורה ותהלוכותיו התרומיות, וגם שם דרש ברבים בכל שבתות השנה בחברת מחזיקי תורה, ולמרות גדולתו בתורה מאס ברבנות, אמנם נשאר לנו הרבה חידושי תורה כתבים ומאמרים, אשר נדפסו בשמו, ומפוזרים בירחוני תורה שהופיעו בשעתו, כגון: תל תלפיות, יגדיל תורה, דבר בעתו, ועוד. נכדו הגאון ר' יצחק זאב מאיער זצ"ל ראש ישיבת נייטרא במאנט-קיסקא, קיבצם יחדיו והוציאם לאור בספר "אמירא דכיא", ובו גם ההספד שספד לחותנו ר' דוד דוב בעת ההלויה, כמובא למעלה.

בנוסף למעלותיו הדגולים, הצטיין בדרשותיו בעת שמחת נישואין, וכוחו גדול באותה שעה, לעורר לב החתן בצלותא ובעותא ביומא רבה הדין, גם היה מוכשר במלאכת הכתיבה, והיה לו חיבור על כל התורה מעשי ידי אומן נפלא, כולו בחרוזים, ונאבדה לדאבונינו בשנות ההשמדה של אחב"י, דרוש אחד בחרוזים נדפס בספר רבו מהר"ם סופר, פרשת פנחס והוא הפלא ופלא.

ביום כ"א תמוז תרפ"א בהיותו בן 58 שנה נפטר, וכפי שנחרת על מצבתו "כבוד גדול עשו לו במותו במספד מר לבכותו, אין די לקונן אבידתו", ונשאו אחר מטתו הרבה חיבורים גדולים שהניח בכתב יד, ונטמן בבית העלמין בסערדעהל.

זוג' מרת רייזל, היתה פעילה בחברה קדישא של העיר סערדעהל, בנה ר' דוד צבי בהקדמה לספרו "שושנה ותרצה", כותב שהספר לזכות אמו הצדיקת מרת רייזל ע"ה, וזוג' אשת נעריו מרת תרצה ע"ה, אשר שניהם היו לו לעזר וסעד לזכות לישיב בד' אמות של הלכה. אמו נפטרה בערב פסח תרצ"ט בהיותה בת 80 שנה, והיה רגיל לומר עליה, שמעולם לא ביטלה אותו מדברי תורה, ואף פטירתה מעוה"ז היתה באופן שלא נתבטל מעסק התורה, כי נפטרה בערב פסח.

נולדו להם 6 ילדים: אחד מהם היה הגאון ר' דוד צבי פעטעני בעל 'מהרש"א הארוך'. חתנו הגאון ר' יצחק זאב מאיר ראש ישיבת נייטרא המשיך בעבודת הקודש להוציא לאור ספרי המהרש"א הארוך על מסכתות הש"ס. חלק גדול מהצאצאים נהרגו עקדה"ש הי"ד, ובחסדי ה' ניצלו חלק מהמשפחה אשר הקימו דורות ישרים חסידים ואנשי מעשה מרביצי תורה ויושבי על מדין בארץ ובחול'ל.

13. מרת זיסל רייכנברג

ילידת תרכ"ג. נישאה בחודש ניסן תר"מ לר' שלום צבי רייכנברג ב"ר שלמה ומרת הינדל. היה אומר לצאצאיו שלא ישבו עליו שבעה, ואכן כך היה שנפטר ביום י"ד תשרי ערב חג הסוכות תר"ץ. את ארון הקבורה עשו מדפנות סוכתו, ועל מצבתו רשום: איש צדיק, מפארים אותו כל רואיו, הדרך בנוי לתורה ויראה. השיא בתו יחידתו לבחור שהיה המובחר בישיבת רבו. נטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן.

זוג' מרת זיסל נפטרה ביום כ"ח שבט תרצ"ה. על מצבתה רשום: האשה היקרה וצדקת, גידלה בניה ובתה לתורה ויראת שמים, זכתה לראות י"ח

תלמידי חכמים יראים ושלמים, עשתה צדקה, האכילה אורחים, והחזיקה תלמידי חכמים. נטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן.

נולדו להם ששה ילדים. חלק גדול מהמשפחה נעקדו עקדה"ש הי"ד, וברוב רחמי וחסדיו השאיר לפליטה חלק מתוך 3 צאצאיהם, שהקימו משפחות עניפות, ובהם תלמידי חכמים, מרביצי תורה, אישי ציבור, בעלי בתים חשובים יראים ושלמים, הפזורים בכל רחבי תבל.

14. מרת רייכל לאווי – אבעלעס

לידת תרכ"ד. נישאה בזיווג ראשון ביום י"ד סיון תרמ"ג לר' יצחק צבי לאווי מקהילת לאשאנץ. ר' יצחק צבי נפטר בצעירותו והשאיר את מרת רייכל אלמנה עם 3 יתומים קטנים.

מרת רייכל נישאה בזיווג שני לר' בנימין בונם אבעלעס, שגם הוא התאלמן מזוגתו הראשונה מרת רחל בת ר' אברהם יעקב ומרת אסתר שענפעלד, שנפטרה ביום שבת קודש ח' מר חשון תרנ"ו, ונטמנה בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן, לר' בנימין בונם זוג' מרת רחל, נולדו 7 ילדים.

מזיווגם השני נולד להם בן יחיד. - שלשת ילדיה של מרת רייכל מזיווג ראשון נישאו לשלשה מילדיו של ר' בנימין בונם מזיווג ראשון,

ר' בנימין בונם נולד בשנת תרל"ג בסערדעהל לאביו ר' משה יהודה אבלס [ראה עליו ועל משפחתו למעלה בעלה זה במאמר על משפחת אבלס]. היה תלמיד חכם איש צדיק וישר, ראש של בני חברה קדישא, ימיו ושנותיו מלאים וגדושים מתורה עבודה וגמילות חסדים, נטל חלק בראש כל עניני חברתו, בבניו ובניו נטע והשריש לתורה ויראת שמים. נפטר בגיל 75 ביום י"ח מר חשון תרפ"ח ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי בווייצן. זוג' מרת רייכל נפטרה בגיל 79, ביום שבת קודש כ"ו ניסן תרצ"ג ונטמנה שם. חלק גדול מצאצאיהם נעקדו עקדה"ש הי"ד, ובחסדי ה' חלק ניצלו והקימו משפחות עניפות מרביצי תורה יראים ושלמים הפזורים בכל רחבי תבל.

17. ר' יהודה הרמן

ליד תרכ"ד. גר בקאשוי, והיה לו מסעדה אורטודוקסית. נלב"ע ביום ד' טבת, לא ידוע איזה שנה. יום היאהרצייט היה מצוין על משניות אצל אחיו הרב מיכאל שהיה אומר עליו קדיש ביום זה. יותר פרטים לא ידוע עליו.

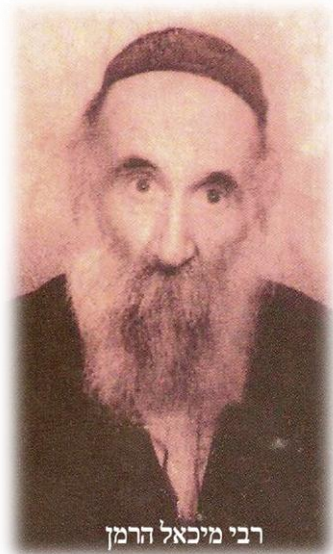
18. מרת לאה קעלער

לידת תרכ"ז. נישאה לר' אברהם אריה (LIPOT) קעלער, מהעיר מיהאלאוויץ (MIHALOVCE, NAGYMIHALY). גרו בבודאפסט. נפטר ביום כ"ב שבט ומרת לאה

נפטרה ביום ו' שבט. נולדו להם 4 ילדים. חלק מהצאצאים נהרגו עקדה"ש בשואה הי"ד. נשאר לפליטה משפחה עניפה.

19. ר' מיכאל הרמן

הצעיר מילדי ר' דוד דוב ומרת אסתר פראדל, יליד תרל"א. נולד כפג בחודש השביעי (יחד עם תאום שנפטר מיד), והרופאים לא נתנו לו סיכוי לחיות יותר מכמה ימים, ובעז"ה חי למעלה מתשעים שנה. בהיותו כבן שלש נתייתם מאמו, ובהיותו בן י"ג שנה נסע לעיר פאקש ללמוד בישיבתו של הרה"צ ר' אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש זצ"ל. כשהתייצב בפניו שאלו בן מי הוא, וכשומר לו שאביו הוא ר' דוד דוב הערמאן מווייצען, התרגש ונשקו על מצחו, ומרוב חביבות כבדו שיבוא לסעוד אצלו בכל שבתות השנה. כן למד בחוסט אצל בעל ערוגת הבושם, ובצעהלים. אחרי פטירת אביו ביום כ' חשון תרנ"א, בשנה זו בפרשת ואתחנן לסדר "אעברה נא ואראה את ההר הטוב הזה והלבנון", הציג את רגליו על אדמת ארץ הקודש.

רבי מיכאל הרמן

מסופר שנשלח ע"י רבו בעל ערוגת הבושם לארץ ישראל, כדי להשתדך עם בתו של הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, ואכן שלח שליח מיוחד לקבלו בנמל יפו, אך משום מה הגיעה הספינה יום קודם, ולא היה מי שיקבלו ולתת דמי פדיון לגוי האחראי על הגבול, היות והיה חסר ניירות מתאימות לרדת אל אדמת הקודש, ולכן המשיך עם הספינה והגיע עד ביירות, שם ריחם עליו סוחר יהודי ספרדי, ושילשל כמה מטבעות לימאי התורכי ופדה אותו.

בחוצות ביירות הקרה ה' ופגש בחמיו לעתיד ר' משה שוחט מעיה"ק צפת, הלה יעץ לו להסתנן לגליל העליון, באורח בלתי חוקי, חבש לראשו תרבוש אדום עטוף סודר, וגם לימדו לומר בערבית: "אנא חכם", והובילו על חמור דרך ההרים לצפת. היות וזיווגו היה בצפת התגלגל הדבר בהשגחה פרטית שהספינה תגיע יום קודם, והוא יגיע לצפת, ואכן ר' משה הלר שוחט העיר צפת, וזוג' מרת גיטאלע, זכו בר' מיכאל לחתן, עבור בתם המיוחדת מרת דבורה.

סיפר נכד אחותו ר' משה אבלס, שר' מיכאל אמר לו, שהגיע לצפת ביום רביעי בשבוע, ובשבת כבר לבש שטריימל וקפטן, כמנהג בחורים בימים ההם.

חתונתו היתה בצפת, ושם נולדה בתו הגדולה מרת אסתר רחל. אחרי לידת בתו עבר לגור בירושלים. סיפר ר' שמואל אהרן שזורי, שפעם פגש הרה"צ ר' דוד'ל בידרמן בכותל המערבי את ר' מיכאל, וראה כיצד הוא מתפלל, בהשתפכות חרישית, ענה ואמר לאנשיו: "דעם אונגערישן דארף איך ביי מיר" (את ההונגרי הזה אני צריך אצלי). ואכן נקשר אליו בקשר אמיץ, ולא עבר יום שר' מיכאל לא סיפר מר' דוד'ל סיפורי נפלאות.

היה ממונה בכלל שומרי החומות, שאל אותו נכדו: האם חיווית פעם דעה בכלל הונגריה? אמר לו: רק בערב פסח אחד, הכסף לחלוקה בושש להגיע מחוץ לארץ, והכולל גייס בינתיים כסף אחר, וחילק לבני הכולל, עברו מספר ימים, והכסף מחו"ל הגיע, ודרשתי שיחלקו גם זאת לחברי הכולל, אחד הממונים סירב, ואיימת שאתפטר, הלה נבהל והסכים לחלק חלוקה נוספת, ולעניי הכולל היתה הרווחה.

סיפרה בתו מרת גיטל אשת ר' שמעון קולסקי, כי פעם רצו מנהלי הכולל להוציא אשה אלמנה מדירתה, לאחר שכלו שלושת שנות מגוריה בבית, כתקנת הכולל, נטלה אשתו מרת דבורה, את מפתחות הכולל מידי ר' מיכאל, שהיה אז ממונה, ולא החזירתם לו, עד שהבטיח לעשות צעד חריג, לבל יוציאוה מן הדירה.

היה מרבה בצדקה ובעשיית חסד, ותמיד חשב איך אפשר לעזור לאנשים, ובערבי חג היה הולך לכמה וכמה אלמנות לאחל להן: גוט יום-טוב, כן היה לו גמ"ח לאברכי הכולל, והלווה חצי לירה לאברך, ומנהלי הכולל היו מנכים ללווה עשרה גרוש לחודש מכל תמיכה חדשית, ומעבירים לר' מיכאל.

ר' מיכאל האריך ימים, בשבת קודש פרשת בא שנת תשכ"ב, בא אליו ר' משה אבלס, נכד אחותו מרת רייכל, לשאול בשלומו, אמר לו לתמהונו הגדול: "מיטוואך גיי איך" (ביום רביעי אני הולך), אחר כך דיבר על אחיותיו הצדיקות, שביקרו אותו היום. ר' משה לא הבין את פשרם של הדברים, עד שביום רביעי, י"ב שבט, התבהר לו הכל, ר' מיכאל שבק חיים לכל חי, בדיוק באותו היום לשבוע זה.

גם זוג' מרת דבורה היתה מיוחדת ומצטיינת בעשיית צדקה וחסד, כל חתן וכלה עניים, היו מקבלים ממנה טלית, ושמלה ל"שוהל פיהרן" (שבת שאחרי החתונה שהכלה הולכת לבית הכנסת), תמיד אספה כסף לצדקה, ולקראת ראש חודש שלחה למשפחות עניות, שיוכלו לשלם שכר לימוד לתלמוד תורה, היתה תמיד מבשלת אוכל ושולחת לעניים וגלמודים.

שיא פעילותה היה בל"ג בעומר במירון, מיד אחרי אסרו חג פסח, החלה לארוז בשקים את כלי השתיה והבישול והפרימוסים, עבור מירון, ושלחה ע"י חברת ההסעות "חיים אטיק" ישירות למירון, שבוע אחרי פסח כבר נסעה לרבי שמעון בר יוחאי, כדי להכין את המקום לבאים. עד חג השבועות שהתה בגליל, בצפת

ובטבריה על קבר ר' מאיר בעל הנס, כשחזרה היתה אומרת: "אליה לשנה הבאה יבוא ר' שמעון אלינו".

במלחמת תש"ח, כל הדרכים בסכנה של ממש, אין יוצא מהבית, אך היא לא מוותרת על מירון, היא הולכת בתוך האש ל"אגד", לשאול על אוטובוס למירון, שם לועגים לה, היא הולכת למחנה "שנלר", למפקדים, לבקשם שיעמידו לרשותה רכב משוריין, והם דוחים אותה בלך ושוב. משראתה שאין סיכוי לנסיעה, התאכזבה עמוקות ופלטה מפיה: "בלי ל"ג בעומר אצל ר' שמעון חיי אינם חיים".

אותה שנה היה ל"ג בעומר ביום חמישי, ביום שישי י"ט אייר, תחת מטר פגזים, באה אל בתה מרת גיטל קולסקי במקלט, וביקשה מעט מרק, עבור אשה אחת במאה שערים, שאין לה מה לאכול, לקחה עמה סיר "יושקע", ושמה פעמיה לכיוון השוק, בדרך ראתה יהודי בשם ליהמן, בעל חנות במאה שערים, הזהירתו לבל ילך ברחוב. שאל אותה: ומדוע את הולכת ברחוב? השיבה, כי היא חייבת להביא אוכל לאשה מסכנה.

הלה הלך לכיוון בתי ורנר, ונהרג מפגז שנפל על בית הכנסת אושפיצין ברח' חסד לאברהם, היא נכנסה לשוק מאה שערים, ופגז נוסף נחת בסמוך לה, היא נפצעה קשות ואיבדה את הכרתה. שכנים שנחפזו להצילה, נאלצו להוריד דלת מחנות, כדי להובילה לבית החולים, בבית החולים האנגלי, שכבה בין חיים למוות עד לפנות ערב, ועם הדלקת נרות השבת יצאה נשמתה, למחרת ל"ג בעומר.

נולדו להם 3 בנות: בת אחת היתה סגי נהור ונפטרה בצעירותה. ושתי הבנות הקימו בתים מפוארים חסידים ואנשי מעשה מרביצי תורה ויושבי על מדין, מסלתה ומשמנה של היהדות החרדית הירושלמית ומפארים בכל חוג ועדה ביהדות החרדית בארץ ובח"ל.

עוללות

לעלה 6 – צאצאי ה'אמרי אש' מאונגוואר

בענין נכדי המהר"ם א"ש אשר אינם ידועים, יש להעיר שמשפחת ווייס מנוה אחיעזר, הדפיסו לאחרונה מחדש (ירושלים תש"ע) את הספר 'עמודי אש לבית יוסף', ונעלם מהם שהגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער המו"ל ספרי 'אך פרי תבואה', 'הישר והטוב' ו'דרכי הישר והטוב', ספרי הבסיס לבית ליסקא, בן הגה"ק המקובל רבי יוזפא זצ"ל חדב"ן הרה"ק האך פרי תבואה מליסקא זי"ע, היה בזיווגו הראשון חתן רבי צבי הירש ווייס בעל עמודי אש לבית יוסף וחתנו של האמרי אש.

שם זוגתו היתה מרת חיה, שנפטרה בצעירותה, ובמאטריקל הפטירות בליסקא רשום: Heni ווייס שנולדה בסאבראנץ נפטרה 11 ינואר 877 (כ"ו טבת תרל"ז) בת

כ"ב שנה. והיה לו ממנה שני בנים, או שלשה, ונפטרו בצעירותם. בן אחד שנולד בליסקא רשום במאטריקל: אהרן גאלדבערגער נולד לאביו וואלף ולאמו (Hani?) ווייס ביום 12 מאי 875 (תרל"ה). כמו"כ בת אחת: שרה גאלדבערגער נולדה לאביה וואלף ולאמה Hani ווייס ביום 12 דצמב' 876 (תרל"ז). שרה גאלדבערגער בת וואלף ווייס נפטרה ביום 21 פבר' 877 (תרל"ז).

בת נוספת מצאתי במאטריקל הנישואין של ליסקא: אהרן ווייס הנולד לאביו Jakob ולאמו Lina כ"ץ מהעיר Szathmar (סאטמאר או סאמאטאר) בן כ"ב שנה נשא בליסקא 12 ספטמבר 894 את האשה Szereny הנולדה לרבי וואלף גאלדבערגער ולאמה Hani ווייס מהעיר ליסקא בת כ"א שנה. במאטריקל בעיר ליסקא לא מצאתי מלידות או פטירות ילדיהם, כך שאיני יודע אם יש כהיום תולדות מזיווג זה.

וראה גם בספרו של רבי וואלף, דרכי הישר והטוב (כח ע"א), וז"ל בא"ד: "בשנת תרל"ג באתי עמו [ה"ה זקיננו הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא ז"ע בעל אך פרי תבואה] מבית הכנסת עד לביתו ביום שמיני עצרת, וכאשר בירך אותי, אמר לאמי זקנתי הרבנית הצדיקת [קריינטשא] ע"ה, זאללען וויר איין לאדענען צו דער סעודה וואלווישען, שכך היה קורא אותי, והשיבה לו, ניא ברויך מאן שאהן אויך זיין ווייב איין צו לאדענען (זו היה זוגתי הראשונה הצנועה מרת חי' ע"ה שהיתה נכד[ה] להגאון הקדוש מו"ה מאיר א"ש זצ"ל), והשיב לה בפנים שוחקת, עי שמיני עצרת געהערט מאן זיך נישט אן מיט איין ווייב, וד"ל". עכ"ל.

כמו"כ בהישר והטוב שהו"ל רבי וואלף, כתב בסוף ח"ב: "א"ה, הנה נמצא תחת ידי כ"ק תשובה אחת לש"ב (כי משפחת פריעדלאנדער וגאלדבערגער היו קרובים) הרב מו"ה משה ז"ל מקליינווארדיין יצ"ו אשר השיב לו חמי זקני מרן הגאון הקדוש מו"ה מאיר א"ש זצוק"ל, ואמרתי להדפיסה כאן, וז"ל...". רק איני יודע האיך היה רבי משה פריעדלאנדער אב"ד קליינווארדיין אבי הטל חיים מליסקא [חתן האך פרי תבואה] 'מחותן' עם המהר"ם א"ש ז"ל.

יש לציין שהאך פרי תבואה היה תלמיד האמרי אש, וגם בנו וממלא מקומו רבי מנחם א"ש היה גר בליסקא לאחר נישואיו, והיה חברותא עמו. ובהישר והטוב יש הספדים על ג' דורות, האמרי אש, רבי מנחם א"ש, ורבי דוד א"ש אב"ד סאבראנץ.

אגב, בליסקא ישנם כמה מצבות שנחקק עליהם שהם מנכדי האמרי אש מאונגוואר, ואיני יודע את סדר יחוסם. רצ"ב מצבה אחת שעליה חרוט: חיי מרומים הרוני לענה / יציר נפש טהורה בת

כ"ד' שנה / הבתולה חיי יהודית בת יחודה / של ר' חיים יצחק נין למהר"מ א"ש
 זלה"ה / ויו חשוון שנת ע'ט"ר'ת' נפלה / דמע תדמע עיני מכירה / יאמר האי שופרא
 בלע בארעא / ת'נ'צ'ב'ה'.

הק' חיים שמואל פריעדלאנדער באאמ"ר הגה"צ אבדק"ק היבנוב שליט"א – ברוקלין

בשולי המכתב:

יש להוסיף שרבי וואלף הזכיר גם בהערתו שבסו"ס אך פרי תבואה (מהדורת מונקאטש
 תרנ"ט): "ראיתי להעתיק... ואני נכדו הייתי יושב בבית מו"ח הג' ז"ל אבד"ק סאבראנץ
 יצ"ו... יום ב' פרשת מקץ תרל"ג...". וכבר נתעוררו בזה משפחת ווייס הנ"ל במהדורה
 החדשה של שו"ת אמרי אש או"ח-חור"מ, בתשובות החדשות סי' ב [שהיא התשובה הנ"ל
 בהישר והטוב אל רבי משה פרידלנדר]: "בשנת תרל"ג כיהן שם כאב"ד [בסאבראנץ] הג"ר
 צבי הירש ווייס זצ"ל חתן רבינו [האמרי אש], אך יתכן שהיה [רבי וואלף] חתן הג"ר יהודה
 בן רבינו [האמרי אש], שאף הוא כיהן ברבנות סאבראנץ". וכעת לפי הרישומים ממאטריקל
 של הקהלה בליסקא אכן מתברר שהיה חתנו של רבי הרש ווייס. אגב יש לציין שבזיוו"ש
 היה רבי וואלף חתן דודו בעל ה"טל חיים" מליסקא.

ובנוגע למצבה הנ"ל, זו בתו של רבי חיים יצחק ב"ר מנחם הכהן לעפקוביץ מליסקא [נפטר
 ד' תשרי תר"פ], שהיה חתנו של רבי שמעון הכהן קעהלמאן [נפטר באונגוואר בדמי ימיו, ח'
 אב תרט"ו] חתן בעל האמרי אש'.

תגובת הג"ר יצחק ישעי' ווייס אב"ד נוה אחיעזר

בעניין השמטת הגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער חתן זקני רבי צבי הירש ווייס זצ"ל, אין
 זו השמטה, אלא שמסיבות שאינם תלויים בי, לא ירדנו כלל למנות את צאצאי המחברים
 זצ"ל, ורק הרחבנו מעט את ריעת התולדות הקצרה שכתב זקני הגה"ק רבי מנחם ה"ד. -
 וכבר הזכרנוהו בשו"ת אמרי אש כמש"כ. מכל מקום יישר כחך שהבאת לנו פרטים שאינם
 ידועים לנו כיום, מתוך ספרי המאטריקל.

*

לעלה 1-2 - רבני פאפא

מה שנסתפקו שם על רבי יצחק ב"ר אליעזר אם היה אב"ד פאפא, לא זכור לי
 שהרמ"א פריינד ז"ע אמר לי שהיה אב"ד. הוא היה זה ששחיפש את קברו לפני
 שהקימו את המצבה החדשה, והייתי אז ביחד עמו בבית החיים בפאפא, ורק אמר
 שציוה לפני מותו שלא יקברו סביבו, לא זכור לי אם כ"ה שנה או נ' שנה, וזה מורה
 על קדושתו. גם סיפר לי שהי' לפני המלחמה שם בבית החיים, כשהי' צריך
 להתייצב לצבא, עם ראש הקהל דסאטמאר ר' דוד יהושע גראס ז"ל שהי' ג"כ מנכדי
 ר' יהושע קראלי זיע"א. וכשיצאו משם התבטא רד"י, כנראה שמשפחות מתגרות זו
 בזו, ולא הבנתי כונתו, ואולי דשם הי' קבר מזקינים, חמיו של ר' יהושע קראלי ז"ל,
 רבי רפאל בטלחיים, כמדומני שהיה רב בפאפא, והי' מרוחק המצבות אחד מהשני.
 והיה נראה על פני רבינו הרמ"א דלא הי' ניחא לי' ביטוי זה.

לעלה 5 - סדר לימוד חומש

ובענין אי ללמוד לתשב"ר חומש ורש"י כל שבוע ושבוע פרשתה. שמעתי שפעם רצו לשנות בת"ת סאטמאר סדר הלימוד וללמוד חורש"י על הסדר מפני שאחרת לא מגיעים עד סוף הפרשה, ואמר הרמ"א זי"ע, דחוץ ממה שאין לשנות ממה שהי', דע"י שמתרגלים דבכל שבוע לומדים פרשת השבוע, כשיהיו גדולים ילמדו את פרשת השבוע ויגמרו זאת. משא"כ כשילמדו כסדר, ילמדו באמת בנערוותם כל הסדר, אבל לא יתרגלו לזה ללמוד כל שבוע פרשת השבוע. וזה ענין גדול כמ"ש בשו"ע דירא שמים יוצא ידי שניהם ללמוד גם רש"י.

ואני הוספתי ראוי לזה מרש"י שבא י"א, החזן רואה היכן תינקות קוראין, היינו מי שצריך לקרות למחר הקריאה ורוצה לידע איזה פרשה קוראין, הוא רואה היכן התינקות קוראין בפרשתן. הרי שלמדו כל שבוע פרשת השבוע.

משה מנחם עקשטיין רב ביהמ"ד גאלאנטא – ירושלים

בשולי המכתב: ראה בעלה זה עמ' מז-מח סדרי הלימוד בת"ת שבקהלת נייטרא בכל הכתות: חומש ורש"י סדר השבוע בכל שבוע

*

לעלה 6-8 - הקהלה בזאגרעב

בגיליון "דאס אידישע ווארט" מס' 248 (תשרי תשמ"ה, עמ' 43) מופיע כתבה על פטירת אחד מעסקני "אגודת ישראל" ד"ר רבי מנחם שלמה ענגעלסראטה ז"ל. בכתבה כתוב שאמו היתה נכדת מרן רבינו החתם סופר זי"ע (דרך משפחת קארניטצער), ומשפחתו היוותה היסוד לקהלה האורתודוקסית בזאגרעב. רבי מנחם שלמה היה תלמיד חכם וקבע עתים לתורה. אשתו מרת רבקה ע"ה ממשפחת נויראטה המפורסמת מווען ממייסדי ביהכנ"ס "שיפס שוהל" בווען. רבי מנחם שלמה פעל להצלת אחב"י ולעזרתם אחרי המלחמה ביוגוסלביה. אח"כ עבר לגור בארה"ב והיה נמנה בין החברים בקהלת "עדת יראים", ומשם גם פעל להרבות פעלים למען תנועת "אגודת ישראל" ואף השתתף ב'כנסיה הגדולה' השישית שהתקיימה בירושלים. נפטר כנראה בחודש אלול תשד"מ. אביו שגר ג"כ בזאגרעב מונצח בספר "חדשים גם ישנים" עמ"ס ברכות ח"א (ניו יורק תשי"ט): "מוה"ר בנימין זאב ב"ר יוסף ענגעלסראטה ע"ה שנהרג עקה"ש בשנת שב"ת משוש לבנו הי"ד, וזוגתו מרת גיטל ע"ה בת מוה"ר נתן קארניטצער ע"ה נפטרה כ' אלול ת"ש".

עמרם בנימין וידר – בני ברק

בשולי המכתב: רבי נתן קורניצר הנ"ל היה בן רבי מנחם מגלי בנו של רבי אלי' קורניצר חתנו של החת"ס.

*

ראיתי מתעסקים אודות הקהלה החרדית בזגרב. הרב משה פרידמן ז"ל כתב במאמר ב'דער איד' בשנות התש"מ כי במשרדו של הרב הראשי הרשמי ביוגוסלביה היה מכתב ממוסגר ממהר"ד מבעלזא זצ"ל, תודה על השתדלותו לטובת רשיון לקהלה החרדית בזאגרב. - ואגב הר' אלחנן הרצוג ז"ל היה תושב שם ופעיל לידישקייט.

רבי יוסף שווארץ מקינטשעס-פוסטא

כן אציין כאן מה שיכול להיות לתועלת לחוקרים וכו'. יש עמי מחזור מהדורת לעמבערג תרכז, הבעלים יוסף שווארטץ מכפר p. kincses רושם קרוביו ומשפחתו על הלוח לפי הסדר ואלו הם:

אבי אבי ר' יוסף נפטר תר"י ונקבר בטיסניץ סמוך לסטראפקוב.

אבי ר' יצחק ב"ר יוסף נפטר בדאמאש גדול תרכ"ט ונקבר בטיסניץ.

אמי נפטרה ביישוב biuly מחוז סאבאלטש ונקברה שם תרנ"ט.

חמותי נפטרה פה קינטשעס-פוסטא ונקברה ביישוב פארנוי תרס"ה.

חותני יהודא צבי בן משה דב נפטר בקינטשעס-פוסטא ונקבר ביישוב פארנוי תר"ע.

בני אהרן נפטר תרע"ז נפל במלחמה ע"י חיל הראמאנעס זיבנבערגן ונקבר בכפר דעמענהאזא קאמיטאט מארש טארדא.

אחי מוה"ר מנחם דוב נפטר ש"ק ט' סיון תרע"ו בן פא שנה. מהונו פזר לעניים ובפרט להכנסת כלה הרבה ליתן ולעשות. תנצב"ה.

אשתו מלכה נ' תרפ"ו פה גאלסעטש [טשעטשאוויץ].

רשימת בניו ותאריך לידתם: יצחק, מאיר, בראנדל, משה דוב, שמחה, אהרן, פיגה, טובה, מרים. בין השנים תרמ"ד-תרס"א. יש חותמות מקינטשעס ומגאלסעטש. כנראה עבר לגור שם.

הק' שמעון אופמאן - מלבורן

*

לעלה 8 - רבי שלמה איגר

אביע בזה את קורת רוחי על המאמר בעלה 8 'אגרות בכ"ק של רעק"א', מה שתיקן את אשר רבים טעו, בענין רבי שלמה איגר שנתבקש לכהן בפפד"א ולא בפפד"מ. וגם אנכי לא ידעתי בלתי היום, וע"כ כתבתי בספרי 'כגובה הארזים' [תולדות רבי שלמה איגר] שנתבקש לכהן בפפד"מ. ישר כח על התיקון וההארה החשובים.

עוד הערה קטנה על מש"כ ב'עלי זכרון' 5 עמוד יט, שרבי ברוך יהודה בלויא נפטר בתאריך ב' אלול תשכ"ב. הכרתי את הנ"ל, והנני זוכר את הלוייתו שהיתה במוצ"ש סליחות. מעיון קל בלוח, יתכן שנפטר ביום ו' דאז, כ"ב אלול, והלוייתו התקיימה במוצ"ש.

אלישע פקשר - ירושלים

*

לעלה 8 – ר"י איזאקזאהן

בעמ' י-יא כתב הרב יאקאבאוויטש על הר"י איזקזון. מן הענין להוסיף שהיה תלמיד מובהק לבעל שם ממיכלשטט. וראיתי אף שערך רשימת כל הספרים שהיו שייכים לספריית הבעל שם. ובקשר לנישואיו לנכדת הרעק"א אודה מי שיאיר עיני מי היא הנכדה, וחושבני גם שנולדו לו ילדים מזיווג זה.

יהודה אהרן הורוויץ – ירושלים

*

לעלה 8 – רבי ישעי' מפאטאק

בגליון הקודם נכתב בארוכה על הג"ר ישעי'ה בייערן זצ"ל. בענין זה יש לציין שבשור'ת כתב סופר י"ד ס' נ"ט ישנה תשובה אל תלמידו ר' ישעי'ה כ"ץ פאטאק, ובהוצאת מכון חתם סופר (גם בהוצאה החדשה ש"ל לאחרונה) כתבו שהוא הגאון הנ"ל. אמנם ברור שטעות היא מאחר שמפורש שם שמדובר בכהן, ואילו ר' ישעי'ה בייערן ודאי לא היה כהן, וגם עוד ראיות שאין צורך בהם. והנכון לכאורה שהכוונה להג"ר ישעי'ה הכהן רובין זצ"ל אב"ד ערמיהאלפאלווא שהיה יליד ש.פאטאק והיה תלמיד הכתב סופר. לפי"ז חותנו הרב שמוזכר שם בתשובה הוא הג"ר פנחס אב"ד קענדערעש שהיה חותן הגאון הנ"ל בזיו"ר.

בעלה 7 עמ' נ"ד הזכיר הכותב את רבי אברהם הכהן ווייסבערג, לענ"ד פשיטא שהוא לא נקרא ווייסבערג רק בנו ר' יקותיאל לקח שם משפחה זה מחותנו ר' מרדכי יצחק.

שמחה בונם יוסף סיימון – בני ברק

*

לעלה 8 – רבי מאיר שווארץ בסיגעט

בעמ' ל' נזכר ר' מאיר ב"ר חיים מרדכי שווארץ. אבל הוא לא היה האיש שהתחתן עם "מרים דבורה, בת החזן של סיגעט". מרת מרים דבורה בלומענפעלד, בת ר' מרדכי בלומענפעלד הלוי החזן של סיגעט, התחתנה עם ר' מאיר שווארץ ב"ר אפרים יצחק מהעיר נאנאש. ר' מאיר היה מקורב לאדמור"י סיגעט, והיה אח של ר' אשר ישעי' שווארץ, הגבאי של האדמור"ם בסיגעט. מאיר ומרים היו הסבא וסבתא של הסבא שלי.

בצלאל פרסטון – ברוקלין נ.י.

*

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il